

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

HAYLÎ AHMED ÇELEBİ DİVANINDAN SEÇME ŞİİRLER

(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seher Zeynep YILMAZ

BURSA- 2023

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
TÜRK İSLAM EDEBİYATI BİLİM DALI

HAYLÎ AHMED ÇELEBİ DİVANINDAN SEÇME ŞİİRLER
(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Seher Zeynep YILMAZ

Danışman:
PROF. DR. Bilal KEMİKLİ

BURSA- 2023

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Türk-İslam Edebîyatı Bilim Dalı'nda 702022019 numaralı Seher Zeynep YILMAZ'ın hazırladığı "Haylî Ahmed Çelebi Divanından Seçme Şiirler (Transkripsiyonlu Metin)" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı...../...../ .... günü ..... -.....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ..... (başarılı/başarısız) olduğuna.....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye

(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Prof. Dr. Ali YILMAZ

Uşak Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY

Bursa Uludağ Üniversitesi

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Hayfî Ahmed Çelebi Divanından Seçme Şiirler (Transkripsiyonlu Metin)**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Seher Zeynep YILMAZ

Öğrenci No: 702022019

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı: Türk İslam Edebîyatı

Tezin Türü: Yüksek Lisans

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ ve SANATLARI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:13/07/2023

Tez Başlığı / Konusu: “HAYLÎ AHMED ÇELEBİ DİVANINDAN SEÇME ŞİİRLER (TRANSKRİPSİYONLU METİN)”

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın

- Kapak sayfası,
- Giriş,
- Ana bölümler ve
- Sonuç

kisimlerinden oluşan toplam 200 sayfalık kısmına ilişkin, 13/07/2023 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 16'tır. Uygulanan filtrelemeler: 1- Kaynakça hariç 2- Alıntılar hariç/dahil 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza Adı Soyadı: Seher Zeynep Yılmaz

Öğrenci No: 702022019

Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları

Programı: Türk İslam Edebiyatı

Statüsü: Yüksek Lisans

Danışman

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Seher Zeynep YILMAZ
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: İslam Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: Türk İslam Edebiyatı
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet Tarihi	: ... / ... / 2023
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

HAYLÎ AHMED ÇELEBİ DİVANINDAN SEÇME ŞİİRLER (TRANSKRİPSİYONLU METİN)

Bu çalışmada XVII. yüzyılda yaşamış, ilmî yönü ve şairliğiyle edebîyat dünyamızda yer edinmiş olan Haylî Ahmed Çelebi'nin *Dîvân* incelemeye tâbi tutulmuştur. Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, Fehmi Ethem Karatay Koleksiyonu'nda Bağdat 164 numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır. Elimizde bulunan gayr-ı mürettep *Dîvân* incelendiğinde şairin klasik Türk edebiyatında kullanılan birçok nazım şekliyle şiir yazdığı görülür. Yazma içerisinde Haylî'ye ait şiirlerin yanında başka şairlere ait şiirler ve mensur parçalar da yer almaktadır.

Çalışma üç temel bölümden müteşekkildir. İlk olarak XVII. asrın siyasî ve edebî dokusundan bahsedilerek çalışmaya girizgâh yapılmıştır. Birinci bölümde *Dîvân*'ın müellifi Haylî Ahmed Çelebi'nin hayatı ve edebî kişiliğine değinilmiştir. İkinci bölümde ise sırasıyla nüsha tavsifi, *Dîvân*'ın tertibi, nazım şekilleri ve türleri, kullanılan vezinler, kâfiye ve redif unsurları, dil ve üslup özellikleri, kullanılan edebî sanatlar, başlıklar halinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise metin kurulurken izlenen yöntem ifade edildikten sonra tezimize konu olan şiirler çeviriyazıya aktarılmıştır.

Çalışmanın temel gayesi, Haylî Ahmed Çelebi'nin hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve *Dîvân*'ından seçme şiirlerin çeviriyazıya aktarımıyla müstakil bir eser ortaya koyarak şairi akademik sahaya tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Haylî Ahmed Çelebi, *Dîvân* Edebîyatı, Şair, Transkripsiyon

ABSTRACT

Name and Surname : Seher Zeynep YILMAZ
University : Bursa Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Islamic History and Arts
Branch : Turkish Islamic Literature
Degree Awarded : Master
Degree Date : ... / ... / 2023
Supervisor/s : Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

SELECTED POEMS FROM HAYLÎ AHMED ÇELEBİ'S DİVAN (TRANSCRIBED TEXT)

In this study, the Divan (collection of poems) of Hayli Ahmed Çelebi, who lived in the 17th century and made a name for himself in the literary world with his scholarly contributions and poetic talent, is subjected to examination. The only known copy of the work that we were able to identify is cataloged as number 164 in the Topkapi Palace Museum Library Turkish Manuscripts Catalog, Fehmi Ethem Karatay Collection, located in Baghdad. When we examine the incomplete Divan we have, it becomes evident that the poet used various poetic forms commonly employed in classical Turkish literature. In addition to poems by Hayli, the manuscript also contains poems by other poets and prose passages.

The study is divided into three main sections. Firstly, an introduction is provided by discussing the political and literary context of the 17th century. In the first section, the life and literary personality of the author of the Divan, Hayli Ahmed Çelebi, are discussed. In the second section, the manuscript's classification, the arrangement of the Divan, types and forms of poetry, meters used, rhyme and refrain elements, language and stylistic features, literary devices employed, are all examined in sections. In the third section, after explaining the method followed in establishing the text, the selected poems relevant to our thesis are translated into prose.

The main aim of this study is to introduce the poet Hayli Ahmed Çelebi to the academic field by presenting a comprehensive work on his life, literary personality, works, and a selection of poems from his Divan in translation.

"Keywords: Haylî Ahmed Çelebi, Dîvân Literature, Poet, Transcription"

ÖNSÖZ

Olmağ istersen andelib-i sühan

Haylî'den başla gel gülistâna

Klasik metinler Türk edebiyatının asırlık mirasını kapsayan ve geleceğe uzanan sağlam kökleridir. Kültürel birikimimize sahip çıkmak düşüncesiyle ulaştığımız ve üzerine çalıştığımız her metin, edebî kültürümüzün zenginleşmesine ve nesiller arası aktarılmasına katkı sağlayacaktır. Edebîyatımız içerisinde yegâne bir konuma sahip olan Dîvânlar, Klasik Türk Edebîyatını oluşturan temel yapı taşlarındandır. Şairler bir Dîvân oluşturarak tarihe adlarını yazdırmak ve bu sayede şiirlerinin yüzyıllar boyunca okunmasını istemektedirler. Çalışmaya konu olan Haylî Dîvânı da bu görkemli geleneğin taşıyıcı metinlerinden bir tanesidir.

XVII. yüzyıl şairlerinden olan Haylî Ahmed Çelebi Dîvânının kaynaklarda, bilinen tek nüshası bulunmaktadır. 73 varaktan oluşan yazmanın içerisinde yer alan gayr-ı müretteb Dîvânın yanı sıra 7a, 8b, 10a-11b ve 54b- 67b sayfaları arasında mensur bölümler de yer almaktadır. Şiirler beyaza çekilmemiş olduğundan müretteb bir divan olarak terakki edilemez. Yazının zaman içerisinde yıpranması, okunmayan, üzeri çizilmiş kelimelerin olması şiirlerin yazımında rastlanan karalamalar, yazım hataları, sonradan eklenen bölümler, kararsız kalıp üzeri çizilen kelimeler sebebiyle metnin transkribe edilmesi ve incelenmesi konusunda güçlükler sebep olmuştur. Şairin şiirlerinin yer aldığı başka bir nüshaya kaynaklarda rastlanmamıştır. Elimizdeki nüshanın ise şairin kendi el yazısı ile yazılmış olması, eserin kıymetini artıran yegâne unsurdur. Başlangıçta Dîvân'ı esas alan bir çalışma düşünülmüş fakat metni okurken yaşadığımız problemler sebebiyle seçme şiirler olarak devam etmiştir. Bu tez çalışması üç bölümde ele alınmıştır.

Giriş bölümünde, şairin hayatı ve edebî şahsiyetinde önemli bir yer arz eden XVII. yüzyıl Osmanlı coğrafyasının siyasî ve kültürel yapısı ortaya konulmuştur. Yüzyılı etkisi altına alan edebî anlayış ve akımlar ile dönemin karakteristik özellikleri değerlendirilmiş ve çalışmaya girizgâh yapılmıştır.

Birinci bölümde, kaynaklardan edinilen bilgiler ışığında “Haylî'nin hayatı”, “edebî kişiliği” ve “eserleri” başlıklarına yer verilmiştir. Edebî kaynaklarda bugüne kadar adından bahsedilmiş Haylî mahlasını kullanan üç şair bilinmektedir. Tez konumuzun seçiminde bu durum kritik bir noktayı oluşturmuştur. Araştırmalar neticesinde Osmanlı Müellifleri¹ kitabında Haylî mahlaslı şairimize ulaşıldı. Yazma Eserler Kurumu Portalında bu isim ile iki kayıt bulunmaktadır. Birincisi na'tı ve Dîvânı olduğu belirtilen Bursalı Haylî idi. Sistemde kayıtlı olan esere ulaşıldığında yazmanın Dîvân olmadığını içerisinde farklı metinlerin, kıraat risalelerinin yer aldığı bir mecmua olduğunu tespit edildi. Bursalı Haylî üzerine yapılan araştırmalarda Ramazan Ekinci'nin “*Bursalı Haylî Ahmed ve Şiirleri*”² başlıklı makalesi ile Nusret Gedik'in “*Rızâyî-i Vâni (ö. XVII yy.?) Mecmû'ası ve Haylî (ö. 1040/1630-31)*” nin “*Mavrav Hicviyyesi*”³ yol gösterici

¹ Bursalı Mehmet Tahir (hzl. Yekta Saraç), *Osmanlı Müellifleri*, (I.Cilt), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2016, s. 252

² Ramazan Ekinci, (2020). “Bursalı Haylî Ahmed Çelebi ve Şiirleri”, *Journal of Turkish Language and Literature Dergisi* Sayı 6, s. 356-390.

³ Nusret Gedik, (2020). “Rızâyî-i Vâni Mecmû'ası ve Haylî'nin Mavrav Hicviyyesi”, *Dîvân Edebîyatı Araştırmaları Dergisi* Sayı 24, s. 195-219.

olmuştur. Bursalı Haylî'nin Dîvânı'na henüz ulaşılmadığı, yalnızca kaynaklarda ve tezkirelerde yer alan şiirlerinin derlendiğini görmekteyiz.

Bu evrelerin sonucunda Yazma Eserler Portalında yer alan ikinci Haylî mahlaslı şairimiz ve tez çalışmamıza konu olan eser Haylî Dîvânına ulaşıldı. Bu Dîvân, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğunu hazırlayan Fehmi Ethem Karatay tarafından yanlışlıkla 1040/1630-31 yılında Bağdat'ta vefat eden Bursalı Haylî'ye ait olarak gösterilmiştir. Kayıtlarda meydana gelen karışıklığa bunun sebep olduğu düşünülmektedir. Tezimize konu olan ve Kırklarelili olarak kaydedilen şairi ve Dîvânını tanıtmak üzerine yayınlanmış ve faydalanmış olduğumuz tek çalışma Erdoğan Taştan'ın “17. Yüzyıl Şairi Haylî Çelebi ve Dîvânı⁴” adlı bildirisidir. Tezimizin ilk bölümünü Haylî mahlaslı şairlerin ayrımı, hayatları ve edebî şahsiyetleri ile Haylî mahlasının kelime anlamını açıklamaya ayırdık.

İkinci bölümde ise sırasıyla; nüsha tavsifi, Dîvânın tertibi, nazım şekilleri ve türleri, kullanılan vezinler, kâfiye ve redif unsurları, dil ve üslup özellikleri, kullanılan edebî sanatlar başlıklar altında, şiirlerinden örnekler verilerek incelenmiştir. Örnek olarak kullanılan şiirlerin Dîvân içerisindeki yeri ve numarası dipnotta belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde, metin kurulurken izlenen yöntem ifade edildikten sonra Haylî Dîvânından seçme şiirlerin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Beyitlerde geçen bazı kavram, mekân ve özel isimlere dair bilgiler dipnotlarda açıklanmıştır. Şiirler, şiirlerde yer alan beyitler ve bendler numaralandırılmış; eserin varak numaraları orijinal numaralandırma esas alınarak dipnot bölümünde, örneğin “4b” şeklinde gösterilmiştir. Şiirlerin başlıklarında ve bütün numaralandırmalarda kalın punto kullanılmıştır. “Elif” harfinin yazılmadığı “ile” bağlacı, bitiştiği kelime ile arasına tire (-) koyularak yazılmış, kapalı “e”ler “i” harfiyle gösterilmiştir. Anlam bakımından metinle örtüşmediğini ya da yazım hatası yapıldığını düşündüğümüz kelimeler hakkındaki kanaatlerimiz dipnotlarda belirtilmiştir.

Ek kısmında ise Haylî Dîvânı'nın dijital ortamdan fotoğraflanan orijinal metni verilmiştir. Çok tanınmayan bir eserde yer alan şiirleri ilmî metotlar ile neşrederek gün yüzüne çıkartıp klasik Türk edebiyatının zenginleşmesine katkı sağladığına inandığımız bu çalışmanın, bundan sonra alanla ilgili yapılacak akademik araştırmalara kaynak oluşturmasını temennî ediyoruz.

Bu çalışmada, konu seçiminden nihayetine kadar desteklerini esirgemeyen, çalışma süresi boyunca katkı ve yönlendirmelerini sunan değerli danışmanım Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ'ye, emekliliği öncesinde fakültede yetiştirdiği son öğrencilerinden olmakla müşerref olduğum çok kıymetli hocam Doç. Dr. Murat YURTSEVER'e, heyecanı ve eğitime olan tutkusuyla her zaman örnek alacağım kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan AKÇAY'a, kıymetli ablam Hilal Nur KILIÇ'a şükranlarımı sunuyorum. Hayatımın her aşamasında desteklerini hissettiğim, okumayı ve edebiyatı sevdiren; çok kıymetli anneme, babama, kardeşlerime ve dayım Nurullah AVCI'ya bu süreçte yanımda oldukları için çok teşekkür ediyorum.

Seher Zeynep YILMAZ

Bursa - 2023

⁴ Erdoğan Taştan, (2017). “17. Yüzyıl Şairi Haylî Çelebi ve Dîvânı”. Al-Farabi 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiriler Kitabı. Gaziantep, s. 746-755.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	iii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	x
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYLÎ, HAYATI VE EDEBÎ ŞAHSİYETİ

1. HAYATI.....	10
1.1. Adı ve Mahlası.....	10
1.2. Doğum Yeri, Yılı ve Ailesi.....	10
1.3. Tahsili ve Mesleği.....	11
1.4. Eserleri	11
1.5. Ölümü	12
1.6. Mahlas Beyitlerinden Hareketle Kişiliğine Dair İzler	13
1.7. Haylî Mahlaslı Şairler.....	13
1.7.1. Haylî Hâfızı.....	13
1.7.2. Bursalı Haylî	14
1.8. Edebî Şahsiyeti	16

İKİNCİ BÖLÜM
HAYLÎ DİVANI VE METİN İNCELEMESİ

2. DİVAN İNCELEME	21
2.1. Nazım Şekilleri ve Türleri	21
2.1.1. Nazım Şekilleri	21
2.1.2. Nazım Türleri	22
2.1.2.1. Gazel	22
2.1.2.2. Kıt'a	22
2.1.2.3. Kasîde	24
2.1.2.4. Tahmis	24
2.1.2.5. Müseddes	25
2.1.2.6. Terciibend	25
2.1.2.7. Rubâî	25
2.1.2.8. Nazm	26
2.1.2.9. Müfred	26
2.1.2.10. Matla	26
2.1.2.11. Tarih	26
2.2. Vezin Özellikleri	27
2.3. Kâfiye ve Redif	27
2.4. Edebî Sanatlar	28
2.4.1. Teşbih	28
2.4.2. Leff ü Neşr	29
2.4.3. Tezad	29
2.4.4. Tevriye	30
2.4.5. Tenâsüp	30
2.4.6. İstifham	31
2.4.7. Nidâ	31
2.4.8. Tekrîr	31
2.4.9. İstiâre	32
2.4.10. İktibas	33
2.4.11. İştikâk	33
2.5. Tasavvuf	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVÂN-I HAYLÎ: SEÇME METİNLER

3.1. HAYLÎ DİVANI GENEL ÖZELLİKLERİ.....	37
3.2. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ.....	39
3.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	40
SONUÇ.....	175
KAYNAKÇA	177
EKLER.....	181

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
a.s.	: Aleyhi's-selam
bkz.	: Bakınız
hz.	: Hazreti
haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TDK	: Türk Dil Kurumu
(sav.)	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
yay.	: Yayınları

GİRİŞ

GİRİŞ

Sanatçı içine doğduğu toplumun siyasî, sosyal ve kültürel durumundan etkilenerek eserler verir. Bu sebeple Haylî Ahmed Çelebi'nin hayatı ve edebî şahsiyetini ele almadan önce, yaşadığı devrin kısaca siyasî ve sosyal tarihini, ana hatlarıyla dönemin önemli şahsiyetlerini tanıtmak Haylî'nin sanatının oluşmasında önemli yer tutan siyasî, sosyal ve edebî şartları tanımış olmakta fayda var.

XVII. yüzyıl genel olarak Türk tarihinin güçlü döneminin sona erdiği ve gerileme devrinin yaşandığı bir yüzyıldır. Daha önceki yüzyılda başlamış olan karışıklıklar, siyasî çekişmeler Türk dünyasının bütün yerleşim alanlarında kendini gösterir.⁵

XVII. yüzyıl, Osmanlı devletinin hayatında bir “Duraklama devri” dir. Asrın ikinci yarısında bazı yerler ele geçirilmekle beraber, devletin esas gayreti umumiyetle mevcut toprakların muhafazası hususuna tevcih edilmiştir. Gerek cemiyet ve idare hayatındaki dalgalanmalar, gerekse Avrupalılar gibi bir fikir ve sanat rönesansı yapılmaması, XVII. yüzyılda yalnızca siyasî sınırlar bakımından değil, ilim hayatı bakımından da bir duraklama devri yaşanmasına âmil olmuştur.⁶

Dönemin ilk yarısında duraklama çok hissedilmese de ikinci yarısından itibaren yeni topraklar kazanılamaması, eldeki toprakların kaybedilmesi, idârî açıdan bozulmaların başlaması, rüşvet ve iltimasın artması, medreselerin bozulması gibi sebeplerle duraklama toplumun her kademesinde kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde padişahların çocuk yaşta tahta geçmeleri özellikle vâlîde sultanların devlet işlerine müdahale etmelerine sebep olmuştur. Devlet yönetiminde yaşanan bu bozulmalar halkın devlete olan güveninin sarsılmasına yol açmıştır.⁷

Siyasî başarısızlıkların getirmiş olduğu otorite boşluğu sık sık padişah değişikliklerinin yaşanmasına sebep olmuş ve yüzyılın sonunda imzalanan Karlofça Antlaşması'yla Osmanlı Devleti ilk defa büyük çapta bir toprak kaybı yaşamıştır.⁸

---

⁵ Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi-Metinler)*, 21. Baskı, Ankara: Akçay, 2015, s.189.

⁶ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı IV. Cilt*, Ankara: TTK, 2011, s. 2308.

⁷ Fatma Baş, “17. Yüzyıl Dîvânlarında Köprülü Ailesinden Sadrazamlara Sunulan Kasideler”, *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume 2, Winter 2016. s.36.

⁸ Mengi, a.g.e. s. 190.

İmparatorluğu içinde bulunduğu bu kötü vaziyetten kurtarmayı amaçlayan devlet yetkilileri birtakım ıslahat faaliyetlerine başlamışlardır. Özellikle Köprülüler'in bu konuda başarılı olduğu söylenebilir. Devletin uzun zamandır kötü giden vaziyetini bir anda tersine çevirmişler ve toplumda düzeni sert tedbirlerle yeniden tesis etmeye çalışmışlardır.⁹ Yine de bütün çabalara karşın duraklamaya engel olunamamış yüzyılın sonuna doğru Osmanlı Devleti için gerileme dönemi başlamıştır.

Çalışmanın konusu olan Haylî IV. Mehmet devrinde Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın, daha sonra Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın tezkirecisi oldu

Dördüncü Mehmed'in üçüncü defa Edirne'ye gidişi münasebetiyle hükümdarın yanında bulunan babasının hastalanması üzerine Fazıl Ahmed Paşa da İstanbul'da kalamayarak Edirne'ye gitmiş ve sadâret kaymakamı olmuştur. Sokullu Mehmed Paşa'dan bu tarafa on seneden fazla sadrîâzamlık eden şahsiyetlerin ilki olan Fazıl Ahmed Paşa'nın 15 yıllık sadrîâzamlığının 9 senesi serdarlıkla muhârebe sahalarında geçmiştir. Babasının okur-yazar olmamasına mukâbil kendisi âlim bir kimse olan Fazıl Ahmed Paşa sadrîâzamlığı boyunca ilme ve ilim adamına kıymet vermiştir. Kütüphane kurmuş ve kendi kitaplığını da buraya devr etmiştir.¹⁰

Köprülü Fazıl Ahmed Paşa gibi asrın önemli siyasî ve ilim insanının yanında tezkireci olarak çalışmış olması bizlere Haylî'nin de hatırı sayılır bir çevresi ve ilmi alt yapısı olduğunu gösterir.

Edebî Ortam

XVII. asırda edebî faaliyetler imparatorluğun siyasî ve içtimaî durumu ile ayarlı yürümemiştir. Birçok kimseler edebîyat için "Edebîyatı fikrî ve bilhassa esef, sevinç gibi hissî tarafları aksettirmesi dolayısıyla cemiyetin ifadesidir." derler. Bu söz umumiyetle doğru olmakla beraber, on yedinci asrın ilk yarısındaki Osmanlı edebîyatı için hakikati pek bir şey ifade etmemektedir. Zira Osmanlı devletinin siyasî ve içtimaî hayatında derin sarsıntı ve buhranlar mevcut olduğu halde, edebî mahsüller adeta bu durumdan müteessir olmamış gibidir. Nitekim Nef'î'nin kasîdelerinde bir önceki asır yaşamakta devam ediliyormuşcasına yine haşmet hâkim bulunmakta, Şeyhülislâm Yahya Efendi'nin

---

⁹ Baş, a.g.m., s. 36.

¹⁰ Cezar, a.g.e., s. 2107.

gazellerinde, şiir söylediği devrin türlü ahlaksızlıklarla dolu dağdağalı hayatı değilde, zengin bir his ve hayal aleminin mahsulü halinde rindâne terennümler, zarâfet ve şuhluğun süzgecinden dökülen kelime ve hisler yer almıştır. Ancak asrın ikinci yarısında yaşayıp eser vermiş şairlerde kudret ve azamet yerinin bedbinliğe kaçan hislerin epeyce akislerine rastlanır.¹¹

Nef'î, Nâbî ve Şeyhülislâm Yahya Efendi gibi şahıslar klasik Dîvân şiirinin tekâmül seyrinde üst katlara yücelmiş iri yıldızlar gibidir. Bu üç kıymet ve daha bazı kimseler sayesinde XVII. asır klasik Türk nazımının XVI. asra nazaran teknik âhenk ve zarâfet bakımından daha çok güzelleştiği ve biraz daha ileri seviyeye yükseldiği görülür.¹²

Osmanlı coğrafyası, tarihi ve sosyal çalkantılara rağmen Türk edebîyatının bu yüzyıldaki en verimli sahasıdır. Türk Edebîyatı, XVI. yüzyılda eriştiği olgun ve verimli yapıyı bu yüzyılda da korumuş olup, özellikle yüzyılın ilk yarısında edebî türlerin çeşitliliği ile edebî eser sayılarındaki çokluk dikkat çekicidir. XVII. yüzyılda İmparatorluğun içinde bulunduğu sözü edilen olumsuz gelişmelerin edebîyat üzerindeki etkisi hemen görülmez. Yüzyılın ilk yarısında edebîyat üstünlüğünü korumuştur. Padişahlar ve devlet adamları sanatı ve sanatçıyı korur, kendileri de eser vermeyi sürdürürler.¹³

Bu yüzyılda dilde bilinçli bir Türkçeleşme çabası görülmemektedir. Ancak şairler belirli ölçüde teknik kolaylığa ulaştıkları için, yani şiirde belli bir bilgi birikimine sahip olduklarından, sade, özlü şiirler söyleyebilmiş, aruzu Türkçeye daha rahat uydurabilmişlerdir.¹⁴

XVII. yüzyıl Osmanlı sahası Türk şiiri önceki yüzyıllardan gelen geleneksel yapısını sürdürmekle birlikte dil kullanımı, anlatım biçimi ve konu bakımından üslupta yeni arayışlar peşindedir. Hem bu yeni anlatım biçimi arayışı sonucu, hem de Fars edebiyatının Türk edebiyatı üzerindeki etkisi sebebiyle, bu yüzyılda iki yeni şiir anlayışının varlığı dikkat çeker. Bunlar, Sebki Hindî şiiri ile Hikemî şiirdir. Sebki Hindî

---

¹¹ Cezar, a.g.e. 2318.

¹² Cezar, a.g.e. 2319.

¹³ Mengi, a.g.e., s. 193.

¹⁴ Mengi, a.g.e., s. 194.

şii konunun yanı sıra daha çok dil kullanımını ve anlatım; Hikemî şii ise daha çok konu ve amaç bakımından özellikler gösterir.¹⁵

Siyasî, ekonomik ve askerî alanda sorunların baş gösterdiği bu yüzyılda Türk edebîyatı bu kötü gidişten etkilenmemiştir. Özellikle yüzyılın ilk yarısında yetişen Nefî, Nâ'ilî, Neşâtî gibi sanatçılar sadece kendi dönemlerindeki şairleri değil; daha sonraki yüzyıllarda yetişen şairleri de etkileyip onlara üstat olmuşlardır. Bu dönem Türk şii önceki yüzyıllara göre oturmuş ve yerli bir yapıdadır. Şii'deki yerlilikle beraber İran edebîyatının etkisi de azalmış¹⁶ ve güçlü eserler kaleme alınmıştır. XVII. yüzyıl Dîvân edebîyatı sanatçıları bu dönemde eserlerini kaleme alırken yeni anlatım biçimi arayışlarına girmişlerdir. Bu anlamda en fazla dikkat çeken söyleyişler Sebki Hindî ve Hikemî Şii üslubudur.¹⁷

XVII. yüzyıl şii'inde, şii'nin hem muhtevâsında hem de şeklinde meydana gelen değişiklikler ve yenilikler bu dönem şairlerinde üslup sorunu doğurmuş ve buna paralel olarak değişik üsluplar ortaya çıkmıştır. Bu üslupları dört ayrı grupta sıralamak mümkündür: 1-Klasik Üslup, 2-Sebki Hindî Üslup, 3-Hikemî (Didaktik) Üslup ve 4-Mahallî Üslup.¹⁸

XVII. yüzyıl, Dîvân şii geleneğinin bir kabuk değiştirme dönemi olarak değerlendirilebilir. Klasik Dönem ya da Orta Klasik Dönem olarak adlandırılan XVII. yüzyıl Dîvân şii'inde bir önceki dönemde başlayan yükseliş devam etmiştir. Bu dönemin tezkirelerine baktığımız zaman şair sayısının oldukça fazla olduğunu görürüz. Rızâ Tezkiresi'nde 1591-1641 yılları arasında yaşamış şair sayısı 266, Âsım'da 1620-75 yılları arası 123, Safâî'de ise 1640-1720 yılları arası 476 şair tesbit edilmiştir. Bu dönemin edebî muhitleri ve kültür merkezleri bakımından bir önceki dönemden farklı değildir. Bu dönemde en fazla şair yetiştiren muhitler İstanbul (65 şair), Bursa (42 şair) ve Edirne (44 şair) ön plana çıkmaktadır.¹⁹

---

¹⁵ Mengi, a.g.e., s. 195.

¹⁶ Mengi, a.g.e., s. 195.

¹⁷ Mengi, a.g.e., s. 197.

¹⁸ Abdulkadir Erkal, *Dîvân Şii Poetikası (17. Yüzyıl)*, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2009, s. 176.

¹⁹ Erkal, a.g.e., s. 177.

XVII. yüzyıl nazmı, kullanılan nazım şekli bakımından bir önceki yüzyılın devamı olarak görünmesine rağmen, bu nazım şekillerindeki anlam ve ifade tarzları önceki yüzyıla oranla büyük değişime uğramıştır. Kullanılan dil zaman zaman çok ağırlaşmış, zaman zaman ise oldukça sade Türkçe ile ifadesini bulmuştur. XVI. Yüzyıl şiirini göz önüne aldığımız zaman, bu yüzyılın başı ve sonu arasındaki şiir karakterinin aynen muhafaza edildiğini ve fazla bir değişime uğramadığını görürüz. Ama bu yüzyıl şiirinde anlam ve ifade tarzında, farklı karakterlere bürünen üsluplar art arda gelmiştir. Bu yüzyılın önemli sayılacak şairleri, deyim yerindeyse kendi üslubunu ortaya çıkarmaya çalışmış ve bu amaca hizmet etmiştir. Bu şairlerimizin XVII. yüzyıla kattığı yenilikleri nazım şekillerine ve üsluplarına göre değişim göstermektedir.²⁰

XVII. yüzyıl, Dîvân şiiri geleneğinin kabuk değiştirme dönemi olarak değerlendirilebilir. XIII. yüzyılın sonlarına doğru Fars şiirinin bir uzantısı olarak var olmaya başlayan ve olgunluk devresini Fars şiirinin etkisi altında tamamlayan Dîvân şiiri, XVII. yüzyılla beraber zincirlerini kırarak kendi öz şiirini oluşturma yolunda büyük eğilimler göstermiştir. Özellikle XV. ve XVI. Yüzyıl şiirlerine baktığımız zaman, genel olarak yöneltlen eleştirilerin başında olan mazmunculuk, tekdüzecilik, aşırı sanat içinde boğulma, Türkçe kelimelere fazla yer vermeme, halktan kopuk olma vs. gibi özelliklerin bu yüzyıllarda baş gösterdiğini görmekteyiz. Klişeleşmiş ifade ve kalıpların sürekli olarak kullanılması, şairlerin dünyaya, olaylara ve eşyalara tek bir çerçeveden bakıyor olması, aslında Türk Dîvân şiiri geleneğinin tam olarak oturtulamamış olmasından kaynaklanmaktaydı. Bu dönemde Fuzûlî, Bâkî, Lâmi'î, Ahmed Paşa, Necâtî gibi büyük şairlerin ortaya çıkması, Dîvân şiiri geleneğinin bu arayış devresini çabuk atlatmasına büyük zemin hazırlamıştır.²¹

XVII. yüzyıl şiiri, kendi öz karakterini arayış dönemi içinde geçirmiş olması bakımından önemlidir. Bu yüzyılın şairleri klişeleşen mazmunlar geleneğine aykırı hareket ederek yeni arayışlar içerisine girmişlerdir. Aslında bunun ilk ipuçları XVI. yüzyılda farklı bir tarz olarak sadece dilde sadeleşme amacıyla ortaya çıkan Türkî-i Basit'le ortaya çıkmıştır. Oysaki XVII. yüzyıl şairleri şekilden çok muhteviyatta farklı anlayışlar getirerek özellikle şiirin mânâ ve imgeleriyle oynamaya başlamışlardır.

---

²⁰ Erkal, a.g.e., s. 238.

²¹ Erkal, a.g.e., s. 239.

Yüzyılın başlarında ortaya çıkan Sebk-i Hindî bu hareketin ana göstergesi olmuş ve Sebk-i Hindî üslubunun özellikleri Dîvân şiirine yerleşmeye başlamıştır. Bu üslupla beraber eski mazmun sisteminin yerini yeni ve orijinal mânâlar almış, düşünce ve tahayyülde kalıplaşmış ifadelerin yerine özgür ifadeler bulunmuştur. Bu devrede dilde zaman zaman sadeleşme temayülleri görülse de bu düşünce tam anlamıyla mahalli üslupla kimliğini bulmuştur.²²

XVIII. yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin ekonomik, askerî, siyasî ve sosyal hayatta kötüye doğru gidişi sebebiyle gerilemeye başladığı bir asır olarak değerlendirilmesine rağmen bu sorunlardan, edebîyat ve kültür fazla etkilenmemiştir. Bilhassa bundan önceki yüzyılların bir devamı niteliğindeki olgunluk devri, edebîyatta devam etmiştir. Bu asrın kaynakları incelendiğinde, kadim edebîyatın şiir sahası içinde bu devir en engin ve verimli devir olarak kabul edilmektedir.²³

XVIII. yüzyıl içerisinde edebîyatta dikkate değer ve mühim bir yeri oluşturan Sebk-i Hindî tarzı şiirlerde yeni mazmun ve söyleyişleri kullanmakla başlamış, daha sonra anlama dair kapalılığın ve ince hayal gücünün şiire girmesiyle karmaşık çağrışımlarla az kelimeyle birçok şeyi anlatma şeklinde devam etmiştir. Toplumun hayat biçimini ön plana çıkaran tasavvufî anlayışı şiire taşımak, bu yüzyıl şairlerinin asıl gayelerinden biri olmuştur. *Dîvân*ı tetkik ettiğimiz Haylî Ahmed Çelebi'nin şiirlerinde tasavvufî kaygılar yer almamaktadır. Daha çok Klasik Dîvân Şiir ve Anlayışı ile şiirlerini yazmıştır. Yer yer tasavvufî öğeler yer almakla birlikte şiir anlayışının genelini kapsamamaktadır.

XVII. asır, Dîvân şiiri açısından oldukça verimli bir dönemdir. Şeyhülislâm Yahyâ, Fehîm, Nâilî, Necâtî, Nâbî gibi önemli şairlerin yetiştiği bu asır, aynı zamanda Sebk-i Hindî ve hikemî tarz gibi Şiirimizi derinden etkileyen edebî akımların güçlü örneklerinin de görüldüğü bir dönemdir. Klasik Türk Şiirinin gelişimi açısından son derece önemli olan bu yüzyılda yetişen yüzlerce Şairden biri de Kırklareli'de doğmuş olan Haylî Çelebi'dir. Bugün elimizde Haylî'ye ait olarak sadece müsvedde hâldeki Dîvânı bulunmaktadır. Gayr-ı müretteb olan bu Dîvân incelendiğinde şairin yaşadığı dönemin şiir anlayışını yansıtan başarılı şiirler kaleme aldığı göze çarpar. Şiirlerinde çoğunlukla klasik Türk Şiirinin hayal ve mazmun dünyasına bağlı kalan şairin bazı şiirlerinde ise

---

²² Erkal, a.g.e., s. 242.

²³ Erkal, a.g.e., s. 243.

tasavvufî konuları işlediği, Bâkî, Nefî, Bağdatlı Rûhî, Fehîm gibi Osmanlı sahası şairleri yanında Örfî-i Şîrâzî, Molla Câmî ve Hâfız-ı Şîrâzî gibi Fars Şairlerinden de etkilendiği görülür. Dîvânında klasik şiirimizde kullanılan belli başlı nazım şekil ve türlerinin birçoğuna ait örnekler bulunan şairin, asrın ön plana çıkan şairlerinden hiç de geri kalmadığı ve başarılı bir şair olduğu söylenebilir.²⁴

Çalışmamız ile Haylî Ahmed Çelebi ve Dîvân'ını şiirlerinden örnekler ile bilim dünyasına tanıtmaktır. İncelememizde söz konusu edilen şairin hayatına dair kısıtlı bilgileri oluşturan kaynaklardan başka, kişiliğini ve eserlerini anlayabilmek için şiirlerinden yararlanılmıştır. Metin bölümü oluşturulurken, XVIII. yüzyılın dil ve imla özellikleri dikkate alınmıştır. Bu çalışma ile XVIII. yüzyıl şairlerinden Haylî Ahmed Çelebi ve Dîvânı tanıtılarak Türk kültürünün dilini geleceğe taşımak ve edebîyatımıza katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Şiir sayısı ve çeşitliği bakımından yaşadığı asrın dikkate değer şairlerinden biri olan ve şu ana kadar kendisi hakkında herhangi bir ilmî çalışmanın yapılmadığı Kırklarelili Haylî'nin hayatı, edebî yönü ve elimizdeki tek eseri olan *Dîvân* hakkında bilgi vermek şairin klasik Türk edebîyatı içindeki yeri ve önemini ortaya koymaktadır.²⁵

---

²⁴ Taştan a.g.m., s. 746

²⁵ Taştan a.g.m., s. 747

BİRİNCİ BÖLÜM
HAYLÎ, HAYATI VE EDEBİ ŞAHSİYETİ

1. HAYATI

1.1. Adı ve Mahlası

“Haylî” mahlasını kullanan şairin asıl adı tezkirelerde Ahmed olarak geçer.²⁶

Dîvân şiiri geleneğinde şairler, kendi mizaç, psikoloji, memleket, meslek, yaşadığı çevre veya dış görünüş gibi unsurlardan hareketle farklı mahlaslar edinmişlerdir. Mahlas alımı Arap edebiyatında başlamış fakat İran ve Türk edebiyatında gelenekselleşmiştir. Şairlerin kullanmış olduğu bu takma adlar ayırt edilebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Dîvân şairi genellikle şiirinin son beytinde mahlasına yer verir. Haylî de mahlas beyitlerine çok daha fazla özen göstermiş, edebî sanatlardan yoğun olarak faydalanmıştır.

Mahlasın kökünü oluşturan hayl kelimesi (a.i.c.: ahyâl, hüyûl): sürüsü, süvari takımı, 1. at. 2. at sürüsü. 4. zümre, takım, güruh²⁷ anlamlarına gelmektedir. “Hayl” kelimesine, nisbet î’sinin getirilmesiyle oluşturulan Haylî mahlası, Farsça kökenli olup 1. epeyce, çokça. 2. bir takım. 3. zf. oldukça²⁸ anlamlarına gelir. Kaynaklarda şairin neden bu mahlası seçtiğine ya da kendisine bu mahlası kimin verdiği dair bir bilgiye rastlanmamaktadır.

1.2. Doğum Yeri, Yılı ve Ailesi

Kırklareli’li olduğu bilinen Haylî’nin doğum yerine dair kaynaklarda²⁹ “*Kırkiliseli’dir. Tahsîl-i maârif mevfûrdan sonra Dîvân-ı sultânî zümresine iltihâk ile fenn-i kitâbette kesb-i mahâret etmekle Mısır vâlisi İbrâhim Paşa’ya Dîvân efendisi badehü Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa’ya badehü Merzifonî Kara Mustafa Paşa’ya tezkireci ve 1094’te mevkûfâtî olup o sene Belgrad’da vefât etmekle orada Defterdâr Câmîi’ne defn edildi.*” bilgisi yer almaktadır.

²⁶ Mustafa Safâyî Efendi, *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü’l-Âsâr min Fevâ’idi’l-Eş’âr) İnceleme Metin-İndeks*, (Haz. Pervin Çapan), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005, s. 178.

²⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 31. Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi Yay., 2015, s. 399.

²⁸ Devellioğlu, a.g.e. s. 399.

²⁹ Ahmed Bâdî Efendi, *Riyâz-ı Belde-i Edirne 20. Yüzyıla Kadar Osmanlı Edirne’si 3 (19. Yüzyılda Edirne Vilayetine Bağlı Sancaklar ve Buralardaki Âlimler, Mutasavvıflar, Şairler ve Devlet Adamları*, Trakya: Trakya Üniversitesi Yayını, s.2023

Haylî'nin hangi yılda doğduğuna dair kesin bir tarih ve ailesi hakkında bilgilere kaynaklarda rastlanmamıştır.

1.3. Tahsili ve Mesleği

Yetişme çağında yaşadığı asrın kabul gören ilimlerini tahsil ettikten sonra Dîvân kâtipleri zümresine katılmış kitâbet ilmiyle şiir ve inşâda ki kâbiliyeti sayesinde Mısır valisi İbrahim Paşa'ya Dîvân efendisi olmuştur. Ardından IV. Mehmed dönemi vezirlerinden Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya intisap edip onun yanında uzun müddet tezkirecilik hizmetinde bulunmuş, sonra da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya tezkireci olmuştur. Bu sayede adını duyuran Haylî, daha sonra da Dîvân-ı Hümâyûn'da uzun süre mevkûfatçılık görevinde bulunmuştur.

Biyografisinden bahseden kaynaklarda yer almasa da şairin kerem sahibi biri vasıtasıyla 1065/(1654-55) yılında sipâhî zümresine dâhil olduğu dîvân'ında yer alan aşağıdaki tarih kıt'asından anlaşılmaktadır³⁰:

TÂRİH

Haqq'a minnet bu dâr-ı dünyâda
Maḥlabum üzre döndi bu çarḥ-ı anîd
Bir kerem kâni sa'y ü himmet edüp
Şebümi Kıadr kıldı rûzumı 'iyd
Defter-i zümre-i sipâhîde
Eyledi nâmum âşikâr u bedîd
Devlet ü 'ömr ilemu'ammer ola
Yessire'llâhü mâ yeşâ'ü yürîd
Şâd olup bî-vera' dedüm târiḥ
Zamene'llâhü rızka külle vâḥîd (1065)

1.4. Eserleri

Kaynaklar Haylî'nin herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında bilgi vermez. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi "Bağdad 164" arşiv numarada kayıtlı Dîvân

---

³⁰ Taştan, a.g.m., s. 745

Haylî'ye aittir. Eser yanlışlıkla kütüphane kayıtları ve kataloğuna Haylî'yle aynı yüzyılda yaşayan ve asıl ismi de aynı olan Bursalı Haylî'ye ait gösterilmiştir. Ancak eserin zahriyesindeki “Dîvân li- Haylî-i Kırkkilisevî” ve birçok şiir başlığındaki “Haylî-i Kırkkilisevî” ibareleri eserin Kırkkiliselî Haylî'ye aidiyeti hususunda tereddütlere mahal bırakmaz.

1.5. Ölümü

Haylî, 1094/1686-87 yılında Belgrad'da vefat etmiştir. Ölümü üzerine Mehmed Adlî (ö.1156/1743-44) tarafından aşağıdaki kıt'a ile tarih düşürülmüştür:
Merhûm rûz-nâmçe-i evvel Hâzret-i Hâyli efendi mürtehil-i bendergâh-ı ‘uqbâ oldukça

Ol ferîd-i ‘âlemüñ olmuş idi
Meskeni dünyâda rif‘at muhteli
Dâr-ı ‘uqbâda dahı yâ rab anuñ
Ġarqa-i envâr ola cân u dili
Fevtine târih için ‘Adlî dedi
‘Adn ola Hâyli Efendi menzili (sene 1098/1686-87)³¹

Merzifonî Kara Mustafâ Paşa'ya tezkireci ve 1094'te mevkûfâtî olup o sene Belgrad'da vefât etmekle orada Defterdâr Câmiî'ne defn edildi. Vefâtına Adlî bu târihi demiştir.”

Târîh

Adn ola Haylî Efendi menzili

Nesr: Bu eş'âr zâde-i tab'-ı durerbârlarıdır

Anın yâ nükte-i cân-bahşın en Bihzâd neylersin³²

³¹ Seval Baltalı, *Mehmed Adlî Dîvânı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s. 131

³² Çapan, s. 178.

1.6. Mahlas Beyitlerinden Hareketle Kişiliğine Dair İzler

XVII. yüzyıl şairlerinden Nef'î'nin kasîde nazım şekline getirdiği yeniliklerden en önemlisi Dîvân şiiri geleneğinde pek rastlanmayan “şairin şahsiyetini ifade etmesi” olarak vasıflandırabileceğimiz özelliştir. Dîvân şiiri geleneğinde şairin klasikleşmesinin aksine bu yeni tarzda şahsî hayatı değer kazanmış ve şiirdeki değerlendirmeler de şahsîleşmiştir.³³ Bu yüzyılda yaşamış, gelenek ve anlayışlarından etkilenmiş Haylî'nin mahlas beyitlerinde şairin kişiliğine ve poetikasına dair izler bulabilmekteyiz. Şiir yazma hususunda oldukça mahâretli olduğunu bildiğimiz şair, özellikle mahlas beyitlerinde yetenek ve hayal dünyasını çok daha yetkin ve başarılı şekilde kullanmıştır. Haylî'nin şiirlerinde yer alan beyitleri arasında mahlas beyitleri ön plana çıkmıştır.

1.7. Haylî Mahlaslı Şairler

1.7.1. Haylî Hâfızı

Çalışmamıza konu olan Haylî ile birlikte kaynaklarda Haylî mahlaslı üç farklı şair tespit edilmiştir.

Sicill-i Osmanî'de Haylî Bey ve Haylî Hâfızı adı ile Haylî mahlası başlığı altında iki isime rastlamaktayız. “Haylî Hâfızı” “Bursa’da doğdu. Hayatı hakkında eldeki bilgiler sınırlıdır. Asıl adı Mustafa’dır. Şair Haylî Bey’in yetiştirmesi olduğu için “Haylî Hâfızı” diye tanındı. 1065/1654-55 yılında vefat etti. Safâyî, Hâfız’ın Dîvân sahibi olduğunu bildirmektedir. Ancak şimdilik bu Dîvân elde değildir. Mehmed Süreyyâ’nın bilgili, latifeci bir şair olarak tanımladığı Hâfız’ın edebî kişiliği hakkında kaynaklarda herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır.”³⁴

Haylî Çelebi

Sipahîdendir. Zabitândan olup devr-i Sultan Osman Hân-ı Sâni’de fevt oldu.³⁵

Eserlerinden Örnekler

³³ Erkal, a.g.e., s.281

³⁴ <https://teis.yesevi.edu.tr/arama> (11.05.23).

³⁵ Nuri Akbayar, (hzl.) (1998). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)*. C. 5. İstanbul: KB-Tarih Vakfı Ortak Yay., s. 1181.

Ol serv-i sehî nâz ile geşt-i çemen eyler

Ferşini sabâ berg-i gül ü yâsemen eyler

Hâfiz ser-i zülfini düşüpdür zekân üzre

Diller ki çeh-i gamdadır ana resen eyler

Şarâb-ı neşve-i la'liyle bâde-nûş olalım

*Dilâ bilip hattı esrârını hâmûş olalım*³⁶

1.7.2. Bursalı Haylî

Safayı tezkiresinde Kırklarelili Haylî dışında yer alan ikinci isim Bursalı Ahmed Haylî Çelebi'dir. "Bursa'da doğdu. Asıl adı Ahmed'dir. Sipâhi zümresinden İbrahim Bey'in oğludur. Eslâf'ta babasının adının Ahmed olduğu kayıtlıdır. Ancak Nâil Tuman, bunun yanlış olduğu görüşündedir. Öğrenimini tamamladıktan sonra babası gibi sipâhi oldu. 1025/1616-17 yılında Bursa'da bir kahvehanede Saçaklıoğlu adında bir hikâyeciyi bıçaklayarak öldürmesi üzerine hapisaneye girdi. Ahmed Paşa'nın Kerem Kasîdesi'nin bir beytini tazmin ve tahmis edip kadıya sunarak bu hapisten kurtuldu. Bu olaydan sonra İstanbul'a gelerek sipahi kâtipliği yaptı. 1040/1630-31 tarihinde Hüsrev Paşa ile Bağdat Seferi'ne katıldı ve 24 Rebûlevvel 1040/ 09 Aralık 1630 tarihinde Bağdat Kalesi'ne yapılan saldırıda şehit düştü. İmam-ı Azam türbesi civarında medfundur.³⁷

Haylî Ahmed Efendi

Burusalıdır. Sipahî Ocağından yetişip Sipahiler kâtibi oldu. Bağdad muharebesinde 1040 (M. 1630)'ta şehid olmuştur. Erbâb-ı marifetten güler yüzlü bir zat idi. Dîvân şiiri vardır.³⁸

Ölümüne Cevrî; "Bekâya göçti Haylî menzilin buldı" mısraını tarih düşürmüştür. Rızâ'da ölüm tarihi 1041/1631-32 olarak kayıtlı olsa da vefat tarihini Na'îmâ'nın gün, ay

³⁶ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hafiz-hayli-hafizi> (11.05.23).

³⁷ Ekinci, a.g.m., s. 357.

³⁸ Akbayan, a.g.e., s. 1181.

ve yıl olarak belirtmesi ve şairin şehadetine Cevrî'nin düşürdüğü tarihin 1040 yılına tekabül etmesi ihtilafı bertaraf edecek niteliktedir.³⁹

Haylî'nin bilinen tek eseri Dîvânıdır. Biyografi yazarları arasında bu eserden ilk bahsedenler Bursalı İsmail Belîğ ve Şeyhî Mehmed Efendi'dir. Belîğ, Güldeste-i Riyâz-ı İrfân'da, Şeyhî de Vekâyi'ü'l-fuzalâ'da Haylî Dîvânı'ndan birçok şiir alıntıları yapmıştır. Ayrıca Şeyhî, Haylî'nin 24 farklı şiirini alıntılıyarak şairin mürettep Dîvân sahibi olduğunu ifade etmiştir. Her iki yazarın da beyanları Haylî Dîvânı'nı gördüklerini göstermektedir. Mezkûr bu Dîvân'ın şimdilik herhangi bir nüshasına ulaşılammıştır. Ancak Ramazan Ekinci, biyografik kaynaklar ve mecmualardan hareketle Haylî'ye ait şiirleri bir araya getirerek yayımlamıştır. Bu çalışmada şaire ait kaside, gazel, kıt'a, tahmis, müseddes, müstezad ve matla/müfred olmak üzere farklı nazım şekilleriyle yazılmış 46 adet manzumeye yer verilmiştir.⁴⁰

Safâyî ve Bursalı İsmail Belîğ'e göre Haylî; yazdığı şiirleri temiz, mazmun bulmada usta, selis bir şairdir. Zehrimâr-zâde Rızâ'ya göre ise şairin beğenilen şiirleri vardır.

Eserlerinden Örnekler:

Bizümle azm-i rezm-i feth-i Bagdâd eyleyen gelsün

Gazâ ecrin şehâdet rütbesin yâd eyleyen gelsün

Salâdur bu gazâyı kendüye farz eyleyen gelsün

Bu niyyetle imâmun rûhını şâd eyleyen gelsün

Dönüş yokdur adûdan almayınca dâd-ı Bagdâdı

---

³⁹ Ekinci, a.g.m., s. 358.

⁴⁰ Ekinci, a.g.m., s. 359.

Döküp hûn-ı seri âlemde bir ad eyleyen gelsün

Ceresveş dil ucıyla söyleyen pes-mândeler kalsun

Derûn-ı sîsebep ney gibi feryâd eyleyen gelsün

Bize râz-ı gazâda nev-hevesler yâr-ı gâr olmaz

Ezelden kendi zâtun cenge mutâd eyleyen gelsün

Muhassal çâr-yâr-ı bâ-safâ aşkına ey Haylî

*Bu yolda kâr u bârın cümle berbâd eyleyen gelsün*⁴¹

1.8. Edebî Şahsiyeti

Haylî Ahmed Çelebi ve Dîvânı üzerine birkaç makale dışında yapılmış bir çalışma ve edebî inceleme bulunmadığı için bu bölümü oluştururken şairin; Dîvân'ından, yaşadığı yüzyıl ve etkilendiği şairlerden, kullandığı edebî sanatlar ve konu edindiği türlerden hareketle Haylî'yi edebiyat dünyamıza kazandırmak ve şiire kattıklarını daha geniş bir kitleye tanıtmak amacıyla şairlik yönü ve edebî şahsiyeti üzerine inceleme ve değerlendirmelerde bulunduk.

Tezin ilerleyen bölümlerinde şairin şiirlerinden örneklerle ve kullandığı sanatlara yönelik değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Şairin şiirden kastı nedir? Şiirden nasıl bir zevk alıyor? Şiir yazarken yaşadıkları, his ve coşkuları nedir? gibi sorular ile elimizdeki şiirler incelenmiştir.

---

⁴¹ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayli-ahmed-celebi-mdbir> (11.05.23)

Tezkire yazarı Mustafa Safâyî, eserinde Haylî'nin asrın şu'arâsından olduğunu belirttiikten sonra "Eş'ârî muḥayyel ve güftârî katı bî-bedeldür."⁴² diyerek şairin hayal gücüne ve şiirdeki kabiliyetine dikkat çekmektedir. Dünya hayatı ve telaşından geriye yalnızca bırakılan eserler kalacağından emin olan Haylî şiirinde duygularını bu şekilde ifade eder:

Hayli yaz (bu) ba' de'l fenâ şî'rün gören ögsün seni

Şübhe yok bâkî kalur çün şafḥa-i dünyâda haḫt⁴³

Büyük çoğunlukla klasik şiir değer ve anlam dünyasından yararlanarak şiirler üretmiş olan şairin beyitlerde ve şiir dünyasında kurduğu hayaller; yeni, orijinal ve usta işi. Genç bir kelime olan "çağlasa"yı beyitlerinde kullanmış. Şiirlerinde mana bakımından başarılı, kullandığı kelime kadrosunun çok geniş olması sebebiyle iyi bir eğitim almış, şiir ile irtibatı ve muhabbetinin kuvvetli olduğunu görmekteyiz. XVII. yüzyıl şairlerinin etkilenmiş olduğu akımlardan olan Sebki-Hindi anlayışının tersi bir özellik olarak ve şairin kendi tarzı dolayısıyla bilinçli olarak çok zengin kelime ve terkiplere iltifat etmediğini görmekteyiz. Daha çok kendi üslubunun ön gördüğü ve şiir dünyasında yer edinen kelimeleri seçiyor.

Şairlik yönü kuvvetli olduğu bilinen ve kelime kadrosunun geniş olduğu tespit edilmiş olan Haylî'nin bir beyitte kullandığı kelimeleri rahatlıkla sonraki beyitlerde de kullandığı ve tekrîr sanatından sıklıkla faydalandığını görmekteyiz. Bu durum şairin şiirlerinde kelime bulmakta zorlanmasından değil, tekrîr sanatına düşkünlüğünden kaynaklandığını ve bilinçli olarak her fırsatta yararlandığını düşünmekteyiz. Kelime tekrarları onu rahatsız etmiyor aksine estetik keyif veriyor. Örnek verecek olursak:

Perîşânî-i dil âlûde-i ğam oldığumdandır

Ğam-âlûd oldığum 'ışk ile hem-dem oldığumdandır⁴⁴

Şiirlerinde sıklıkla kullanmış olduğu kelimelerden birkaçı: âlüfte, şüh, küy, âşüfte, şüküfe, rah-reh-rehzen, sâlik-i reh. vb. Şair doldur boşalt dediğimiz türden kelimeleri

⁴² Çapan, a.g.e., s.179.

⁴³ 52b/ I/ I

⁴⁴ 34a/ I/ I

şiiirinde kullanmıyor. Kelime seçimi konusunda oldukça seçici. Beyitlerinde gramer çok düzgün. “Netice” çok sık ve vezni kurtarmak için kullandığı bir kelime.

Tab‘ı degüldür ülfet-i rindân u zâhidân

Olmaz netice ‘âkıle dîvâne âşinâ⁴⁵

Şairin şiiirinde beyit ve mısırâlar arasında anlam bağı çok kuvvetli, leff ü neşr sanatını beyitlerinde neredeyse bir kural haline getirmiş. Tenasüp, teşbih gibi diğer sanatlardan da yararlanan şairin, beyitlerinde okurları birbirini tamamlayan farklı hikâyeye ve hayal dünyasına götürdüğünü görmekteyiz. Şiir sanatındaki maharetini ve anlam dünyasındaki coşku ve fikri bizlere en güzel şekilde aktarıırken gazellerini sanatsal bir şölene çevirmektedir.

Haylî, özneye yani (kendine ve sevgiliye) özellikle Farsça sıfatlar eklemekten keyif alıyor. Farsça son ekleri tercih ediyor. Osmanlı Türkçesi’nde en zor düşen harf “g” fakat şair düşmesine hiç izin vermiyor. Kendi tarzı içerisinde sıfatların şiiirini güzelleştirdiğine kâni, öyle düşünüyor.

Şiirde yeni ve canlı bir üslubu tercih etse de mazmunlara hiç düşkün değil. Örnek: Yâr-ı âlüfte, bülbül değil de Hıylî-i felâketzede. Şiirlerde mazmun yok bu sanatsal açığı teşbih ile doldurmakta. Örnek: Dildâr fehimem, güzelden anlarım.

17. Yüzyıl şairlerinden olan ve bu sürecin edebî anlayış ve akımlarından etkilendiği görülen Haylî’nin mahlasının yer aldığı beyitlerde şairin şiiir hakkındaki görüşlerine dair güzel örneklere rastlamaktayız. Şiiirini sesi olarak kullanmış ve fikirlerini, edebî görüşlerini bu yöntem ile ifade etmiştir.

Tarih düşürme sanatında maharetlidir. Şairin elimizde bulunan gayr-ı mürettep *Dîvân* incelendiğinde klasik Türk edebiyatında kullanılan birçok nazım şekliyle şiiir yazdığı görülür. *Dîvân*’ında “gazel, kaside, tahmis, müseddes, terciibend, kıt‘a, rubâî, nazm, müfred, matla‘, makta‘, tarih, sûriyye, ‘iydiyye, nevrûziyye” gibi nazım şekil ve türlerine ait örnekler bulunan şairin, şiiir çeşitliliği ve sayısı bakımından asrın ön plana çıkan şairlerinden hiç de geri kalmadığı görülür. Ayrıca klasik Türk edebiyatında

---

⁴⁵ 52b/ Dikey/ I

kullanılan belli başlı aruz kalıplarının hemen hepsiyle şiir yazan Haylî, bu konuda da klasik şiir geleneğine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Haylî'nin şiirleri incelendiğinde yaşadığı XVII. asrın edebî ortamına ve bu asırda görülen şiir tarzlarına uygun eserler verdiği, bir anlamda asrın genel edebî ortamını yansıttığı söylenebilir. Bütün bu değerlendirmelerin neticesinde Haylî'nin çok farklı nazım şekillerinde başarılı şiirler verebilen çok yönlü bir şair olduğu, Dîvândaki Farsça ve az da olsa Arapça yazılmış şiirlerden hareketle bu iki dili iyi derecede bildiği ve Nef'î, Fehîm-i Kadîm, Bağdatlı Rûhî, Bâkî gibi Osmanlı şairleri yanında Örfî-i Şîrâzî, Molla Câmî ve Hâfız-ı Şîrâzî gibi Fars edebiyatının önemli şairlerinden etkilendiği söylenebilir.⁴⁶

---

⁴⁶ Taştan, a.g.m., s.751

İKİNCİ BÖLÜM

HAYLÎ DİVANI VE METİN İNCELEMESİ

2. DİVAN İNCELEME

Haylî'nin gayr-ı mürettep Dîvânı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat 164 numarada kayıtlıdır. Yazmanın fiziksel özellikleri şu şekildedir: 195mm X 130 mm. Aharlı kâğıt. 73 varak. Müellif hattı. Ta'lik ve kırık Dîvânî hat. Kahverengi deri cilt. Haylî Dîvânı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu'nu hazırlayan Fehmi Ethem Karatay tarafından yanlışlıkla 1040/1630-31 yılında Bağdat'ta vefat eden Bursalı Haylî'ye ait olarak gösterilmiştir.⁴⁷

2.1. Nazım Şekilleri ve Türleri

Haylî Ahmed Çelebi Dîvânı Klasik Türk edebiyatı üslup ve şekil özelliklerine uygun bir Dîvândır. İçerisinde Dîvân edebiyatının özelliklerini ve gereksinimlerini yoğun bir şekilde barındırmaktadır. Şiirlerinde aruz ölçüsünü oldukça başarılı bir şekilde kullanmış olup vezin eksikliği görülebilecek yerler yok denecek kadar azdır.

Şairin elimizde bulunan gayr-ı mürettep Dîvânı incelendiğinde klasik Türk edebiyatında kullanılan birçok nazım şekliyle şiir yazdığı görülür. Dîvân'ında "gazel, kaside, tahmis, müseddes, terciibend, kıt'a, rubâî, nazm, müfred, matla', makta', tarih, sûriyye, 'iydiyye, nevrûziyye" gibi nazım şekil ve türlerine ait örnekler bulunan şairin, şiir çeşitliliği ve sayısı bakımından asrın ön plana çıkan şairlerinden hiç de geri kalmadığı görülür. Ayrıca klasik Türk edebiyatında kullanılan belli başlı aruz kalıplarının hemen hepsiyle şiir yazan Haylî, bu konuda da klasik şiir geleneğine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁸ En çok kullandığı nazım şekli ise gazeldir.

2.1.1. Nazım Şekilleri

Haylî Dîvânı'nda 323 gazel, 94 kıt'a, 19 tarih manzumesi, 8 tahmis, 2 müseddes, 1 sûriyye, 1 nevrûziyye, 3 iydiyye, 1 terciibend, 1 kasîde (na't), 4 rubâ'î, 2 nazm, 32 müfred, 11 matla', 3 makta' yer almaktadır.

⁴⁷ Fehmi Ethem Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul 1961, c.I s. 142.

⁴⁸ Taştan, a.g.m., s.749

2.1.2. Nazım Türleri

2.1.2.1. Gazel

Gazel; kâfiye örgüsü aa ba ca... olan bir nazım şeklinin adıdır.⁴⁹ Şair, yukarıda bahsi geçen nazım şekilleri içinde birçok Dîvân şairinde olduğu gibi en çok gazele rağbet etmiştir. Dîvân'da 323 tane gazel mevcuttur. Dîvân'da yer alan gazellerin konularını geniş tutmuştur. Yine şairin bazı gazellerinde matla beyitlerinde yer alan mısralardan birini gazelin sonunda tekrarladığı, yani redd-i matla yaptığı görülmektedir. Dîvân'da yer alan 30 gazelde redd-i matla yapılmıştır. Bu da bir üslup özelliği olarak ön plana çıkmaktadır. Dîvân'da yer alan gazellerin önemli bir kısmı Türkçe, bazıları da Farsça veya Farsça-Arapça mülemmâ olarak kaleme alınmıştır. Bu gazellerden bazılarının nazire olarak yazıldığı görülmektedir. Hatta şair, Hâfız-ı Şîrâzî'nin;

Yūsuf-ı güm-geşte bāz āyed be-Ken'ān ğam me-hor

Külbe-i aĝzān şevēd rūzī gülistān gam me-hor

matla'ı ile başlayan meşhur gazeline de Farsça bir nazire yazarak hem Fars dilini kullanmada hem de nazire yazmadaki kabiliyetini ortaya koymuştur. Şairin, Dîvân şiirinin önemli bir unsuru olan nazire geleneğini de dikkate alarak bu yolda örnekler vermesi, onun bu geleneğe sıkı sıkıya bağlı olduğunu gösterir. Bununla birlikte Dîvânda Nevâyî dili olarak bilinen Çağatay Türkçesi ile yazılmış bir gazel de vardır. Bu da Ali Şîr Nevâyî etkisinin 17. yüzyılda devam ettiğini gösteren önemli bir veridir.

2.1.2.2. Kıt'a

Haylî Dîvânı'nda, gazelden sonra sayıca en fazla kıt'a nazım şekliyle yazılmış şiirler yer almaktadır. Dîvânda 94 tane kıt'a vardır. Bu kıt'aların büyük bölümü dört mısradan meydana gelmiştir. Ancak aralarında 5, 6 ve 8 mısralık olan ve kıt'a-i kebîre şeklinde yazılmış şiirler de vardır. Şair bu kıt'alarda Dîvân şiirinin klasik konuları yanında öğüt verici, ahlakî, dinî ve toplumsal bazı konulara da yer vermiştir. Söz konusu şiirlerde;

---

⁴⁹ Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018, s.19

Âh kim gönülüm muṭî‘-i ḥükm-i Sübhân olmadı
Étdigi cürm ü ḳabāḥatden peşimân olmadı
El çeküp bu güft ü gūdan ‘ārif-i bi’llāh olup
Nefs-i şūmum āh gönülümce müselmān olmadı

Örneğinde olduğu gibi kimi zaman kendi nefsinden yakınan şair, bazen de;

Hāl-i Ḥaylî‘ye raḥm ḳıl yā Rab
İsm-i pākūñ-dürür Raḥīm ü Ğafūr
Cürmüm ‘afv eyle çün kelāmuñdur
Āyet-i inne Rabbenā le-Ğafūr

diyerek günahlarının affını ister. Bazen de:

Bu cihānuñ şebātı yoḳdur hīç
‘Āḳıbet āḫırını fenādır anuñ
Ey dil iḳbāl éderse aldanma
‘Aks-i iḳbāli lā-beḳādur anuñ

örneğinde olduğu gibi dünyanın geçiciliğinden dem vurur.

Haylî, sadece şiir yazmakla kalmayıp Dîvân şiiri üzerine poetik görüşler de dile getiren bir şairdir. Aşağıdaki kıt‘a şairin bu tür görüşlerinin yer aldığı bir şiirdir:

Şi‘r-i şā‘ir laṭîf [ü] rind gerek
Şi‘re kim meyl éderdi olmasa şūḫ
Şi‘r mevzūn söze dénür şanma
Sözde maẓmūn gerekdür a ma‘tūh

Bu kıt‘adan anlaşıldığına göre, şairde rind bir taraf olması gerektiğini düşünen Haylî, şiirin de sadece vezinli olmasının yeterli olmayacağını, içinde mazmunun da bulunması gerektiğini düşünmektedir.

Şair,

Kitāb-ı ruḫuñda ḫaṭuñ fikrini

Dil eylerse kendüye yâr u celîs
‘Aceb mi bu ma‘nâyı ‘âlem bilür
Kitābu’n-nefisi fe-ni‘me’l-enîs

örneğinde olduğu gibi bazı kıt‘alarının son mısramını Arapça bir kelâm-ı kibâr olarak yazmıştır.⁵⁰

2.1.2.3. Kasîde

Kaside (niyet etmek, yaklaşmak) anlamlarında “kasada” kökünden gelen Arapça bir kelimedir. Bir kişiyi öğmek ve genellikle karşılığında yardım istemek için yazılan şiirlere denir. Arap edebiyatında doğmuş ve İran’da bazı değişikliklere uğrayarak gelişmiş, oradan da Türk edebiyatına girmiştir. Kasîde 9 beyitten 100 beyte kadar, aynı aruz kalıbıyla yazılmış ve gazel gibi aa ba ca da... şeklinde kâfiyelenen bir nazım şeklidir. Kasîdeler konuyu işleyiş bakımından dört kısma ayrılırlar: Nesib veya Teşbib ile başlayan kaside Medhiyye ile sürer ve Fahriyye’den sonra Du‘â kısmı ile sona erer. Kasîdeler bu nesib kısımlarının konularına göre adlandırılmışlardır.⁵¹ Haylî Ahmed Çelebi Dîvânında, kaside şeklinde yazılmış 3 ıydiyye, 1 sûriyye, 1 nevrûziyye ve 1 na‘t kaleme aldığı görülmektedir.

2.1.2.4. Tahmis

Beşleme anlamında olan Tahmîs aslında bir muhammestir. Bir gazelin her bir beytinin önüne aynı vezin ve kâfiyede üç mısra eklenerek muhammes haline getirmeğe “tahmis etme” ve ortaya çıkan muhammese de Tahmîs denir.⁵²

Yukarıdaki nazım şekillerinin yanında Haylî’nin 8 tane tahmis de kaleme aldığı görülmektedir. Nef’î, Bağdatlı Rûhî, Bâkî, Nesîmî gibi şairlerin gazellerini tahmis eden şairin, kendine ait bir gazeli de tahmis ettiği dikkati çekmektedir. Gazellerini tahmis ettiği bu şairlerin, aynı zamanda üslup olarak Haylî’yi etkileyen şairler olduğu görülmektedir. Bunun yanında İranlı meşhur Sebk-i Hindî şairi Örfî-i Şîrâzî’nin iki gazelini Farsça olarak

⁵⁰ Taştan, a.g.m., s.750

⁵¹ İpekten, a.g.e., s.40

⁵² İpekten, a.g.e., s.100

tahmis etmesi de bizce önemlidir. Zira bu durum şairin Farsçayı kullanmadaki maharetini gösterdiği gibi bir Sebki Hindî şairinden etkilendiğini ve bu asırda edebiyatımızda ortaya çıkan bu akıma yabancı kalmadığını da göstermektedir. Şair ayrıca devrin padişahı IV. Mehmet'e ait bir gazeli de tahmis etmiştir. IV. Mehmet, kaynaklarda şiirlerine pek rastlamadığımız padişahlardan biri olduğu için bu tahmis önemlidir, zira söz konusu padişaha ait bilinmeyen bir gazel metninin de ortaya konmasını sağlamaktadır.

2.1.2.5. Müseddes

Aynı vezinde altı mısralık bendlerin birleşmesiyle meydana gelen musammatlara Müseddes denir. Genellikle 5-7 bend arasında yazılmışlardır. Az olmakla birlikte 12 bende kadar uzayan müseddesler de vardır. Müseddeslerin kâfiye şekilleri oldukça değişiktir. Bütün musammatlarda olduğu gibi müzdeviç ve mütekerrir olanların olanların yanında, bendlerde beşinci mısraların ve altıncı mısraların kâfiyeli olduğu müseddesler de yazılmıştır. Bir kısmında ise son iki mısra aralarında kâfiyelidir.

2.1.2.6. Terciibend

Terciibendler de terkihibendler gibi 8-20 mısralık bendlerin birleştirilmesiyle yapılır. Bend sayıları da 5-7 arasındadır. Az olmakla birlikte daha uzun terci'lerin yazıldığı da görülmüştür. Bendlere Tercihâne, haneleri birleştiren beyitlere de Vâsita denir. Terciibendin, terkihibenden ayrılığı, vasita beyitlerinin her bendin sonunda aynen tekrar edilmesindedir. Terci'lerde son bendde mahlas söylenir.

2.1.2.7. Rubâî

Sözlük anlamıyla rubâ'î (dörtlü, dörtlük) demektir. Nazım terimi olarak da dört mısralık bir nazım şeklinin adıdır. Rubâ'î'de kâfiye ilk, ikinci ve dördüncü mısralar sonundadır. Yani kâfiye düzeni dört mısralık nazımda olduğu gibi a a x a şeklindedir.⁵³

---

⁵³ İpekten, a.g.e., s.76

2.1.2.8. Nazm

Nazm, sözlüklerde “dizmek, düzeltmek, ipliğe inci dizmek” anlamlarındadır. Edebiyat terimi olarak da, kelimenin genel anlamında vezinli, kâfiyeli söylenen sözlere nazm, manzum, manzume adları verildiği gibi, özel anlamıyla bir nazm şekline de nazm denmiştir. Nazım şekli olan nazm, kıt’anın ilk beyti kâfiyeli olan şeklidir. Kâfiye örgüsü aa ba ca... düzenindedir. Yani şekil ve kâfiyelenişi bakımından bütünüyle gazele benzer. Yalnız mahlas beytinin bulunmayışı ve konusunun değişik olmasıyla gazelden ayrılır. Konusu ve öteki özellikleriyle de kıt’anın aynıdır.⁵⁴

2.1.2.9. Müfred

Dîvânında 32 adet Müfred bulunmaktadır.

2.1.2.10. Matla

11 matla‘ ve diğer Dîvân şairlerinde pek görmediğimiz 3 tane makta‘ beytine yer verildiği de göze çarpar. Şairin bazı gazellerinde matla‘ beyitlerinde yer alan mısralardan birini gazelin sonunda tekrarladığı, yani redd-i matla‘ yaptığı görülmektedir. Dîvânda yer alan 30 gazelde redd-i matla‘ yapılmıştır. Bu da şairin önemli bir üslup özelliği olarak ön plana çıkmaktadır.⁵⁵

2.1.2.11. Tarih

Haylî’nin şiirleri arasında tarih manzumeleri de önemli bir yer tutar. Şair bu manzumeleri kıt‘a-i kebîre nazım şekliyle yazmıştır. Devrinde meydana gelen olaylarla ilgili olarak şairin kaleme aldığı bu şiirler hem döneme ışık tutması hem de Haylî’nin hayatına dair ayrıntılara yer vermesi bakımından önemlidir. Şair, 19 tane tarih manzumesi kaleme almıştır.

Birçoğu doğum ve vefat münasebetiyle kaleme alınan bu tarihlerden biri bir çeşme yapımı için, biri de 1660 yılında meydana gelen büyük İstanbul yangını için yazılmıştır. Ayrıca şairin yine 1660 yılında Osmanlı topraklarına dahil edilen Varat/Varad’ın fethi için dört ayrı tarih manzumesi yazdığı göze çarpar. Dîvândaki tarih manzumelerinde şairin hayatına dair bilgilere de yer verildiği de görülür. Örneğin bir manzumede sipâhî ocağına kaydolduğunu belirten Şair, bir diğerinde ise evinin tamirinden veya yeniden

---

⁵⁴ İpekten, a.g.e., s.58

⁵⁵ Taştan, a.g.m., s.

inşasından bahsetmekte bir başkasında ise belli bir dönem müezzinlik yaptığını aktarmaktadır.

2.2. Vezin Özellikleri

Haylî klasik Türk edebiyatında kullanılan belli başlı aruz kalıplarının hemen hepsiyle şiir yazar Şiirlerinde aruz ölçüsünü oldukça başarılı bir şekilde kullanmış olup vezin eksikliği görülebilecek yerler yok denecek kadar azdır.

2.3. Kâfiye ve Redif

Şiiri 'güfte'den çıkarıp 'beste'ye doğru yaklaştıran unsurlardan biri olan kâfiye ve redif gerek Halk gerekse Dîvan şiirimizin çok önemli bir tarafını teşkil eder. Yahya Kemâl, mısra mısra bir beste olmayan şiiri nesir sahasına atar.

Dîvân'da yer alan 323 gazel incelendiğinde şiirin “ve” “و” “harfleri hariç Arap alfebesindeki her harften gazel yazmış olduğu görülür. Hatta diğer şairlerin Dîvânlarında pek rastlamadığımız şekilde Haylî'nin “پ” “ve” “چ” “harflerinden de gazelleri olduğu dikkati çeker.

Şairin kâfiye harfine göre yazmış olduğu gazellerin sayıları şu şekildedir: “ا” “harfinden 29, “ب” “harfinden 6, “پ” “harfinden 1, “ت” “harfinden 12, “ج” “harfinden 2, “چ” “harfinden 3, “ح” “harfinden 4, “س” “harfinden” 64 ”ز” “harfinden” 1 ”ر” “harfinden” 2 ”د” “harfinden” 12, “خ” “harfinden” 1, “ش” “harfinden 4, “ص” “harfinden 1, “ض” “harfinden 1, “ط” “harfinden 1, “ظ” “harfinden 8 ”ل” “harfinden” 1 ”ك” “harfinden” 1 ”ق” “harfinden” 3 ”ف” “harfinden” 2 ”غ” “harfinden” 1 ”ع” “harfinden 25, “م” “harfinden 22, “ن” “harfinden 35, “ه” “harfinden 34, “ی” “harfinden 30 gazel.

Sözlük anlamı “arkadan gelen”dir. Uyak sözcüğünün revî harfinden sonra gelen harf, ek, takı ve sözcüklere denir. Redif, İran ve Türk şiirinde vardır. Güçlü ve sanatkâr şairler değişik redifler bularak ve bunları iyi kullanarak şiirlerine ayrı bir güzellik

vermişlerdir. Redifin bir önemi de gazellere ve özellikle kasîdelere kendi adlarını vermelerinden ileri gelir.

Halk edebiyatında redif ve beyit arasında anlam ilişkisi yoktur fakat Dîvân edebiyatında redif ve beyit arasında güçlü bir bağ vardır. Haylî Ahmed Çelebi'nin şiirlerinde ise bu bağ kendini güçlü bir şekilde göstermekte ve redif şairin edebî kişiliğinde önemli bir rol oynamaktadır.

1. *Ārzū-yı şarāb-ı la' lūñ ile*
Söyler olduk redif-i bāde gazel⁵⁶

Redif ile ilgili düşüncelerini şiirde belirttiğini görmekteyiz.

1. *Yārine eş'ār ile iş'ār ider*
Hālını Hayli-i felâket-şi'ār⁵⁷

eş'âr ile iş'âr şiirlerinde sıklıkla kullandığı bir rediftir.

2.4. Edebî Sanatlar

Haylî Ahmed Çelebi'nin Dîvânında yer alan edebî sanatlardan bazılarını aşağıda gösteriyoruz:

2.4.1. Teşbih

“Sözü daha etkili bir duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı nitelikçe daha üstün olana benzetmektir.”⁵⁸ Benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olmak üzere dört unsurla oluşabilmektedir.

Örnek: Aşağıdaki beyitte aşkın hararetli bir aşk tufanına benzetilmiş, benzetme edatı ile beraber üç unsurlu teşbih kullanılmıştır.

Ey şoran nār-ı maḥabbetden baña cāy-ı menāş
Ževraḡ-ı meyle olur tūfān-ı āteşden ḫalāş⁵⁹

---

⁵⁶ 51b/ I/ I

⁵⁷ 52a/ I/ I

⁵⁸ Dilçin, a.g.e., s. 405.

⁵⁹ 68a/ I/ I

2.4.2. Leff ü Neşr

“Genellikle bir beyit içinde, birinci dizede en az iki şeyi söyleyip, ikinci dizede bunlarla ilgili benzerlik ve karşılıkları vermektir. Dîvân şiirinde çoğunlukla mazmunlarla (klişeleşmiş mecaz)larla yapılmıştır.”⁶⁰ Aşağıdaki birinci beytin ilk mısrasında sevgilinin zülüfleri, saç ikinci mısrada mâr (yılana) benzetilmiştir. Beytin ilk mısrasındaki ruhsâr yani sevgilinin al renkli yüzü ikinci mısrada nâra benzetilmiştir. Müretteb ve teşbihli oluşu ile harika bir leff ü neşr örneğidir:

Cân ruhsâruña dil zülf-i siyeh-kâra fedâ

*Derd-mendüñ birisi nâra biri mârâ*⁶¹

Şairin şiirlerinde leff ü neşirler özellikle matla ve makta beyitlerinin dışında görülmektedir. Haylî leff ü neşr sanatını beyitlerinde neredeyse bir kural haline getirmiş ve sıklıkla kullanmıştır. Şairin üslubunu oluşturan ve zenginlik katan en önemli edebî sanatlardan olan leff ü neş, tenâsüp ve teşbih sanatı ile bir araya geldiğinde şiirde mânâ ahenginin en güzel taşıyıcılarından olmuştur.

Leff ü neşr sanatının bu kadar başarılı kullanılması müellif ve müsvedde bir yazma olan elimizdeki Haylî Dîvânında yer alan metinlerin tamir edilmesini kolaylaştıran bir unsur olarak karşımıza çıkar. Gazelerde beyitler arasında ve özellikle mısralar arasında anlam bağı çok kuvvetli bir şekilde görülmektedir. Şairin belirgin bir üslup özelliği bu mânâ sanatlarındaki beceri ve başarısı olduğunu söyleyebiliriz.

2.4.3. Tezad

“İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir.”⁶² Aşağıdaki beyitlerin ilkinde “aşık ve rakib” kelimeleri ile; ikincisinde “Dîv ve Âdem” sözcükleri ile tezad sanatı yapılmıştır:

Müşkildür ehl-i ‘ışka rakib ile ihtilâf

Dîv ile Âdem eyler mi ülfet ihtiyâr

⁶⁰ Dilçin, a.g.e., s. 437.

⁶¹ 34b/ I/ II

⁶² Dilçin, a.g.e., s. 449.

2.4.4. Tevriye

“İki ya da ikiden artık anlamı olan bir sözcüğü bir dize ya da beyit içinde yakın anlamını söyleyip uzak anlamını kastetmektir.”⁶³ Aşağıdaki ikinci beyitte, “yüze” kelimesi ile hem yüzeye (ortaya) çıktı anlamı; hem de sevgilinin yüzü ârız anlamına gelmektedir.

*Zülfini çün ‘ārızına dökdi yār
Hep yüze çıkdı fiten-i rüzgār⁶⁴*

Aşağıdaki ikinci beyitte, “Çin” kelimesi ile hem ülke olan Çin anlamı hem de kıvrım, büküm (saçla ilgili, çin-i zülfün) anlamına gelmektedir.

*Dil-beste olma ey dil-i âlüfte kıl hāzer
Seyyāh-ı Çin ider seni sevdā-yı kākül⁶⁵*

2.4.5. Tenâsüp

“Bir konu üzerinde, aralarında türlü ilgiler bulunan en az iki sözcük, terim ve deyim bir dize ya da beyit içinde rastgele sıralama amacı gütmeyen kullanmaktır. Ancak, bu sözcükler arasında karşıtlık ilgisi bulunmaması gerekir.”⁶⁶ Aşağıdaki beyitlerin ilkinde “hatt ve leb” kelimeleri ile; ikincisinde “mey ve gubar” kelimeleri ile; ile tenâsüp ve gayr-ı müretteb leff-ü neşr yapılmıştır:

***Hattuñ** görüb **lebünde** gönül oldı bî-ķarār
Bî- ‘aķl ider görenleri birden **mey ü gubar⁶⁷***

---

⁶³ Dilçin, a.g.e., s. 427.

⁶⁴ 52a/ I/ I

⁶⁵ 68a/ Dikey/ II

⁶⁶ Dilçin, a.g.e., s. 431.

⁶⁷ 53b/ I/ II

2.4.6. İstifham

“Sözü, sorulan şeye yanıt isteme amacını gütmeyen, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. Türlü varlıklar ve olaylar karşısında duyulan şaşkınlık, hayranlık gibi durumlarda da bu yola başvurulur. Herhangi bir duygu, düşünce ve kavram üzerine dikkati çekmek ya da dikkati sürekli olarak bunlar üzerinde tutmak da yinelenen soru adlarıyla sağlanır.”⁶⁸

Örnek: Sebep bilmem ve âyâ ile istifham yapılmıştır.

*Tahayyül eyleyen ‘uşşâkı mest eyler neden bilmem
Bu ma‘cûn-ı leb-i dilberde var âyâ ne keyfiyyet*

2.4.7. Nidâ

“Şairin, çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları gözönüne getirip “ey, hey” gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir.”⁶⁹

*Ol hûnı şanma şaña lebin hem-zebân ider
Ey dil hâzer ki tefriqa-i hânümân ider⁷⁰*

2.4.8. Tekrîr

“Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir.”⁷¹ Haylî’nin şiir tarzında önemli bir rol oynayan bir diğer edebî sanat tekrirdir. Şiirlerinde çok cömert ve cesurca kelime tekrarları kullanıyor. Şair, eserde sıklıkla tekrar sanatından yararlanıyor. Kelime tekrarları onu rahatsız etmiyor aksine estetik keyif veriyor. Bilinçli olarak kelime tekrarlarına başvurması kelime bulamadığından değil, bundan keyif alıyor ve üslup olarak kullanıyor oluşundan yoksa kelime hazinesi geniş, ilim sahibi ve yetkinlikte bir şair.

Sık kullanılan kelimeler: âlüfte, şüh, kûy, âşüfte, şüküfe, rah-reh-rehzen, sâlik-i reh. vb. Örnek: âlüde ve gam kelimesi beyitte iki yerde farklı tamlamalar ile kullanılırken, oldıgum kelimesi aynı beyitte üç defa kullanılmıştır.

⁶⁸ Dilçin, a.g.e., s. 456.

⁶⁹ Dilçin, a.g.e., s. 453.

⁷⁰ 34b/ I/ I

⁷¹ Dilçin, a.g.e., s. 452.

Periřānī-i dil ālūde-i ğam oldıgumdandır

*Ğam-ālūd oldıgum ‘ışk ile hem-dem oldıgumdandır*⁷²

Bihūde řanma eyler isem ři‘re iřtigal

*Şi‘r ile saña eylemedür şaşdum ‘arz-ı hāl*⁷³

2.4.9. İstiâre

“Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma. Bu bakımdan İstiâre hem bir mecaz hem de bir benzetme sanatıdır.”⁷⁴ Açık ve kapalı olmak üzere iki çeşidi vardır. “Açık İstiâre, benzetme öğelerinden yalnız benzetmelik ile yapılan İstiâredir. Bu türlü İstiârede benzetilen söylenmez. Dîvân edebiyatındaki klişeleşmiş mecazların çoğu açık İstiâre durumundadır.”⁷⁵ Aşağıdaki beyitte şehsüvâr kelimesi ile sevgili kastedilerek açık İstiâre yapılmıştır:

Ğaylī(y)i āhır eyledüñ ey şehsüvâr-ı nāz

*Bīm-i semend-i ‘işve vü nāz ile pāy-māl*⁷⁶

“Kapalı İstiâre, benzetme öğelerinden yalnız benzetilenle yapılan İstiâredir. Bu türlü İstiârede benzetmelik söylenmez, bir anlamda gizlenir.”⁷⁷

---

⁷² 34a/ I/ I

⁷³ 38b I/ I

⁷⁴ Dilçin, a.g.e., s. 412.

⁷⁵ Dilçin, a.g.e., s. 412.

⁷⁶ 38b/ I/ I

⁷⁷ Dilçin, a.g.e., s. 414.

2.4.10. İktibas

İrsâl-i Mesele benzer. Söze, anlamı pekiştirmek amacıyla ayet, hadis ya da bunlardan parçalar almaktır.⁷⁸

Yârdan ey dil der-âgûş-ı miyânın kıl taleb
Sen hemân ol ‘**âmil-i lâ hayra illâ fi'l-vasa**⁷⁹

2.4.11. İştikâk

Aynı kökten türemiş en az iki sözcüğü bir dize ya da beyit içinde kullanmaktır.⁸⁰

Örnek: hutûr ve hâtır kelimeleri ile aynı kökten türemiş olmaları sebebiyle iştikak sanatı yapılmıştır.

Gelüp bir gün nedâmet Haylî'ye cevri itmeden cânâ
Kaşa itmek **huşûr** eylerse ger **hâtırda** mâ-fâtı
Cefâ zımnında eylerseñ vefâkârî olur ammâ
Leyâl-i vuşlata eyyâm-ı hicrânun mükâfâtı⁸¹

Klasik şiirin tabiatı gereği Haylî Ahmed Çelebi yukarıda zikrolunan edebî sanatlardan büyük ölçüde yararlanmış ve şiirlerine nakış gibi işlemiştir. Bununla beraber tenasüp ve tekrar sanatları şairin tarzını yansıtmaları bakımından ağırlığını hissettirmektedir.

2.5. Tasavvuf

Klasik Türk Edebiyatımızın bütün şekil ve mânâ özelliklerini şiirlerinde başarıyla kullandığını gördüğümüz Haylî muhtevâ olarak dini-tasavvufî, tekke geleneğinden ziyade Tasavvuf edebiyatı kavram, anlam dünyası ve mazmunları ile yazmış olduğu şiirler oldukça az. Mâ-hasal, (hasılat, ömrün meyvesi) ve tecdîd-i vifâk gibi kullanmış olduğu kelimelerde medrese ve vaiz dili kullanıyor.

*Cem'iyet-i havâşırı terk itdi **mâ-haşal***

⁷⁸ Dilçin, a.g.e., s. 465.

⁷⁹ 52b/ I/ I

⁸⁰ Dilçin, a.g.e., s. 483.

⁸¹ 43a/ Dikey/ I

Dil olalı o zülf-i perişāna āşinā⁸²

*Gülebağdı yüzine tālibinüñ dehr-i denī
Yine **tecdīd-i vifāk** itdi sipihr-i ğaddār⁸³*

Şair çok mahallî, Dîvân şiiri kelime kadrosu dışında ve çok kitâbî, tasavvufî terminolojiye ait kelimeleri kullandığını görmüyoruz. Begüm, didaktik ve tekke. Dar kelime kadrosuyla; fıkıh, kelam, tefsir, medrese ve tekke diline hiç itibar etmiyor, kullanmıyor. Rızâ, Cemâl, Fakr gibi bir terminolojisi yok. Bir bölümde Kâdirîliğe intisap ettiğini söylüyor. Halvetîlikten de bahsediyor fakat bu mecaz anlamda olabilir. Daha çok Kâdirîliği vurguluyor.

*Biz ol belâkeşiz ki idüb terk-i māsivā
İtdük reh-i muhibbī bī ‘illet ihtiyār⁸⁴*

*Sen hemān fūrkat-i cānāneye temeşşül eyle
Ey gönül senden iderlerse sü’āl-i ğurbet⁸⁵*

Sana gurbeti soran olursa, sevgiliden ayrılığı misal getir.

*Farq-ı reh-i mecāz u haqīkat kılan kişi
Rindān-ı bezme eylesin şöhet ihtiyār*

Sûfiyâne bir bakış açısı ve tarz ile yazmış olduğu bazı şiirlerine örnek verecek olursak:

Aldanup dehre mālī neylersin

Meyl-i zıll-i hayālī neylersin

Çünkü mefhūmuñ oldı āhīr-i kār

---

⁸² 52b/ Dikey/I

⁸³ 53b/ I/ I

⁸⁴ 50b Dikey/ II

⁸⁵ 50b/ Dikey/ I

Sa‘y-i cāh u cidāli neylersin

Mālik-i māl-ı bî-hisāb olsañ

Yine yevmü's-sü‘āli neylersin

Bu kadar za‘f-ı hāl ile ey dil

Yüklenüp bu vebāli neylersin

Tā-be-key fikr-i ‘ömr-i müstaķbel

Bu geçen māh u sālī neylersin

Ey dil it ‘ilm-i nā-girīze heves

Sen reh-i i‘tizālī neylersin

Hālden Haylī sen de hālīsın

Baş idüp bu vebāli neylersin⁸⁶

---

⁸⁶ 46a En Alt Ek Şiir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİVÂN-I HAYLÎ: SEÇME METİNLER

3.1. HAYLÎ DÎVANI GENEL ÖZELLİKLERİ

Haylî Dîvânı, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu'nu hazırlayan Fehmi Ethem Karatay tarafından yanlışlıkla 1040/1630-31 yılında Bağdat'ta vefat eden Bursalı Haylî'ye ait olarak gösterilmiştir. Yazmanın özellikle ilk varaklarında yer alan şiirlerin başlarında defalarca “Haylî-i Kırkkilisevî” ibaresi geçmesine rağmen böyle bir yanlışlık yapılmasını anlamak mümkün değildir. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat 164 numarasına kayıtlı Dîvânın künyesi:

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Bağdat 164

Ebat: 195mm X 130 mm.

Varak: 73.

Sütun: İki sütun temel olmak üzere bazı sayfalarda sütunlar arası dikey bölümler bulunmaktadır.

Cilt: Kahverengi deri cilt.

Kâğıt: Aharlı.

Yazı: Ta'lik ve kırık Dîvânî hat.

Müstensih: Müelif Hattı

Yazma, müsvedde şeklindedir. Haylî'ye ait şiirlerin yanında başka şairlere ait şiirler ve mensur parçalar da yazmada yer almaktadır. Yazmanın 1a varağında Hz. Fatma için yazılmış dört mısralık bir mersiye, “lâ-edrî” başlıklı dört mısralık bir şiir, “İbrahim Gülşenî” başlıklı bir şiir, Haylî'ye ait bir gazel; 1b varağında Nizâmî-i İstanbulî'ye ait Arapça bir şiir, Haylî'ye ait bir gazel, Haylî'ye ait ve Şâh İsmâîl'e nazîre olarak yazılmış Farsça bir beyit; 2a varağında Haylî'ye ait gazeller; 2b varağında Haylî'ye ait bir gazel; 3a varağında kime ait olduğu belli olmayan bir kıt'a, yine kime ait olduğu belli olmayan Türkçe ve Farsça müfredler, Sun'î, Şifâyî ve Şâkir'e ait tarih kıt'aları; 3b varağında Sûzî-i Mardinî'ye ve Bahâyî'ye ait gazeller; 4a-53a varakları arasında Haylî'ye ait şiirler; Yazma, müsvedde şeklindedir.

Haylî'ye ait şiirlerin yanında başka şairlere ait şiirler ve mensur parçalar da yazmada yer almaktadır.

130⁸⁷

Ḥüsn-i Mükātebe

Sāl-i mübārek-fāl (ü) ḥayr-me'āl, sāl-i ḥuceste-ḥışāl (ü) şa' d-iştīmāl, sāl-i meserret-me'āl (ü) meymenet-āmāl, sāl-i ferḥunde-fāl (ü) zū'l-ikbāl, tādiḥ-i hicret (ü) pür-ḥikmet, ' inān-ı ' azīmet (ü) zīmām-ı ni' met, pādişāh-ı celālet-şī'ār, şehriyār-ı nuşret-dişār, pādişāh-ı deryā-ḥurūş, şehriyār-ı encüm-cüyūş, pādişāh-ı heft-iḳlīm ve şehriyār-ı sa' ādet-nedīm, pādişāh-ı ḡazā-āmāl ve şehriyār-ı nuşret-ef'āl, pādişāh-ı Rüstem-intiḳām ve şehriyār-ı Āsaf-ḡulām, pādişāh-ı hümāyün-evḳāt, şehriyār-ı zafer-şī'ār (u) fet-āyāt, pādişāh-ı düşmen-şikār, şehriyār-ı zafer-āşār, pādişāh-ı gerdün-bārgāh, şehriyār-ı encüm-sipāh, pādişāh-ı ' adālet-libās, şehriyār-ı nuşret-iltimās, pādişāh-ı heft-kişver, şehriyār-ı mansūr (u) muzaffer, pādişāh-ı gerdün-iktidār ve şehriyār-ı felek-medār, pādişāh-ı Ferīdün-şevket, şehriyār-ı İskender-şavlet, pādişāh-ı felek-bārgāh, şehinşāh-ı ḳadr-destgāh, fī'l-arzı zıll-i İlāh, pādişāh-ı ' ālem-penāh, sulṭān-ı heft-kişver, ḥākān-ı bülend-aḥter, sulṭān-ı ' ālī-şān, ḥākān-ı süreyyā-mekān.⁸⁸

Yazmanın 1a varağında Hz. Fatma için yazılmış dört mısırâlık bir mersiye, “lâ-edrî” başlıklı dört mısırâlık bir şiir, “İbrahim Gülşenî” başlıklı bir şiir, Haylî'ye ait bir gazel; 1b varağında Nizâmî-i İstanbulî'ye ait Arapça bir şiir, Haylî'ye ait bir gazel, Haylî'ye ait ve Şāh İsmâîl'e nazîre olarak yazılmış Farsça bir beyit; 2a varağında Haylî'ye ait gazeller; 2b varağında Haylî'ye ait bir gazel; 3a varağında kime ait olduğu belli olmayan bir kıt'a, yine kime ait olduğu belli olmayan Türkçe ve Farsça müfredler, Sun'î, Şifâyî ve Şâkir'e ait tarih kıt'aları; 3b varağında Sûzî-i Mardinî'ye ve Bahâyî'ye ait gazeller; 4a-53a varakları arasında Haylî'ye aitsiirler; 53b-67b varakları arasında mensur parçalar; 68a-70a varakları arasında yine Haylî'ye ait şiirler; 70b-72b varakları arasında.

Hemdemî'nin Târîh-i Âl-i Osman mesnevîsi, 73a varağında ise kime ait olduğu bilinmeyen bir gazel yer almaktadır. Haylî Dîvânı'nda 323 gazel, 94 kıt'a, 19 tarih

⁸⁷ 54a

⁸⁸ 27a

manzumesi, 8 tahmis, 2 müseddes, 1 sûriyye, 1 nevrûziyye, 3 ıydiyye, 1 terciibend, 1 kaside (na‘t), 4 rubâ‘î, 2 nazm, 32 müfred, 11 matla‘, 3 makta‘ yer almaktadır.⁸⁹

3.2. ÇEVİRİYAZI ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	z, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

⁸⁹ Taştani bkz.

3.3. TRANSKRİPSİYONLU METİN

Tezimizin bu bölümünde, çalışma konusu edindiğimiz Haylî Dîvânı'ndan seçme şiirlerin transkripsiyonu yer alacaktır. Haylî Efendi'ye ait olan bu yazma, ünük nüsha olması hasebiyle metin tamiri yapılması gerektiren yerlerde, metin tamirleri yapılmıştır. Eserdeki şiir başlıkları koyu bir şekilde yazılmıştır. Bunun yanı sıra tesbit ettiğimiz vezinler koyu ve italik olarak başlığın hemen altında gösterilmiştir. Mecmuadaki sırayı takip etmeyi kolaylaştırmak maksadıyla her bir şiire bir numara verilmiştir. Numaralara dipnot verilerek o şiirin mecmua içindeki yeri gösterilmiştir.

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. ‘Arşa-’i endîşe kim ‘âlemde sellemdür baña
Bir velâyetdür o baĝ cedd-i müsellemdür baña
2. Mekteb-i endîşede gönüm mu‘allimdür benüm
Cümle ehl-i dāniş ‘âlim-i mu‘allimdür baña
3. Ben o mest-i rind ü irşâdem bezm-i ‘ışkuñam
Kim seg-i küyuñ sifâli sāĝar-ı Cemdür baña
4. Milket-i nazma Süleymānem qalemdür Āşafum
Midhat-i devr-i femüñ ma‘nide hâtemdür baña
5. Āb-ı rüy-ı sâlikān-ı nazmem illā kim yine
Ol tarîkuñ kemteri mîr-i mükerremdür baña
6. Hem o ĝavvāş-ı bihâr-ı güft ü güyem kim qalem
Nazm-ı ma‘nîdârumuñ bahşında hâmemdür baña
7. Hıylî irmez dest-i fikri nazma her nâ-maḥremüñ
El-ḥaqq ebkâr-ı ma‘ânî baña maḥremdür baña

2⁹¹

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. ‘ Āşıkam mihrüñle dil bir özge ‘ âlemdür baña
Anda fikr-i nâb-ı rüyuñ mihr-i a‘ zamdur baña
2. Hicr-i la‘ lüñ ile ser ehl-i ħarâbât olmuşam
Kim sıfâl-i miskde bir tâc-ı Edhemdür baña
3. Dâne-’i ħâlüñe virdüm cennet-i rüyuñda dil
Ya aña meyl itmesem kim der âdemdür baña
4. Şorsalar ħüsñüñle ħüsñ-i Yūsufı ey meh-cebîn
Sen daĥi maĥbûbsun Allāhü a‘ lemdür bana
5. Gelmez ey meh yanuma şem‘ ile da‘ vet kılmışam
Gerçi kim hemdem-i şeb hicrüñde sâyemdür baña
6. Ķayd-ı dünyādan ħalāş itdi beni ‘ ıškuñ senüñ
Şimdi vadi-’i maĥabbet ħışn-ı muĥkemdür baña
7. Dād-ı ħaĥdur Ķayli bu tarz ve budur āy dānegā
Ķāşıl olmaz fikr ile çok ma‘ nā mülhemdür baña

---

⁹¹ 2a/II

3⁹²

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Uçurduñ bāz-ı nāz-ı yāri ey feryād neylersin
Ederse kaçd murğ-ı cāna ol şayyād neylersin
2. Şehīd-i tīg-ı ʿışk-ı dilber olmaksı murād ey dil
Yine Hızr-ı haıından edüp istimdād neylersin
3. Dehānın resm edersin turalım biñ sa'y ü diğğatle
Anuñ yā nükte-i cān-bağşın en Bihzād neylersin
4. Dil-i sengīn-i yāri cehd edüp nerm eylemezsen de
Varıp taşlar kesüp dağlarda ey Ferhād neylersin

---

⁹² 4a/ I/ I

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Hânçerîn elde kaçan kim şūh-ı fettānum dutar
Kaçma dur diyü maḥabbet desti dāmānum dutar
2. Cān yaqasın nice kırtarsın elinden çeşümü
Bir eli hânçer çeker biri girībānum dutar
3. Ol gül-i ḥandāndan özge bāg-ı ʿālemde bugün
Var mı bir gül kim anı bu çeşm-i giryānum dutar
4. Giceler tā şubḥa dek bezm-i firāk-ı yārda
Sāz-ı ğam āhengini feryād u efgānum dutar
5. Dir imiş ğam çekmesün çāk-i girībāndan bugün
Rūz-ı ḥaşr olduĝda Sūzī çübeki dāmānum dutar

Mefâilü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. ‘Aşkuñ yolında menzil-i maqşūda yetmişem
Kūy-ı belā vü derdi baña mesken itmişem
2. Bir sözle seyr-i bāğa iletdüm o serkeşi
Bir sāhirem ki sihr ile servi yürütmişem
3. Zūlfüñ şebinde çekdügi derd ü belāyı ben
Bād-ı şabādan ey gül-i ra‘ nā işitmişem
4. Bārī dil-i şikestemi luṭf it ele getür
Elden men-i şikeste ḥod ey dost gitmişem
5. Toğmadı Sūzī başuma bir gün ferah günü
Ol sebzem ki ma‘rece-i ğamda bitmişem

---

⁹⁴ 4b/ I/ II

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Tağıtduñ hâb-ı nâz-ı yâri ey feryâd neylersin
İdüp fitne ile dünyâyı harâb-âbâd neylersin
2. Dil-i mecrûhuma raħm eyle ҡalsun dâm-ı zülfünde
Şikeste-bâl olan mürğı idüp âzâd neylersin
3. İdersin gerçi her derde tabîbüm bir devâ ammâ
Cünün-ı ehl-i ‘ışķ olınca mâder-zâd neylersin
4. Varup gîsû-yı zülf-i yâri biri birine ҡatduñ
Yine bir fitne taħrîk eyledüñ ey bâd neylersin
5. Şehîd-i tîğ-ı ‘ışķ-ı yârdur ser-cümle-i ‘âlem
Urup şemşîre dest ey ğamze-i cellâd neylersin
6. Güzel taşvîr idersin hatt (u) hâl-i dilberi ammâ
Fünün-ı fitneye geldikde ey Bihzâd neylersin
7. Bahâyî-veş degülsin ҡâbil-i feyz (ü) şafâsından
Tekellüf ber-ṭaraf ey hâṭır-ı nâ-şâd neylersin

6⁹⁶

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâ'lün

Lâ Teḥaf Tevekkel ' Alellāh

Fe İnnehü Yuḥibbü'l-Mütevekkilîn

1. Zıkr-i hicr olalı dilüñ yādı
Oldı tebdîl-i giryeye şādı
2. Aña şādem ki vādî-i ğamda
Çeşmüm oldı ḥayālüne vādî
3. Siḥri zülfinden öğrenür amm
Nāzda kim ki yāruñ üstādı
4. Āşıkuñ kılllet-i maḥabbetden
Keşret-i nāz-ı yārdur yādı
5. Sālik-i rāh-ı ' ışқа hem-rāh it
Ḥaylî'ye yā İlāhî ol Ḥādî

---

⁹⁶ 13b/ II/ I

7⁹⁷

Ḳıṭ‘a

1. Şi'r-i şâir laṭîf [ü] rind gerek
Şi're kim meylederdi olmasa şūḥ
Şi'r mevzûn söze dinür sañma
Sözde mazmûn gerekdür

8⁹⁸

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâ'lün

Rûhî

1. Şanma ey ḥâce ki senden zer ü sîm isterler
Yevme lâ yenfe‘u da ḳalb-i selîm isterler
2. Berzaḥ-ı ḥavf-ı recâdan gice gör nâkâm ol
Dem-i âḥirde ne ümmîd ne bîm isterler
3. Unudub bildigüñi ‘arîf işeñ nâdân ol
Bezm-i vaḥdetde ne ‘ilm ü ‘alîm isterler
4. ‘Âlem-i bî-meh ḥurşîd felekde her gîz

---

⁹⁷ 13b En Alt

⁹⁸ 14b/II

Ne müneccīm ne mühendīs ne ḥakīm isterler

5. Sakindür ki teslīm-i rızā ol dā'im
Ber-murād olmağa ḥidmetde muḳīm isterler
6. 'Ālem-i keşf-i se'ānīde çevg-i esrār içilür
Varamaz nefsin gāzub anda ḥalīm isterler
7. Dergāh-ı faḳre varub dirligü ki 'arz itmeye
Anda her gezene sipahtār za'im isterler
8. Cermege mu'terif ol ṭā'at-ı sığar olma
Keşfā ḥāne-'i ḥikmetde seḳīm isterler
9. 'Āşık ol şerbest-i vaşl istersen kim 'aşān
Ter zengin pāre bir cennāt-ı na'im isterler
10. Çāresiz derd arayub renc-i elīm isterler
Ḳıble-'i ma'ni-'i fehm eylemeyen gicerdüler
11. Ni' met-i zāhir ü dil beste olan girsineler
Sehv ile secde idüb ecr-i 'azīm isterler
12. Gürsineler ezber eylese kıssa-'i erbāb-ı dile
Ey Ruhī ḥazır ol bezm-i ilahīde nedīm isterler

9⁹⁹

Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ fâ'lün

1. Mest-i şîrîn-sühanem telhîn-i güftâr nedür
Lütfuñ evvel ne idi şimdi bu âzâr nedür
2. Pür-tegâfûl ne ki gûş u bîmâr nedür
Gonce key-i gül-i la'lin-i şeker-bâr nedür
3. Beni gördükde şitâb ile o refâr nedür
Renciş-i bî-sebeb-i gamze-i pür-kâr nedür
4. Sitem-i gamze-i ter çeşm-i cefâkâr nedür
Mübtelâ ki nedür ey şûh bu eṭvâr nedür
5. Sitem itmekde yine kâdir isen eyle baña
Âşıkam âşıkam ey yâr-ı cefâkâr saña
6. Hür-peretem reviş-i dînüne kırbân olayum
Âşık-âyînesin âyînene kırbân olayum
7. Yemiş-i turra-i müşğînüne kırbân olayum

---

⁹⁹ 15b / I

Reşkden beste-i bâşuña qurbân olayum

8. Çeşm-i ayyâr-ı sühan-çînüne qurbân olayum

Kemân-ebrû-yı pür-çînüne qurbân olayum

9. Nâvek-i ğamze-i pür-kînüne qurbân olayum

Zehr-i kand-i leb-i şîrînüne qurbân olayum

10¹⁰⁰

Fâilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Fâ'lün

1. Sineni ger kîsebep ise āyine ruḡ-ı şāf eyle
Olmayam mı ele mir'āt alup insāf eyle
2. Ḥüsnüni görse eger Yūsuf olur bende saña
Ḥayl-i ' uşşāḡ nice olmasun efgende saña
3. ' Āşık olurduñ eger görse idüñ sen de saña
Ba' de zīn bendeyem ey şūḡ hemān ben de saña
4. Ḥande it ağlasa ḡālın dil-i mālin den saña
Böyledür ḡısmet-i Ḥaḡ girye baña ḡande saña
5. Bir naşihatdür ider āşık-ı teşr-i mesnede saña
Fer ḡārīn yār olup aḡyār-ı ḡarībinde saña
6. Girde-bālīn gel anda ki idüp teşne-i īmār
Derd-i gayretle helāk ola Fehīm-i bīmār

---

¹⁰⁰ 15b/ Dikey

fâilâtün/ fâilâtün/ fâilâtün/ fâ'lün

1. Būse-i la' lîn mercān ile erzān almadur
Şīven-i ehl-i maḥabbet cān virüp cān almadur
2. Cūy-veş her yana pūyān olmada maḫşūd-ı dil
Yanına bir sīm-ten serv-i hırāmān almadur
3. Āşık-ı dil-ḫasteye sermāye-i 'ömr-i ebed
Cān virüp ağışta bir āfet-i cān almadur
4. Ey gül-i nev-ḫīz āgāh ol ki feryād eyleyen
Devlet-i şāh-ı gül hep āh efgān almadur
5. Āl göñlüm ḫaşd-ı ārifān-ı rūzigār
Gevher-i kān olmadur ya gevher-i kān almadur
6. Zāḫm-ı peykānını tīg eyler reg-i dilden o şūḫ
Bā' is-i raḫmet bilür bīmāra çün kan almadur
7. Nev-' arūs-ı nazma zīnet virmenün sermāyesi
Ey Bahāyī destüne kilik-i dem-efşān almadur

---

¹⁰¹ 15b/ II

12¹⁰²

Mefâilün/ mefâilün/ mefâilün/ mefâilün

Haylî

1. Yine bir nevresüñ meftûnı oldı bu dil-i şeydâ
Ne nevres nevres-i âfet ne âfet âfet-i dünyâ
2. Geçüpdür hod bir sa^ç gi mâhuñ kâmeti el-ħaqq
Ne kâmet kâmet-i ^çar^ç ar ne ^çar^ç ar ^çar^ç ar-ı bālâ
3. Nevādâ-’i firâķ u miħnete vuşlat virür vuşlat
Ne vuşlat vuşlat-ı dilber ne dilber dilber-i ğarrâ
4. Belâ-yı hicr-i yâra kimse şabr itmez meġer ^çaşık
Ne ^çaşık ^çaşık-ı ^çarîf ne ^çarîf ^çarîf-i dâñâ
5. Sezâdur Haylî dirseñ şa^ç ir-i siħr-âferînem ben
Ne şa^ç ir şa^ç ir-i sâħir ne sâħir sâħir-i a^ç lâ

---

¹⁰² 22b/I/I

13¹⁰³

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilün

Velehū

1. Semend-i dil ʔaraf-ı kŭy-ı yāra pŭyāndur
Sŭvār o raḥş-ı mebkŭr ʕ az ũstine cāndur
2. Lebinde ḥaṭṭını sordum görince yār didi
Yazıldı ḥātem-i muʕ al ũzre ḥaṭṭ-ı reyḥāndur
3. ʔabāsın atdı niyāz-ı vişāl-i Leylā'da
Sebeb budur ten-i Mecnŭn hemīşe ʕ ũryāndur
4. Lebŭnde ḥāşşa-ʔi iḥyā-yı mŭrde var ammā
Ne Ḥıẓr u zinde-ʔi ʕ ayşī ne laʕ l-i mercāndur
5. Mey ũ ney olsa olur Ḥaylī zevḥ bezm iḥre
Biri gül ũ biri bŭlbŭl biri gŭlistāndur

---

¹⁰³ 22b/I/II

14¹⁰⁴

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

Li-muharririhi

1. Mübtelâ-yı ʿiṣṣâna cevri itme cânım tâze sen
El-ḥazer dil inkisârından civânım tâze sen
2. Nâle-ʾi bülbüldür (mâr-ı ʿıyş) hazân-ı gülşene
Âh-ı ʿâşıkdan şağın gonce dehânım tâze sen
3. Sîne-ʾi ʿuṣşâkı âmâc-ı hadeng-i hier idüp
Eyleme ğırbâl-veş kaşı kemânım tâze sen
4. Serkeş olsañ serv-veş daḥl itmez ehl-i dil saña
Sinn ü sâlûñ ḥükm ider serv-i revânım tâze sen
5. İnkisâr-ı kalb-i Ḥaylî-ʾi belâkeşden şağın
Mübtelâ-yı ʿiṣṣâna cevri itme cânım tâze sen

15¹⁰⁵

1. Kitâb-ı ruḥuñda ḥaṭṭuñ fikrini
Dil eylerse kendüye yâr u celis
Acep mi bu maʿnâyı âlem bilür
Kitâbü'n-nefisfe-niʿme'l-enis

---

¹⁰⁴ 22b/II/I

¹⁰⁵ 22b/II/II

16¹⁰⁶

ṬĀRĪḤ

Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Mevt kim berzaḥ-ı 'azîmedür ol
Uğrar ol cisre hep şığâr u kibâr
2. Ṭûli-i 'ömre ğurrelenme şaḡın
Giyeh-i ḥuşk olur o lâle 'izâr
3. Pendüm işit şadâ-yı ḥâtifdür
"Leyse fi'd-dâri ğayruhû deyyâr "
4. Virme âlâyiş-i cihâna gönül
Bî-vefâdur bu çarḥ-ı kec-reftâr
5. Dilde taşvîr olunmadıysa ._
_ . _ / . yâ üli'l-ebşâr
6. Saña yetmez mi ḥâl-i Seyyid 'Alî
Ced iken aña Aḥmed-i Muḥtâr
7. İrtihâl itdi olmadı âḥir
Gülşen-i kâm-ı dilde ḥür-ı zâr

---

¹⁰⁶ 22b/Dikey

8. İrtihālinde ‘ālem eyleyüp āh
Ağladılar mişāl-i ebr-i bahār

9. ‘Āķibet uçdı terk-i nāle idüp
Tūṭi-i sebze-gün-ı naḥl-i menār

Sene:1070

17¹⁰⁷

Feilâtün (Fâilâtün)/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (fa'lün)

1. Elzem olan baña isbāt-ı vücūd itmekdür
Tā-be-key ḥāl-i dili güft ü şinūd itmekdür
2. Her ne dem kim ola nümāyān o miḥrāb ebrū
Rind-i bī-ķayda lüzüm ana sücūd itmekdür
3. Dil ser-i kūyuna vardukça ider nāle vü āh
Bülbülüñ kārı gülistānda sürūd itmekdür
4. Tōķunup ḥātır-ı ‘uşşāķa dağıd tek zūlfün
Ķaşduñ ey bād-ı seḥer fitne-güşūd itmekdür
5. İsmüñ añılsa ider Ḥaylī sitāyiş-kārı
Şāh yād olsa ķuluñ kārı dürūd itmekdür

---

¹⁰⁷ 33a/I/I

Mefâilün/ mefâilün/ mefâilün/ mefâilün

1. Beni çok böyle şeydâ şanmañ iflās u ğam itmişdür
Benüm hālüm perīşān ol perīşān perçem itmişdür
2. Nigāhından hāzer kıl ey gönül kim ol kemān ebrū
Hādengi-i ğamzesin sehm-i kazāya tev'em itmişdür
3. Aķar şām (u) seher seylāb-ı eşküm eylemez ārām
Kazā çeşmüm meger kim ‘ayn-ı eşki maķsem itmişdür
4. Senüñ kūyuñ sıfālin cām idüp dil yine meclisde
Cihān-ı köhnede tecdid-i āyīn-i Cem itmişdür
5. Muħaşşal hāķ-ı ‘ālem ‘ibret alur hāl-i Hāylī'den
Anı ‘ışķuñ senüñ ‘ibret-nümā-yı ‘ālem itmişdür

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ feilün

1. Nazar it cāma ruḥ-ı pür-dür ile hem-çü ḥabāb
Felek-i atıasa dönsün meh ü encümle şarāb
2. Ārzū-yı dil olur būs lebūñ kūyunda
İtdürür ādeme gülşen heves-i şürb-i şarāb
3. Eşḳ-i ḥūn-ā mey ü ney nāle ciger ḳanlu kebāb (ḥayālūñ rüşen)
Oldı dil ḥānesi gül-bezm müheyyā esbāb
4. Dil ki bir ḳaşr-ı ḥayālūñ idi vīrān itdūñ
Āferīnler saña ey pādişeh-’i ḥān-ı ḥarāb
5. Ḥaylī ḳıl zevḳ-i mey-i köhne-civān-ı tāze
Geçmedin pīre-zen-i dehrde eyyām-ı şebāb

20¹¹⁰

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâ'lün

1. Urıcak hâniķah-ı derd ü gama bünyâdı
Senüñ kime eyledi mînâ-yı ezel feryâdı
2. Aşılır mıydı ser-i zülfüñe Manşür-âsâ
Dil-i sevdâ-zedenüñ olmasa isti' dâdı
3. Pend ile zâ'il olur şanma sen bu.....
Gide mi şerbet ile 'illet-i mâder-zâdı
4. Bîm-i hecrüñ beni eylerdi firâkuñda şâlât
Fıkr-i vaşluñ baña ger itmeye istimdâdı
5. Hâyliyâ hattı-ı 'izârını görüb yâra didüm
Bir kı1 üstünde imiş hûy-ı bünyâdı

---

¹¹⁰ 33a/ II/ II

21¹¹¹

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Cām-ı ışk-ı yārdan añlar ki lezzet buldılar
Bī-ta‘ ab kayd-ı ta‘ alluğdan selāmet buldılar
2. Olmadı erbāb-ı dil ŝekvā-ger-i derd-i firāk
Ol ŝarāb-ı telhde āyā ne hālet buldılar
3. Sālik-i ışka raŝad-bend-i belā bi'l-ittifāk
Ķāmet-i yāri kıyāmetden ‘ alāmet buldılar
4. Vādi-i ışkı eger geşt itdiler Ferhād u Ķays
Her seyir-gāhında biñ dürlü nedāmet buldılar
5. N'ola Ķaylī kıssa-i Ķaysı ferāmūŝ itse Ķalk
Sergüzeŝbütün gibi bir ŝirīn kitābet buldılar

---

¹¹¹ 33b/ I

22¹¹²

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Sūzināk eyler o cismin bu dil ü cānının yaqar
Nār-ı dūzaqla dilā sūz-ı maḥabbet bir degül
2. Men^ç idersin şoḥbet-i meyden vişāl-i yārdan
Vā^ç izā fikr eyleseñ sende ḥamāqat bir degül
3. Ruḥ midur kākül midür ol gül midür sünbül midür
Ḳanğı birin diyeyim dilberde ḥālet bir degül
4. Hem sever bir şāhid-i bāzārı hem izhār ider
Ḥayli-i ālüfte-ḥāṭırda ḳabāḥat bir degül

---

¹¹² 33b/ II

(Fâilâtün) Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fâ'lün)

Îdiyye

1. Eyleyüp kilc-i kazâ şafha-i dehre tesvîd
Yine timşâl-i hilâl-i meh-i 'îyd oldu beddua
2. Bu huş Allâh zihî vaqt-i sürür-efzâ kim
Zâhir itdi felek-i köhnede bir şevk-i cedîd
3. Bârekallâh zihî dem ki anuñ feyzinden
Düşdi rindân-ı cihân destine câm-ı Cemşîd
4. Var kıyas it ne kadar vaqt-i şafâ-perverdür
'Âşîka seyr-i ruḥ-ı dilber iken emr-i nevmîd
5. Merḥabâ itmede izhâr-ı tekâsül kılmaz
Dilberân 'âşîkına her ne kadar olsa 'anîd
6. Bu yeter ḥâşiyet-i 'îd dilâ 'irfâna
Kim ola vaqt-i dem-i rûzeye bir sırr-ı sedîd
7. İktîşâr eyleyelüm midḥat-i feyz-i 'îdi
Ḥayliyâ çünki olur muḥteḳıru'l-ḳâl müfîd

---

¹¹³ 33b/ En Alt

24¹¹⁴

Ḳıṭʿ a Li-Ḥaylī

1. Çekmişem derd-i ʿışkı bilmez idim
Bir muṭalsam şarāb imiş meselā
Elem-i ʿışk ile muḳayyed olup
Çekmez añı çeken ğam-ı dünyā

25¹¹⁵

Ḳıṭʿ a Li-Ḥaylī

1. Cefāña çāredür cānā taḥammül
Belā-yı fūrkatüñ olmazsa ḥālik
Dil eyler ʿākıbet vaşluñ taḥayyül
Leʿ allallāhü yuḥaddis baʿ de zālik

---

¹¹⁴ 33b/ Dikey/ I

¹¹⁵ 33b Dikey/ II

*Mefâilün/ mefâilün/ mefâilün/ mefâilün***El-müsveddetü'l-aḥḳar**

1. Perîşānî-i dil ālūde-i ğam oldığumdandır
Ġam-ālūd oldığum ʿ ışķ ile hem-dem oldığumdandır
2. Miyānuñ gibi bārîk oldığum târîk-i fūrķatde
Esîr-i bend ü dilüm zūlf-i pür-ham oldığumdandır¹¹⁷
3. Ḥaṭā senden degül bî-behre-i ḥān-ı vişāl olsam
Bu bāzār içre bî-dînār u dirhem oldığumdandır
4. Senüñ cevruñ cihān gibi nihāduñ ḳahr-ı pür-zehri
Degül ğayrı baña illā ki ādem oldığumdandır
5. Oķursa yār Şî rüm Ḥaylî raḥmet ʿ izz (ü) iķbāli
Degül dūŐize-i maʿ nāya maḥrem oldığumdandır

---

¹¹⁶ 34a/ I/ I

¹¹⁷ ("Esîr-i bend-i dām-ı zūlf-i pür-ham oldığumdandır" olsaydı vezne ve anlama daha uygun olurdu)

Mefâilün/ feilâtün/ mefâilün/ fâilün

1. Selâm-ı meymenet-efzâ ki yârdan gelmez
Nesîme beñzer o kim ğonce-zârdan gelmez

2. Ruğunda haţţ ola zâhir diyü o ğonce-gülün
Göñül bu fikr ile hiç sebze-zârdan gelmez

3. Raķib kıatlüme taħrık idermiş ol mâhi
Göñül dime kerem ağyâr u yârdan gelmez

4. Niĝâh-ı ŧefķat (ü) raħm itme ĝamzesinden ümîd
Zülâl-i merħamet ol çeşme-sârdan gelmez

5. Dir istimâc -ı fiĝānum iden ŧeb-i hicrân
Bu vâh u nâle bu sūziş hezârdan gelmez

6. ŧabâdan idemezüz büy-ı yâri istişmâm
Meger ki Ĥaylî bu bâd ol diyârdan gelmez

---

¹¹⁸ 34a/ I/ II

Feilâtün (Fâilâtün)/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (fa'lün)

1. Yâri nerm eylemedi bunca gün âhum bilmem
Bâri bildürse baña cürm ü günâhum bilmem
2. Bî-ziyâ itdi gönül şem^ç ini bād-ı hicrân
Yine tenvîr ide mi ol yüzi mâhum bilmem
3. Sâlik-i dil ire mi menzil-i vaşla yoğsa
Deşt-i fūrkat mi olur gâyet-i rāhum bilmem
4. Şeb-i hicr ola mı âhir ire mi rüz u şâl
Nice olur ^ç âkıbet-i hâl-i siyâhum bilmem
5. Hâyliyâ vefret-i ^ç işyân beni rüsvây eyler
Meger elţâf-ı Hüdâ ola penâhum bilmem

---

¹¹⁹ 34a/ II/ I

29 ¹²⁰

ꞐIT A

1. Ey dil belā-yı kākül-i dildār tā-be-key
İnşāf ümīd-i būs-ı leb-i yār tā-be-key
Terk-i mecāz idüp reh-i taḥḳīķe kı1 sülük
Bu ibtilā-yı bāde vü zünnār tā-be-key

30 ¹²¹

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Cām-ı ıŖıķ-ı yārdan anlar ki lezzet buldılar
Bî-ta ab ḳayd-ı ta alluḳdan selāmet buldılar
2. Olmadı erbāb-ı dil Ŗekvā-ger-i derd-i firāķ
Ol Ŗarāb-ı telḫde āyā ne ḫālet buldılar
3. Sālik-ı ıŖıķa raŖad-bend-i belā bi'l-ittifāķ
Ḳāmet-i yāri ḳıyāmetden ı alāmet buldılar
4. Vādi-ı ıŖıķı eger geŖit itdiler Ferḫād u Ḳays
Her seyir-gāhında biñ dürlü nedāmet buldılar
5. N ola Ḳaylı ḳıssa-i Kaysı ferāmüŖ itse ḫalk
SergüzeŖbütün gibi bir Ŗırın kitābet buldılar

---

¹²⁰ 34a/ II/ II

¹²¹ 33b/ I/ I

VE LİNĀ MŪNAḶᶘAHŪ'L-AHKAR

1. Ol hŭnı ŧanma ŧaŋa lebin hem-zebān ider
Ey dil hāzer ki tefriᶘa-i hānŭmān ider
2. Gāhī ki haᶘᶘ-ı rŭyını ifŧā kılar meger
Izhār-ı remz-i fitne-i āḣir zamān ider
3. Gōñlŭm hevā-yı kākŭl-i dilberde fi'l-meŧel
Ol mŭrgdur ki naḣl-i sehīyi āŧiyān ider
4. Dil 'azm-i kŭyuñ itse kıl nāle lā-cerem
Gŭlzāra varsa bŭlbŭl-i ŧeydā fiᶘān ider
5. Ḥaylī ḣayāl-i ᶘamze vŭ ebrŭnı yād idŭp
Beñzer ki ez-māyıŧ tır u kemān ider

---

¹²² 34b/ I/ I

1. Cān ruḥsāruña dil zūlf-i siyeh-kāra fedā
Derd-mendūñ birisi nāra biri māra fedā
2. Nigeh-i mestūñe ḳurbān ğazālān-ı Huten
Kebg-i şahrā-yı İrem şive-i reftāra fedā
3. Girih-i ṭurraña meftūn nigārende-i Çin
Büt-i Ferhād o evza' u o eṭvāra fedā
4. Çin-i ğisū-yı girih-ġiriñi naḥcīr-i Hümā
Gūy-ı ḥurşid o başuñdaki destāra fedā
5. Cümleten māmelek-i şabr u taḥammül Ḥaylī
Medḥ ehlüñde olan lezzet-i efkāra fedā

---

¹²³ 34b/ I/ II

Fâilâtün/ fâilâtün/ fâ'ilün

TĀRĪḤ-İ İNTİḲĀL-İ MUŞTAFĀ EFENDİ

El-müsveddetü'l-aḥḳar-ı Ḥaylî

1. Muştafâ nâm ol ḥaṭîb-i ehl-i ḥâl
Bildi mezmûm oldıgın dâr-ı fenâ
2. İntiḳâl itdi kılup terk-i cihân
Eyledi ümmîd-i ğufrân iktifâ
3. Yâ İlâhî añâ olsun hem-nefes
Bülbülân-ı gülşen-i bâğ-ı beḳâ
4. Tâ kim ola dâḥîl-i ḥuld-i berîn
Reh-nümâ-yı luṭfuñ olsun reh-nümâ
5. Muştafâ ' ışkına yâ Rab Muştafâ
Ehl-i ḥuld içre ola engüşt-nümâ
6. İğnesün ḳaç' -ı nazâr târîḥ olur
Muştafâ olsun şefî' -i Muştafâ

Sene 1039

---

¹²⁴ 34b/ II/ I

34¹²⁵

ꞐITA

1. Ey dil esr-i h-ı zeahdn-ı yr olup
Oldun afi bu tre-i a mle mbtel
Yd eyle ol gni ki ola ef ln ikr
Ol h iinde ol amel ola sana bel

35¹²⁶

Mefl/ Mefl/ Mefl/ Feln

El-Makdru Kin¹²⁷

1. Bir gmzede bin nz ider ol em-i pr-b
Ma ana sir-i mu'cize-slb
2. Olmasa o timl-i kymet idemezdi
Bir cilvede ad  iveyi ol kmet-i mergb
3. Ferad ile irn'i unutturdu cihna
l-i dil-i sevd-zede v ol leb-i mabb
4. Rsv-de-i zlf olup det-i belda
Mecnn v Leyl'ı begenmez dil-i meczb
5. Bhde degl yine bu gsth-i ayl
Girmez arem-i vala  ik-ı macb

---

¹²⁵ 34b/ II/ II

¹²⁶ 36b/ I/ I

¹²⁷ (Olan biten takdir edilmi. Olan ne varsa Allh'ın takdiridir)

36¹²⁸

Mef'ûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Fe'ûlün

Ve'l-müsveddetü'l-ahkar

1. Şeb-tā-be-seher eyler isen yāri der-āgūş
Eyyām-ı ğam-ı hicri dilā itme ferāmūş
2. Bāzīçe-i 'ışk mel'abe-i tıfl degüldür
Zinhār heves itme sakın ey dil-i serhūş
3. Bilmez nicedür çāşni-i cām-ı vişāli
Her rıtl-ı girān-ı ğam-ı hicrānı iden nūş
4. Kūyunda varup nāle vü āh itmeseñ olmaz
Gülzārda bī-raġbet olur bülbül-i hāmūş
5. Gör Hāyli kuluñ 'ākibetü'l-'ākibe cānā
Sevdā-yı ser-i zülfün ile oldı 'abā-pūş

---

¹²⁸ 36b/ I/ II

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

Ve li-muharririhî'l-ahkar

1. Belâ-yı 'ışkdan bir dil ki cānā hisse-yāb olmaz
Ne deñlü pür-ğam olsa yine gönlümce ħarāb olmaz
2. Hücüm-ı ceş-i cevruñ eylemez dil mülkini muħtel
Begüm iklim-i 'ışk içinde aşlā inķilāb olmaz
3. Münevver ruħlaruñ zülfüñle mestür itme bîhüde
Şu' ā-ı mihre zîrā perde-i zulmet hicāb olmaz
4. Müdām āzürde-ħatır itme 'uşşāķı dime cānā
Du' ā-yı sūz-nāki ehl-i 'ışkuñ müstecāb olmaz
5. Firāķa gâyet olmaz mı didüm vuşlat bulup yāra
Didi nāz eyleyüp ey Ĥaylî tā rüz-ı ħisāb olmaz

---

¹²⁹ 36b/ II/ I

38 ¹³⁰

ḲİṬ' A

1. Vāḳı' a bir maḳām-ı dil-keş imiş
Bu maḳām-ı teraḥ-zidā ḥaḳḳā
Bir iki def' a menzil oldı bize
Ceyyiden menzil-i ferah-efzā
Hürmetine Rasūl-i kevneynüñ
Şāhibini mu' ammer ide Ḥudā

39¹³¹

mef'ûlü/ fâ'ilâtü/ mefâilü/ fâilün

Ve li-muharririhî'l-ahkar

1. 'Älemde 'älem itmek olurdı ğam olmasa
Ĝam olmaz idi olmasa ğam 'älem olmasa
2. Çoḳdan olurdı şarşar-ı hicrāndan ḥarāb
'İşkuñ esāsı dide eger muḥkem olmasa
3. Ey dil beyān-ı midḥat-i sırr-ı dehān-ı yār
Olmazdı ḳîl ü ḳāle sebep müphem olmasa
4. Ümmîd-i la' lüñ olmasa añılmaz idi la' lüñ
Yād olmaz idi devr-i piyāle Cem olmasa
5. Kalurđı Ḥaylî genc-i süḥan tâli' im gibi
Bir beyt-i nā-güşüde ger endişem olmasa

---

¹³⁰ 36b/ II/ II

¹³¹ 38a II/ I

40¹³²

TÂRÎH-İ VELÂDET

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Hâzret-i Dâmâd Paşa kim aña
Olup ihsân-ı Hudâvend-i Celil (ya da "Halil")
2. Nâgehân qalbini mesrûr eyledi
Maqdem-i maqdûm-ı maqbû^ç -ı cemil
3. Yâ İlâhî Ahmed-i Muhtâr için
Zevk u şevke eyle teşrifin delil
4. İsticâbî-i du^ç â-i Nûh için
Kıl o maqdûma naşib ^ç ömr-i tavil
5. " Yâ ebed" mevlûdine târih olur
Câ'e ^ç Abdullâh min-şulbi'l-Halil

Sene: 1070

---

¹³² 37a/ II/ I

41¹³³

KIT'A

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Dükkānda İbn-i Hācei ta' limden ğaraž
Beñzer ki hāce şan'atı yārāna gösterür
Zāhir budur ki kuşu kuş ile şikār için
Teshīr-i yāra dām qurar dāne gösterür

42¹³⁴

MÜSVEDDETÜ'L-AHKAR

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Göñül ki nākıl-i destān-serā-yı hasretdür
Sirişk-i dāde aña mācerā-yı hasretdür
2. ' Aceb mi hasret-i dilberden eylesem nefrīn
Belā-keşideligüm hep belā-yı hasretdür
3. Cihānda hiç kes olmaz benüm tek āşüfte
Meger ki sākın-i miñnet-serāy-ı hasretdür

---

¹³³ 37a/ II/ II

¹³⁴ 37a/ III/ I

4. Sükût nâleden a' lādur ehl-i ' işğa eger
Ne çäre neyleyelüm muḳtezâ-yı ḥasretdür

5. Yeter bu ' işve nigāh-ı tegāfûlâne yeter
Efendi Ḥaylî ḳuluñ mübtelâ-yı ḥasretdür

43¹³⁵

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

Ve linā Ma'ahü'l-ahkar

1. Göñül ki vâlih ü mest-i şarâb-ı ḥasretdür
Sirişk-i çeşm aña sâkî ḥarâb-ı ḥasretdür

2. ' Aceb mi _.. ger sūziş-i firâḳ ise dil
Buña taḥammül olmaz ḥasretdür

3. Figān ki zāhir olur dāde-i bîhūde
Şavt-ı cūş naḡamāt-ı rebâb-ı ḥasretdür

4. Sözümden olmasa maḳşūd-ı dil n' ola tefhîm
Netice Ḥaylî bu şi' rüm kitâb-ı ḥasretdür

---

¹³⁵ 37a/ III/ I

Mefāilün/ mefāilün/ mefāilün/ mefāilün

EL-‘ABDŪ YŪDEBBİR VALLĀĦŪ YUĖADDİR

1. Görüp zevk (u) neşāţum şanmañuz şād oldıgumdandur
Bu keyfiyyet belā-yı ‘ıŖka mu‘ tād oldıgumdandur
2. Ne ğam sŭrāĖ sŭrāĖ itse başum tīşe-i hicrān
Bu Ėalet ol leb-i Ŗirine Ferhād oldıgumdandur
3. Haţā benden degŭl gŭm-kerde-i rāh-ı vişāl olsam
Vādī-i ‘ıţır-nākīde bī-zād oldıgumdandur
4. Degŭl Ėŭnum giriftārī-i bend-i zŭlf-i dilberden
O dur lem-i hum-zedādan āzād oldıgumdandur
5. Şafā-yı Ėāţır iĖŭn şanmañuz hem-vārī-i Ŗi‘ rem
Fen-i nazm iÇre Ėaylī Ėaylī ŭstād oldıgumdandur

45¹³⁷

Mefâilün/ Mefâiün/ Mefâilün/ Mefâilün

Müfredât

1. Gülistân-ı melâhatde hele ey naḥl-i ümmîdüm
Ḳıyâmet olsa ḳaddüñ gibi bir serv olmadı peydâ

46¹³⁸

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

Ve linâ münakkahü'l-aḥkar

1. Olmasun zeñcîr-i hicrân bend ü bağı kimsenüñ
Düşmesün pâyına bezm-i ğam ayağı kimsenüñ
2. Câm-ı çeşmüm pür olup efsün sirişküm istemem
Ḳalmasun bî-râḥ-ı rûḥ-efzâ çanağı kimsenüñ
3. Yeter ağlatdun beni kûyuñda didüm didi yâr
Olmasun bî-bülbül-i hoş-lehce bâğı kimsenüñ
4. Sâlik-i ı şka İlâhî raḥm ḳıl göñlüm gibi
Deşt-i hicrân olmasun âḫir ḳonağı kimsenüñ
5. Ḳılmasun hicrân dilüm yâ Rabbi nevmîd-i vişâl
Ḳalmasun nâ-süḥte Ḥaylî çerâğı kimsenüñ

---

¹³⁷ 37a/ En Alt

¹³⁸ 37b/ I/ II

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Eyledüñ nevmîd-i ümmîd va' d-i ferdâdan beni
Hâşılı hicrûñ uşandırdı bu dünyâdan beni
2. İtmez oldum güft (ü) gūy-ı halkı aşlâ istimā'c
Fürkatüñ bir hırz imiş kırtardı ğavgâdan beni
3. Āyir-i taqđır dir gören şeydālīgum bilmez meger
Çokdan āzād itdigi cevruñ o da' vâdan beni
4. Bend idüp dām-ı ser-i zūlfüñde luţf idüp kıl ħalâş
Bu dil-i ālüfte-i pür-şūr u şeydâdan beni
5. Muĥyi-i emvât o cānā rūĥ-baĥş-ı ma' nî ben
Ĥaylî ya kim fark ider şimdi Mesîhâ'dan beni

---

¹³⁹ 37b/ II/ I

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Yâr zülfî gibi âlûde vü âlüfte gerek
Dil-i mecnûn gibi ‘ aşık olan âşüfte gerek
2. Deldi tîr-i sitemüñ sine-i ney-timsâlüm
Delicek didi ney nâlesüz âşüfte gerek
3. Dir gören dîde-i fettânuñı (hâb-âlûde)¹⁴¹
Şanemâ bâ‘ ş-i âşüb-ı fiten hâbda gerek
4. Hâşılı sencileyin bûdsuñ o şâfiyetin
İşte söz böylece bu tâze vü bu güfte gerek
5. Olmağa Haylî-i âşüfte ile hem-meşreb
Yâr zülfî gibi âlûde vü âlüfte gerek

---

¹⁴⁰ 38a/ III

¹⁴¹ Parantez içindeki birleşik kelime vezindeki eksigi tamamlamak için eklendi)

49¹⁴²

Feûlün/ Feûlün/ Feûlün/ Feûl

1. Eger vardur dinilse her dilde hâl
Dilârâ ola hâdil-âsâ muhâl
2. Kederle mükedder-dil ola meger
Selâm u kelâmuñla mesrûr-hâl
3. Merâm ehl-i derde huşûl-i devâ
Murâd-ı dil ammâ vuşûl-i vişâl
4. Meded-kâr olursa eger Kirdgâr
Elem ‘âhlem ü ‘âlem olur melâl
5. Eger medh-i dildâra me'mûr olam
Kelâmum olur sihr-i helâl

---

¹⁴² 39a/ I

50¹⁴³

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

VE Lİ-NÂMIKIHI'L-AHKAR¹⁴⁴

1. Bihûde şanma eyler isem şî' re iştigal
Şî' r ile saña eylemedür kaçdum ' arz-ı hâl
2. Hicriñde girse n' ola fiğānum kulağuña
Ebrûlaruñ hayāli kılpudur kadüm hilāl
3. Cān bīm-i hicie dil elem-i vaşla mübtelā
Efkār-ı cān u dil ile geh bīm ü geh hayāl
4. Hicriñde gerçi vuşlatuñ ümmid ider gönül
Ammā bu emr-i ber-' akis olmağ ne ihtimāl
5. Haylī(y)i āhir eyledüñ ey şehsüvār-ı nāz
Bīm-i semend-i ' işve vü nāz ile pāy-māl

---

¹⁴³ 38b I/I

¹⁴⁴ (Bu manzumeyi kaleme alanın değersiz bir şiiri daha)

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Zebân ki hâme-i fûrkat-nihâd-ı hasretdür
Sirişk-i çeşm aña hûnâ-midâd-ı hasretdür
2. Zamân ile gönül Ankâ-yı evc-i vuşlat idi
Zemîn-i ğamdaki ki şimdi cerâd-ı hasretdür
3. Egerçi müşkiledür iştigâl-i şi‘r ammâ
Ne çâre dâfi‘ -i hüküm-i fesâd-ı hasretdür
4. Zihî ‘ acıbe leṭâ‘if zihî ğarîb ahvâl
Nigâh olınsa dile yine şâd-ı hasretdür
5. Olursa Ḥaylî kuluñ (gönül) nâ-murâd-ı rezm-i belâ
‘ Aceb mi Rüstem-i dâru‘ l-cihâd-ı hasretdür

---

¹⁴⁵ 38b II/ II

*Mefâilün / Feilâtün / Mefâilün / Feilün (Fa'lün)***Li-Muharririhî'l-Efkâr**

1. Figân ki lücce-i ğamda ğarîk-i cāvîdem
Figân ki sâhil-i şādî-reşāna nevmîdem
2. Figân ki feyz-i figānum cihāna şāmildür
Figân ki ʿālem-i derd ü belāya hürşîdem
3. Figân ki ʿışk ile hem-pāy-ı Kays olup gezerem
Figân ki rāh-ı maḥabbetde ehl-i taqlîdem
4. Figân ki kendümi bilmem cünün ile ammā
Figân ki cāhil-i esrār-ı remz-i tevḥîdem
5. Egerçi Ḥaylî-i Mecnūn-kıyāfetem ammā
Kemāl-i ʿaql ile fenn-i sūḥanda Cemşîdem

Lİ-MÜSVEDETİ'L- AHKAR

1. Olmuş bize dil-mānde o cānān muḳarrer
Olmazsa ḳalur himmet-i yārān muḳarrer
2. Ol kec-nigeh ol ḡamze-i pür-^ç işvelerin gör
Āşüb u fiten oldı nümāyān muḳarrer
3. Bilmezlik ile bā^ç is olup ṭavr-ı cünūnum
Mecmū^ç a-i dil oldı perīşān muḳarrer
4. Fürḳat seni nevmīd-i vişāl itmesün ey dil
Her derdüñ olur āḫiri dermān muḳarrer
5. Rüsveyılıgun güft ü şinūd oldı cihāna
Ey Ḥaylī-i miḫnet-zede hicrān muḳarrer

---

¹⁴⁷ 40a I/ II

54¹⁴⁸

Feilâtün (Fâilâtün) / Feilâtün / Feilâtün / Feilün (fa'lün)

Tārīh-i Hazret-i Kādī Efendi El-Merhūm

1. Şāni-i Kādī Sezāyī Efendi āhīr
İştigāl eyledi bā-ḥūkm-i Ḥudāvend-i Vedūd
2. Fāriğ-ı cāh-ı cihān oldı idüp terk-i sivā
Ġālibā ḥāṭırına geldi ḥiṭāb-ı ma'ḥūd
3. Ġam-şümül eyledi dünyāya ki mevt-i 'ālim
Mevt-i 'ālem gibidür didi Rasūl-i Ma' būd
4. Yā İlāhī anı kıl ġarḳa-i girdāb-ı kerem
Luṭfuñ ile ola hem-nām-ı Muḥammed mes'ūd
5. Fevtinüñ Ḥaylī-i efgende didi tārīhin
Ana cennetde nasīb ola Makām-ı Maḥmūd

Sene: 1070

---

¹⁴⁸ 40a II/I

55¹⁴⁹

EL-MİMMETÜ LİLLÂHİ TE'ÂLA VE TEKADDES

Feilâtün/ Mefâilün/ Feilün

1. Cān u dil bir belāya raḥm eyler
Müslümān Müslümān'a raḥm eyler
2. Baña dem-sāz olur seg-i kūyuñ
Āşinā āşināya raḥm eyler
3. Dil-i şeydāyı şād iderdün eğer
Olsañ ehl-i recāya raḥm eyler
4. ‘Arz-ı ḥāl it dilā ne olmaḥ var
Gadab eyler sana ya raḥm eyler
5. Meyl ider Ḥaylī bir zamān şana yār
Dem olur şeh gedāya raḥm eyler

---

¹⁴⁹ 40b

56¹⁵⁰

Mef'ûlü / Mefâilü / Mefâilü / Feûlün

Hayru'l-Kelâm Mâ Kalle ve Delle

Tārîh-i Feth-i Varat

1. Meydân-ı şecâ' atde ' Alilük idüp ifşâ
Cem-kevkeb ü Serdâr-ı Mükerrrem ' Alî Paşa
2. Külliyyet ile gâret idüp mülk-i Macar'ı
Nâmını kazâ şâhib-i feth eyledi inşâ
3. Darb ile Varat kal' asını eyledi teşhîr
Dirsem bu kadar ma' reke-ārâ ola hâşâ
4. Bir emr-i ' asîr idi bu feth oldu müyesse
Fehm oldu yine nükte-i hall-i "' amelün mâ-şâ"¹⁵¹
5. Re'si düşecek kal' a-i mezkürenüñ oldu
Tārîhi tamâm aldı Varat' ı ' Alî Paşa

Sene: 1070

---

¹⁵⁰ 40b/ I/ I

¹⁵¹ (Hüd suresi/33)

57¹⁵²

Mef'ûlû / Mefâilû / Mefâilû / Feûlûn

Li Muharririhî'l-Efkâr Haylî

1. Bir dil k'ola gönülüm gibi süknâ-yı maḥabbet
Elbette olur bir nice ebnâ-yı maḥabbet
2. Duysaydı eger feyz-i ğam-ı 'ışkı iderdi
Zâhid bırakup zühdi temennâ-yı maḥabbet
3. Sevdâ-ger-i zülfûn olup oldu dil-i şeydâ
Âşüfte vü âlüfte vü rüşvâ-yı maḥabbet
4. 'İşkuñda neler çekdiğümi söyleyem ammâ
Mümkün mi k'ola şerh-i mezâyâ-yı maḥabbet
5. Cânâna fedâ eyledi cânın odur 'âşık
Ḥaylî tek olup ma'reke-ârâ-yı maḥabbet

---

¹⁵² 43a/ I/ I

58¹⁵³

Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün

Ꞑıt' a

1. Gelüp bir gün nedâmet Hıylı'ye cevr itmeden cânâ
Ꞑaza itmek huṭür eylerse ger ḥâṭırda mâ-fâtı
Cefâ zımnında eylerseñ vefâkârî olur ammâ
Leyâl-i vuşlata eyyâm-ı hicrânuñ mükâfâtı

59¹⁵⁴

Feûlün/ Feûlün/ Feûlün/ Feûl

1. Cihân itse tercîh eş'âruma
Kelâm-ı kibârı nem-âyı kelâm
Mukarrer muḥakkak muşaddak durur
Kelâmü'l-hakîri hakîru'l-kelâm

---

¹⁵³ 43a/ Dikey/ I

¹⁵⁴ 43a/ Dikey/ II

60¹⁵⁵

Mef'ûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Fe'ûlün

Lİ MUHARRİRİHİ'L-AHKAR

1. Ger 'āşıkā cevır itmek ise dilbere 'ādet
Şabr eylemedür 'āşık-ı sevdā-gere 'ādet
2. 'Uşşākı helāk eylemedür şan'at-ı kākül
Taşnī'-i vuḥūş eylemedür ejdere 'ādet
3. Cānā ruḥuñ eylerse ḥarīm-i dili rüşen
Müşkil mi budur mihr-i ziyā-güstere 'ādet
4. Şayd itse beni dīde-i fettānuñ 'aceb mi
Cezb-i dil olur sāḥir u efsūn-gere 'ādet
5. Her sözde saña eylemedür ḥālını tefhīm
Ḥaylī-i sūḥan-feḥm sūḥanı pür-düre 'ādet

---

¹⁵⁵ 43a II/I

VE LÎ-MÜSVEDETÛ'L-EFKÂR

1. Seyr it dehen-i ğonce-i ğandân ise maqşûd
Efgânum işit bülbül-i nâlân ise maqşûd
2. Reftârını gör cilve-i tãvûsa müşâbih
Bağ kâmetine serv-i ğırâmân ise maqşûd
3. Ey dil nice bir zûlmet-i zûlfünde gezersin
Şor la' l-i lebin çeşme-i ğayvân ise maqşûd
4. Bu girye-gerî tã-be-key ey merdüm-i dîde
Al ğâk-i rehin kühl-i Sifâhân ise maqşûd
5. Ayrılma ğarîm-i ser-i kıyundan o şûğuñ
Ey bülbül-i dil sağn-ı gülistân ise maqşûd
6. Din zâhide itsün teb-i hicrânı tağayyül
Eger tecrübe-i âteş-i nîrân ise maqşûd
7. Ğaylî sana elbette muğârin olur ol şûğ
Ğam çekme eğer kim aña ğurbân ise maqşûd

62¹⁵⁷

EL-GANEM BÎ'L-'AZEM

LÎ-MUHARRİRİHÎ'L-EFKÂR

1. Figân ki halkı bîdâr eyleyüp gavgāya salmışdur
Meger ey dil seni o bî-vefâ ferdāyâ salmışdur
2. Göñül ğam-gîn tegāfûl itme ey dil çeşm-i mestîden
Sağın târâc-kâr-ı ğamzesin yağmāya şalmışdur
3. Olup seyyāh-ı ‘âlem ârzū-yı seyr-i Çîn eyler
Dil-i şeydāyı zülfüñ bir ‘aceb sevdāya salmışdur
4. Kazılsa haşr olunca hâk-i ‘anber-bü çıkar cānâ
Cây-ı pâke kim zülf-i siyāhuñ sāye salmışdur
5. Degül mümkün taḥammül ta‘ne-i eşḫâş-ı nâ-fehme
Añı Ḥaylî netice Ḥazret-i mevlâ'ya şalmışdur

---

¹⁵⁷ 43b

63¹⁵⁸

Mef'ûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Fe'ûlün

ꞐIT' A-İ NA' T-I ŐERİF

1. Bülbüldür o gülzāra senüñ dār-ı na' imün
Lāl oldılar anda leb-i Mūsā dem-i İsā
2. Bir meclise maḥremsin ammā Őāh-ı rusul kim
Ḥattā aña ḥuddām olamaz Ḥızr u Mesīhā
3. Bādi-i Őefā' at bilüp ey kān-ı risālet
Vird eyledi evŐāfumı dil Ḥaylī-i Őeydā

---

¹⁵⁸ 43b/ I/ II

64¹⁵⁹

Feilâtün (Fâilâtün) / Feilâtün / Feilâtün / Feilün (fa'lün)

VE Lİ-MÜSVEDETÜ'L-AHKAR

1. ' Işık ile sinedeki gül gibi dağ ister dil
Gâh olup bülbül-i nâlişde vü bâğ ister dil
2. Nice meḥ itmeyeyim medḥ-i ruḥ-ı cānāna
Zulmet-i leyle-i fūrkatde çerāğ ister dil
3. Bir büt-i nev-rese ālüfte vü āşüfte olup
Dīn ü dünyāyı heme terk ü ferāğ ister dil
4. Bā' iş-i renc-i şudā' oldı ḥumār-ı hecrüñ
Ḥāşılı bezm-i vişālüñden ayağ ister dil
5. Fāriğ itmişdi ğazelden beni ol çeşm-i ğazāl
Ḥayliyā çāre ne efsāne vü lāğ ister dil

---

¹⁵⁹ 42b/ II/ I

65¹⁶⁰

ḲİṬ^c A

1. Bu cefâ tâ-be-key vefâ eyle
Gel ümîdüm kazâ-yı mâ-fât it
Ya^c nî Ḥaylî-i rûzedâr-ı ğama
‘îd-i vaşluñ ile mükâfât it

66¹⁶¹

1. Egil nâz u şîve ol güftârdan uzağ
Lâyık degül muḳarin-i tûṭî ola o zâğ
2. Dil nice terk-i zevk-i mey-i dilber eylesün
Güç bir kişîye ḥâlet-i mu^c tâdeden ferâğ
3. Bî-dâğ olur mı sine-i ‘uşşâğ-ı mübtelâ
Olur mı lâzime şeb-i fûrḳat meğer çerâğ
4. Dâ^c im ḥayâl-i kūyuñla dil fiğân ider
Güyâ ḥemîşe nâle ider ‘andelîb-i bâğ
5. Ferhâd'ı añma Ḥaylî bize sergüzeştüñi
Şîrîn-makâle eyle yeter bu füsûn u lâğ

---

¹⁶⁰ 42b/ II/ II

¹⁶¹ 42b/ Dikey/ III

67¹⁶²

Mef'ûlü / Fâilâtü / Mefâilü / Fâilün

Lİ-MUHARRİRİHİ'L-AHKAR

1. Devr-i lebûñde çeşme-i hayvāna kim bakar
Hüsñüñ yanında mihr-i dıraşsāna kim bakar
2. Deyr-i ciḥānda ey şanem itdikçe cilve sen
Timşāl-i bāl-i Yūsuf-ı Ken' ān'a kim bakar
3. Kūyuñda āh u nālemi kim eyler istimā'
Şevkuñla çāk çāk girībāna kim bakar
4. Ümmid-i vaşl ile dil ü cān terkin eyledüm
Böyle maḥalde ḥātır-ı mā-fāta kim bakar
5. Bu nazm u nesre gūşiş-i bihūde tā-be-key
Ey Ḥaylī şimdi defter u dīvāna kim baçar

---

¹⁶² 44a I/I

*Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün***KIT' A Lİ-MUḤARRİRİHİ'L-AḤKAR**

1. Sırr-ı " İsrâ"yı beyân eyler o zülf-i pîç ü pîç
Feḥm olur reng-i ruḥuñdan ma' ni-i "rūḥ"-ı behîc
2. Lentenālü'l-birra ḥattâ tünfikū __ . __
Bilmeyen kâlâ-yı ḳadrüñ kıymetin añlar mı hîç
3. Nūr-ı İslâmla mücellâ ḳılmasañ âyîne-veş
Rūy-ı ' âlem zulmet-i küfr ile ḳalurdı semîc
4. Sırr-ı "a' ḫaynāk" dur ta' zîm-i şānuñdan nişān
Ma' ni-i "levlāk" dur ' ummān-ı vaşfuñdan halîc
5. Yâ Rasûlallāḥ şefā' at eyle rûz-ı lâ-şecer
Yâ Rasûlallāḥ ' usāt-ı ümmetündür senün

71¹⁶⁶

ꞐITA

1. Eyle hsn-i zindegn hlk ile
Tl-i   omr ise ger ir-ı emel
Hayl kavl-i Murtaadur eyle g
"Ezdiyd'l-  omri fi hsni  l-amel

72¹⁶⁷

ꞐITA

Fa ln/ Fa ln/ Fa ln/ Fa l

1. Gnh-ı ag  irden eyle hazer
Keb'ir den it ictinb-ı kulb
ag'ir keb'ir dime Hayliy
Tearraf bi-terki cem  u'z-znb

---

¹⁶⁶ 45a I/II

¹⁶⁷ 45a/ Dikey/ I

73¹⁶⁸

KASÎDE

NA‘ T-I HAZRET-İ RASÛL-İ EKREM SALLALLÂHÜ ‘ ALEYHİ VE SELLEM

Mefâilün / Mefâilün / Mefâilün / fâ‘lün

1. Ne medh-i seyr-i gül-i gül-sitânadur meylüm
Ne medh-i gonce-fem ü mû-miyânadur meylüm
2. Ne ‘ işve-i leb-i cānāsebep göñül mecnūn
Ne gānze-i nigeḥ-i dilberānadur meylüm
3. Ne şīve-i ḳad-i reftār ider mey-i maḥzūz
Ne neşve-baḥş-ı mey-i ergavānadur meylüm
4. Ne baḥt u devlet ü iḳbāl ü cāh-maṭbū‘ am
Ne ḥāşıl-ı güher ü baḥr-i kānadur meylüm
5. Ne iltifāt-ı ekābir ne i‘ tibār-ı şıḡār
Ne intisāb-ı der-i kābirānadur meylüm
6. Ne nām u kām u ne zīnet-murād u maḡbūnem
Ne iştiḥār u ne şöhret ne şānadur meylüm

---

¹⁶⁸ 45a/ II

7. Temeddüh-i şeh u paşaya eylemem ragbet
Benüm Peyember-i āḫir zamānadur meylüm
8. Rasül-i Ḥazret-i Ḥaḫḫ melce-i enām u ümem
Şāh-ı memleket-i cāvidānadur meylüm
9. Gül-i serāmede-i gülşen-i risālet olan
Dilā o bülbül-i ḫuds-āşiyānadur meylüm
10. Ḥabīb-i Şāni^ç -i ferş ü ḫaḫīb-i minber-i ^ç arş
Maḫrem-i ḫarem-i lā-mekānadur meylüm
11. Şefi^ç -i rüz-ı ḫıyāmet şefik-ı cünd-i ^ç usāt
Ḥādī-i der-i dāru'l-cinānadur meylüm
12. Vücūd-ı pāki muḫāḫab kelām-ı _ . _
Ḥāḫīb-i dem-i mu^ç ciz-beyānadur meylüm
13. Ḥaylīyem ki şifā-yı şefā^ç atüñle senüñ
Zuhûr-ı mağfıret-i Müste^ç ānadur meylüm

74¹⁶⁹

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. ‘Uşşâka bir ziyâdur o mehden murâd olan
Rindâna neş‘ e şâgar-ı Cem'den murâd olan
2. Haţtuñdan añladum ruḥ u ebrü gelen olan
‘Işķ ‘âleminde levḥ u kaleminden murâd olan
3. Zâhid yeter temeddüḥ-i ḥuld itmesün bize
Küyuñdur işte bâğ-ı İrem'den murâd olan
4. Seyr-i cinândan ‘âlem-i vaşluñ imiş ğaraż
Hicrũñ imiş güzâr-ı ‘ademden murâd olan
5. Ey şũḥ kesb-i ferr-i kelâm ise maḫşaduñ
Ḥaylîdür tesise nazm u raķamdan murâd olan

---

¹⁶⁹ 44b Dikey/ I

75¹⁷⁰

KIT^c A-İ ZİBÂ

1. Dimiş ihvân yâra var göre hâl-i Hıylî'yi
Dimiş çokdan işitdüm haste-i 'ışkımdur ol şeydâ
İşitdüm bu kelâmı bülbül-âsâ didüm itdüm âh
Şeniden key bûd mânend diden ey gül-i hamrâ

76¹⁷¹

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

Lİ-MUHARRİRİHİ'L-EFKÂR

1. Cihân erbâb-ı câha tâlib-i dünyâya cân lâzım
Baña lâzım olan cânân ne cân u cihân lâzım
2. Serümden rûz-ı hicrân dūd-ı âhum muzmahil olmaz
Şeh-i hıyl-i belâyam başum üzre sâyebân lâzım
3. Dil ârâm eylemez bir yerde küy-ı yârdan ğayrı
Netice 'andelibe seyr-i şaĥn-ı gülsitân lâzım
4. Baña ey şabâ kıl büy-ı zülf-i yârı dest-âvîz
Diyâr-ı hüsnden sultân-ı 'ışka armaġân lâzım
5. Kitâb-ı 'ışkı kilik-i Hıylî eylesün raġam lâ-büd
Mektüm sırrı mefhüm itmege bir tercemân lâzım

---

¹⁷⁰ 44b/ En Üst

¹⁷¹ 44b/ I/ I

77¹⁷²

ITA

1. Eyleyp ilm-i n-girze heves
lib ol g eyle her fenne
Meclis-i ilme ayl eyle dl
"Meclisl-ilmi ravzatl-cennet"

78¹⁷³

Mefiln/ Feiltn/ Mefiln/ Feiln

L MUHARRRHL-EFKAR

1. Dil-i bel-zede maf niyzadur mu td
Gr ol sitem-geri if-i yradur mu td
2. Nigh eyledi dnyy srruma vf
Meger ki gnzeleri kef-i rzadur mu td
3. Bana aat-i li beyn ider v iz
Benm ab atum amm meczadur mu td
4. Temedd itme bana r- ld bhde
Netce meyl-i dil ol dil-nevzadur mu td

---

¹⁷² 44b/ Dikey/ II/ II

¹⁷³ 44b/ II/ I

Şūhda Һaylī ger i' lān-ı nāz ise 'ādet

5. Dil-i belā-zede maḥfī niyāzadur mu' tād

79¹⁷⁴

MAḶTA'

1. Alma eṣḥāşuñ perīşān kīyl ü ḳālin destūñe
Şi' r-i Һaylī gibi bir ihām-ı pūr-cem' iyyet al

80¹⁷⁵

ḶIT' A

1. Һaylī ḳıl ' ilm-i nā-girīzi ṭaleb
Fī cemī' i'z-zamāni ve'l-ḥīn
Āmiran ḳāle muḥbiru's-şādīḳ
"Uṭlubü'l-' ilme velev bi's-Şīn

---

¹⁷⁴ 44b/ II/ II

¹⁷⁵ 44b/ Dikey/ III

GELİBOLU'DA MERHÛM-I YÂR YAHYÂ OGLI MEHMED EFENDİ
ZİYÂRET OLINDUKDA BEDÎHÎ DÎVÂRA TAHRİR OLINMIŞDUR

1. Saña ey ‘âlem-i ‘ulûm-ı ledün
Keşf olındı bu ne velâyet ola
2. Nazm-ı pākũñ degül kelâma şebîh
Ya velâyet yâḡũd kerâmet ola
3. Ârzũ-mend idük ziyâretũñe
Ki dil ü cāna maḡz-ı rāḡat ola
4. Hele minnet Ḥudā'ya oldı naşîb
Bunda bir ḡikmet ü ḡarâbet ola
5. İde Ḥaḡḡ seyyiātımız ḡasenât
Bu ziyâret bize ticâret ola
6. Mübtelâ-yı belâ-yı ‘isyānuz
Umaruz Ḥaylî bir ‘inâyet ola

---

¹⁷⁶ 46a I/I

7. Rūz-ı mahşer Rasūl-i Ekrem'den
Kerem ihsān olup şefā' at ola

8. Hem daḡi evliyā-yı ümmetden
Ehl-i zenb ümmete himāyet ola

82¹⁷⁷

MAṬLA'

1. Olmazdı Ḥaylī böyle perişān-dil olmasa
Bir şūḡ-ı şivekār u cefākāra mübtelā

83¹⁷⁸

KIT'A

1. Ey Ḥaylī-i şeydā yeter ālūde-i ḡāk ol
Ḳıl bir taraf-ı bahre çekme kaşāvet
Lāzım kılasın ḡālet-i ḡuşk ü teri mefhūm
Aḡşā-yı murāduñ ise tekmīl-i seyāḡat

---

¹⁷⁷ 46a/ I/II

¹⁷⁸ 46a/ Dikey/ I

Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün

Lİ MUHARRİRİHİ'L-EFKĀR

1. Dolaşmak zūlf-i ' aňber-sāya cānā şāne şānidur
El urınmağ aña ben ' āşıkuñ ne şānidur
2. Bulınmaz sīne-i her mübtelāda zaħm-ı şemşirüñ
Her ednāya müyesser olmaz ol devlet nişānidur
3. Gözüñ çün yanaram şehnāme-i ħüsn ü melāḥatdūr
Anuñ şol ğamze-i pür-fitne bir görün keşānidür
4. Degül ta' biri taqrır ile mümkün meclis-i ' ışkuñ
Bu dehrüñ kās-ı mīnā-fāmı cām-ı zer-nişānidur
5. Perişān-gülüğın ' ayb eylemeñ Ḥaylī-i şeydānuñ
Bu vādī ihtirā' -ı ḥāme-i mu' ciz-feşānidur

---

¹⁷⁹ 46a II/I

85¹⁸⁰

Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feülü

VE LÎ-MÛSVEDETÛ'L-AHKAR

1. Göñlümde firâkuñ ğamı mu' tâda yetişdi
Zıkr-i elemüñ sübha vü evrâda yetişdi
2. Efkâr-ı firâkuñ dili kaçd itdi helâke
Ümmîd-i vişâlüñ hele imdada yetişdi
3. Bir lâhzacık el-kışşa kıomaz bî-kes ü tenhâ
Göñlümlle ğamuñ rütbede hem-zâda yetişdi
4. Ey şüh-ı cefâ-pîşe tarahhum kıanı inşâf
Eyyâm-ı elem ğâyet-i Bihzâd'a yetişdi
5. Eş' âra dil-âvîze ne şüret virür el-ħaķķ
Ĥaylî'yi görüñ (şöhreti) imdâda yetişdi¹⁸¹

---

¹⁸⁰ 46a/ II/II

¹⁸¹ Son dizede boş bırakılan yere vezne ve anlama denk geleceğini umduğum "şöhreti" kelimesini ilâve ettim.

86¹⁸²

ḲİṬ' A

1. İtse ger āh u nāle bir 'āşık
Gösterürsin efendi rüy-ı firāk
'Arz-ı hāl itmek ise müşkildür
Neylesün ya fuḳarā-yı 'uşşāk

87¹⁸³

Feilâtün / Mefâilün / Feilün

1. Aldanup dehre mālı neylersin
Meyl-i zıll-i ḥayāli neylersin
2. Çünkü mefhūmuñ oldı āḥir-i kār
Sa' y-i cāh u cidāli neylersin
3. Mālik-i māl-ı bī-hisāb olsañ
Yine yevmü's-sü'āli neylersin
4. Bu ḳadar za'f-ı hāl ile ey dil
Yüklenüp bu vebāli neylersin
5. Tā-be-key fikr-i 'ömr-i müstaḳbel
Bu geçen māh u sāli neylersin

---

¹⁸² 46a/ Dikey/ IV

¹⁸³ 46a En Alt Ek Şiir

6. Ey dil it ʿilm-i nā-girīze heves
Sen reh-i iʿtizālī neylersin

7. Hālden Hāylī sen de hālīsın
Baş idüp bu vebālī neylersin

88¹⁸⁴

Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün/ Feülün

1. İdersem ʿışkumı ifşā hicābı neyleyeyüm
Belā-yı ʿtaʿ ne-i her şeyh u şābı neyleyeyüm
2. Yeter şikāyet-i ğamda figānum eglence
Şadā-yı naġme-i çeng ü rebābı neyleyeyüm
3. Hevā-yı dilber u meyden ferāġat eyler isem
Di imdi bir dil-i mest ü hārābı neyleyeyüm
4. İderdüm ʿışkumı pinhān o şühdan ammā
Ya ğamz-ı ğamze(y)i hāzır cevābı neyleyeyüm
5. Hevā-yı nefis ile kâbil vebāl-i lā-yüʿ ad

---

¹⁸⁴ 45b II/I

Ya Haylî va‘ d-i Serî‘ u‘ l-hisâbı neyleyeyüm

89¹⁸⁵

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. İtsem hezâr nâle vü şad nâle kim bakar
Efgân-ı mürğ-ı bî-per ü bî-bâle kim bakar
2. Cânâ kaşuñ mişâlini seyr itmedür murâd
Yoğsa hilâl-i yek-şebe şevvâle kim bakar
3. Tarf-ı kender gönülde temâşâ için seni
Gönlüm gibi belâ-zede pâ-mâle kim bakar
4. Zevc-i behîc-i rüyuña mümkün iken nigâh
Reng-i letâfetî-i gül-i âla kim bakar
5. Haylî sühandâ lâzime mazmûn-ı hâşdur
Hâl olmadıkça tañtana-i kâle kim bakar

---

¹⁸⁵ 45b II/II

90¹⁸⁶

Feilâtün (Fâilâtün) / Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün

1. Vaşla yođ çäre gelüb irād-ı ‘ amelden geçelüm
Ey dil ‘ ömürde bu tū‘ lu amelden geçelüm
2. Bir nigāh eyleyüb ey şūḡ-ı cefā-pīşe ne var
Himmet eyle bize vādī-i keselden geçelüm
3. Mañtıkıñ size ma‘ āni- ‘i lebün şerḡ itsün
4. Gel rızā dād olalım ḡükm-i każāya ey dil
Fāriḡ olub kevkeb-i baḡtı ile cedelden
5. Olmadı efsün ile teşḡir çün ol cism-i ḡazā
ḡaylī bir ḡayrı ‘ amel eyle ḡazelden geçelüm

---

¹⁸⁶ 49a I/I

*Fâilâtün/ (Feilâtün)/ Feilâtün/ Fa'lün***Ve lenā me' ahü'l-āhar**

1. Veca' -1 ' ışkı sükûn eyleye mümkün mi şarāb
Dilde kim muzmer olan nārı söyündürmez āb
2. İdemezdi bu kadar himmet ü raġbet hāşıl
Hāşılı dişlerüñe benzemeseydi dürr-i nāb
3. Didüm ey şüh yeter fūrkat iriřdür vařla
Didi hiç lāyık-1 cennet mi olur ehl-i ' azāb
4. Şeb-i fūrkat iderem ' add mevādd-1 cūdun
Ma' nide leyle- 'i hicr oldu baña rüz-1 hisāb
5. Hāşılı şarşar-1 cevri ile yıķup ķařr-1 dilin
Eyledün Hāyli-i ālüfte-dili hāne-ķarāb

---

¹⁸⁷ 50a I/I

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Bir nâzenîn-i dilber-i ra' nâya mâlikiz
Şādānız öyle şanki bu dünyāya mâlikiz
2. Evzā' -ı mu' cizi büt-i Ferhād'ı lāl ider
Deyr-i cihānda bir büt-i zībāya mâlikiz
3. Her bezme sākī her gül-i gülzāra ' andelīb
Biz işte böyle bir dil-i şeydāya mâlikiz
4. Bend eyledik dili reseni zülf-i dilbere
Mecnūn gibi maḥabbet-i Leylā'ya mâlikiz
5. Her sözde yād-ı zülf-i nigār eylesek ne var
Ḥaylî bu fende biz yed-i tülāya mâlikiz

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. ‘Az̄m itdi yār gülşene meyl itdi gül güle
Düşdi miyān-ı bülbül ü ‘uşşāka gülgüle
2. La‘lūñ doḡunsa ḡaddimūze mest ider bizi
Feyzi olur füzūn beli ḡarıssa mül müle
3. Ruḡsāruñ üzre ḡālūñ ‘aceb buldı i‘tibār
Rūm illerine raḡbet olur ḡayli ḡulḡule
4. Ey dil bu bez̄m-i yāri gülşenden itme fark
Āşūfte-gül di sāḡara bülbül di bülbüle
5. Ḳalsunlar āh u nālede Ḥaylī vü ‘andelīb
‘Az̄m itdi yār gülşene meyl itdi gül güle

---

¹⁸⁹ 50a II/II

(Fâilâtün) Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün

1. Ey gönül lâzım ise sîne-i âlüftede dâğ
Pâsbân-ı harem-i ʿışka gerek çünki çerâğ
2. Saʿy kııl tâ iresin menzil-i vaşla ey tay
Tayy olur saʿy ile menzil ne kadar olsa ırağ
3. Hâşılı tülû'l-ʿameldür taleb-i vaşl itme
Gör ne hoş Vâdi-ʿi Eymen görünür semt-i ferâğ
4. İdemez ağlamasa ʿâşık-ı şeydâ ârâm
İñletir nâle ile bülbül-i pâlûde-i bâğ
5. Ğayr ile Hâyli ey âyine-ruğ bir görme
Bir midür tütü-i güyâ ile hiç rütbe-ʿi zâğ

---

¹⁹⁰ 50a III/ II

95¹⁹¹

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Gör ne ser sūz dir elbet dıraht ol serv-ķāmetde
Netīce nefşī nefşī gibi ‘ālem hep kıyāmetde
2. Sü ’āl olınsa cānā farķ-ı hūsnūñ hūsn-i Yūsufı
Seni ra’ nā bilür aşüfte-dil ammā ki ğāyetde
3. Ruḡuñ gül kākülün sūnbül lebün mül ķāmetün Ṭübā
Leṭāfetde ṭarāvetde melāḡatde nezāketde
4. Nigāh-ı dıfırībün nerm ider ṭab’ -ı Nerīmān’ı
Ne şübhe Ḳahramān’ı ķahr ider hūsnūñ şalābetde
5. Eger Ḥaylı’nūñ aḡvālinden istıfsār ider varsa
Ahibbā fırķatinden vaḡti nāḡoş dār-ı ğurbetde

---

¹⁹¹ 50a Dikey/ II/ II

96¹⁹²

Feilātün/ Feilātün/ Feilātün/ Feilün

1. atı odan büt-i ıuñla senün biryānem
Nice yıldur elem-i hecrüñ ile giryānem
2. İrdi gūş-ı felege nāle ile efgānum
Himmetüñ yok daı ta' mīre dil-i vīrānem
3. Bir merak ılmadur servār ise hoğ cānım
arazuñ cevır u cefā ise yeter sulānum

---

¹⁹² 50b I/ II

97¹⁹³

Mefülü/ Fâilätü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Ağyârı tarḥ idüp daḥi yād eylemez misin
‘Uşşak-ı dil-ḥazīnüni şād eylemez misin
2. Ruḥsâruñ üzre tökme perişān kākülüñ
Sen ictināb-ı ḥükm-i fesād eylemez misin
3. Bir ḥālet ile nāle vü āhuñ işitdürüp
Ey dil o şāha ‘arz-ı murād eylemez misin
4. Naḥd-i dil elde müştiryüz sūḳ-ı ‘ışḳda
Dahi (cānâ) metā'-ı vaşlı mezād eylemez misin
5. Cānâ ğamumdan itdi dīv-i ğurbet ictibār
Hiç Ḥaylī-i garībünü yād eylemez misin

---

¹⁹³ 50b II/ I

98¹⁹⁴

Feilātün/ Feilātün/ Feilātün/ Feilün

1. Bilemem ey şanem aġyār ile yār olmaġtan
Gül-i gülşen gibi hem-sohbet-i yār olmaġdan

2. Hāne-i ġayra varup naġş-ı nigār olmaġdan
Deli gönlüm gibi ālüfte-şi'ār olmaġdan

3. Bize vaġşet idüp aġyāra şikār olmaġdan
Ġarazuñ cevr u cefā ise yeter sultānum

---

¹⁹⁴ 50b/ Dikey/ II

99¹⁹⁵

Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilün

1. Kīsebep āyine-i sīneni sil şāf eyle
Şıdķ (u) kizb añla dil-i pāküni şarrāf eyle
2. Sa‘ y it erbāb-ı dili kendüne vaşşāf eyle
Naķd-i nāmūsı efendüm yeter isrāf eyle
3. Beni rüsvāy-ı cihān eyledün insāf eyle
Ġarazuñ cevr u cefā ise yeter sultānum
4. Lebüñe göñlüm gibi olmaz bende saña
Hemdem oldı yeter aġyār-ı firībende sana
5. Hāşılı minnet ider Hāyli-i efgende saña
Ġarazuñ cevr u cefā ise yeter sultānum

---

¹⁹⁵ 50b/ Dikey/ III

100¹⁹⁶

Mefûlü/ Fâilâtün/ Mefûlü/ Fâilâtün

1. Fürkat şebinde ey dil rûz-ı vişâl-i ta' yîn
Eyler sen olmaz ammâ bî-hûde dürlü taşîn
2. Cânâ hevâ-yı tırrañ sevdâ-yı çîn-i zülfüñ
Ben mübtelâyı eyler seyyâh-ı Çîn (ü) Mâçîn
3. Ferhâd-ı dil koy olsun fermân-ı yâd-ı la' lüñ
Efvâh-ı nâsa düşsün bir sergüzeşt-i Şîrîn
4. Nev dâğlarla sîneñ olsun müzeyyen ey dil
Ya' nî kazâ-yı ' ışkı kıl lâlelerle nermîn
5. Bu şi' r-i nev-redif-i Hâyliye reşk ider il
Elbette eyler ' âlem tâze-zebâna taşîn

---

¹⁹⁶ 50- B Sağ Kenar

Feilātün/ Feilātün/ Feilātün/ Feilün (Fa' lün)

1. Dideye girmez iken Hayli hayāl-i ğurbet
Felek itdi bizi pāmāl-i melāl-i ğurbet
2. İhtiyāruñla şaķın teşne olursañ ne kadar
İtme nüş Āb-ı Hayāt olsa zülāl-i ğurbet
3. Sen hemān fūrķat-i cānāneye temessül eyle
Ey gönül senden iderlerse sü'āl-i ğurbet
4. Hāl-i ma' lūmdur ihvān-ı felāket-zedeye
Yoħsa mümkün mi beyān ķāl ile hāl-i ğurbet
5. Hāşılı ta' n-ı 'adū terk-i diyār iderdi
Dideye girmez iken Hayli hayāl-i ğurbet

---

¹⁹⁷ 50b Dikey/ I

102¹⁹⁸

Velehu

Mefülü/ Fâilätü/ Mefâilü/ Fâilün

1. ‘ Akluñla eylesem ne ‘ aceb zâhmet ihtiyâr
Lâzımdur ide ‘ aşık olan miñnet ihtiyâr
2. Müşkildür ehl-i ‘ ışka raķib ile ihtilât
Dîv ile Ādem eyler mi ülfet ihtiyâr
3. Farķ-ı reh-i mecâz u haķîkat kılan kişi
Rindân-ı bezme eylesin řoñbet ihtiyâr
4. Biz ol belâkeşiz ki idüb terk-i mâsivâ
İtdük reh-i muñibbî bî ‘ illet ihtiyâr
5. ‘ Ařķ itdi bizi řoñbet -i añbâbdan cüdâ
Bî-hüde eylemezmiş iden ‘ uzlet ihtiyâr
6. Ğaylî’ye lâyıķ itseler isnâd eger çün
Vâķı‘ an itmez ‘ âķil olan ğurbet ihtiyâr

---

¹⁹⁸ 50b/ Dikey/ II

Mefāilün/ Feilātün/ Mefāilün/ Feilātün

1. ‘ Aceb mi ‘ andelīb eylerse zaḥm-ı ḥārdan feryād
Belī her ‘ aşıq eyler ʔa‘ ne-i aḡyārdan feryād
2. Derün-ı sīnede dil nāle eyler tār-ı zūlfünden
İder elbette mürġ-ı lāne ḡavf-i mārđan feryād
3. Degül cāy-ı ‘ aceb müjġān-ı çeşmünden figān itsem
İdilmez mi hücüm-ı leşker-i Tātār'dan feryād
4. Dime ey dil düḡül-i bezm-i yāra bulmadum ḡiffet
5. Süḡan feḡm eylemezler daḡl ider(ler) nazmuma Ḥaylī
Figān bu nā-şināsī-i fen-i eş‘ ārdan feryād

---

¹⁹⁹ 51a/ I/ II

103²⁰⁰

Fāilātün/ Feilātün/ Feilātün/ Fā'lün

1. Nāzenīnüm daḥi ʿ uşşāka tarahḥum bilmez
Ġoncedür bülbüline nevʿ -i tebessüm bilmez
2. Na're-i nāle vü feryāda kulak tutmaz hīç
Meger ol ğonce daḥi zevk-i terennüm bilmez
3. Bāde bulınmaya iḳbāl-i ğubār itmez dil
Cāiz evkāt-ı zarüretde teyemmüm bilmez
4. Daḥl ider sözlerine yaʿ li ḥākir zāhid-i kısır
Neydüĝin ḳaşd-ı mezāya-yı tekellüm bilmez
5. Ṭālib-i mey ise Ḥaylī'ye karīn olup o ğüher
Her kişi nüsha-i taʿ līm ü taʿ allüm bilmez

---

²⁰⁰ 51a/ Dikey/ I

104²⁰¹

Fāilātün/ Mefāilün/ Fā'lün

1. Meyl idelden gönül zenehdāna
Mübtelādur belā-yı zindāna
2. Şayd olan dām-ı ʿışqa kırtulmaz
Çıkamazlar düşenler ʿummāna
3. Geçme sen meyl-i zülf-i dilberden
Dil-i dīvāne olma dīvāna
4. Görüp ağıyarı gitme kūyundan
Çıkma cennetden uyma şeytāna
5. Olmağ istersen ʿandelīb-i sühan
Haylî'den başla gel gülistāna

---

²⁰¹ 51a/ Dikey/ III

105²⁰²

Feilātün/ Mefāilün/ Feilün

2. Hoş olur medh-i gülde sāde ğazel
Yaraşur vaşf-ı dilrübāda ğazel
3. Medh-i zūlf ü rūḥ u nigār idelüm
Yazalum şubḥda mesāda ğazel
4. Saña aḥvālin ‘ arz ider yoḥsa
Söyleyüb neylesün fenāda ğazel
5. Medh-i ḥālũnde vaşf-ı ḥālũnde
Söylenür Hind ü Māverā’da ğazel
6. Ārzü-yı şarāb-ı la‘ lüñ ile
Söyler olduḡ redif-i bāde ğazel
7. Olsa ‘ ışkuñ gibi olur dil-süz
Şerḥ-i aḥvāl-i mübtelāda ğazel
8. Midḥat-ı ‘ ārižuñda söylenmez
Şi‘ r-i Ḥaylī gibi küşāde ğazel

---

²⁰² 51b/ I/ I

106²⁰³

Mefülü/ Fāilätü/ Mefāilü/ Fāilün

1. Ağyārı tarḥ idüp daḥi yād eylemez misin
‘Uşşāḳ-ı dil-hazīnūñi şād eylemez misin
2. Ruḥsāruñ üzre tökme perişān kākülüñ
Sen ictināb-ı ḥükm-i fesād eylemez misin
3. Bir ḥālet ile nāle vü āhuñ işitdürüp
Ey dil o şāha ‘arż-ı murād eylemez misin
4. Naḳd-i dil elde müşteriyüz sūk-ı ‘ışḳda
Daḥi (cānā) metā‘ -ı vaşlı mezād eylemez misin
5. Cānā ğamumdan itdi dīv-i ğurbet ictibār
Hiç Hayli-‘ i garībūñi yād eylemez misin

---

²⁰³ 51b/ II/ I

107²⁰⁴

Mefülü/ Fâilätü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Hâyet dilümde fikr-i haţuñdandur ey nigâr
Bir ‘illet-i mülâhazadur ortada ğubâr
2. Söz tutmayup rakıbe qarīb olduñ ‘âkıbet
Gülşende ğonca-gül gibi olduñ qarın-i ħâr
3. Ben Müslümân’ı ta‘ne-’i a‘dâdur ağladan
Eyler cefâ-yı zâhme-’i ħâr ‘andelîbi zâr
4. Ey şüh (‘uşşâk-ı) dil-figâruñı âzârdan şaķın
Şâhum sezâ degül saña zulmetle iştiĥâr
5. Düşme ğazel diyüp heves-i şayd-ı dilbere
Ĥaylî ğazâli siĥr ile mümkin degül saña

---

²⁰⁴ 51b/ II/ II

Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün

1. Bağılmaz şevk ile ruhsâr-ı yâra olsa hat-âverde
Belî çendân degüldür rağbet-i gülzâr pejmürde

2. Yeter ağıyâr ta‘nı lahm-ı kalb-i ‘âşıkâ batdı
Hadeng-i yâr ile ey gamze itme sen de âzürde

3. Dem-i cân-bağş-ı ĩsîdür yağud ser-çeşme-i hayvân
Ya râh-ı cân-fezâdur kim lebûñ ihyâ ider mürde

- Gül-gün ‘ârızuñ Şehnâme-i hüsün siyâvuşı

4. Müşâbihdür o hünî gözler ammâ Rüstem-i Gür'de

5. Derūnum âteş-i ‘ışk ile sūzân oldığın bilmez
Gelürler hâlūme meşhūda ihvân-ı dil-efsürde

6. Şitâda ârzū-yı seyr-i gülzâr eylemez Hıylî
Bağılmaz şevk ile ruhsâr-ı yâr olsa hat-âverde

7. Bilen esrâr-ı nazmum Gülşen-i Râz'a nigâh itmez
Belî çendân degüldür mu‘teber gülzâr-ı pejmürde

---

²⁰⁵ 51b/ I/ I

109²⁰⁶

Fāilātün/ Mefāilün/ Feilün

1. Ruḥlaruñ gülsitānda şūḥ-ı bīñ cemāl
Kāmetüñ būsitānda medḥ-i nihāl
2. İtse Bihzād hezār sa‘y-ı belîğ
Yazamaz rā қаşuñ mişāli muḥāl
3. Asenü'l-ḤālİKuna şad taḥsīn
Yoқ durur ḥüsnüne netīce mişāl
4. Öldürüdüм raқıbi kūyunda
Ki ḥarām olmasa Ḥarem'de kıtāl
5. Gözlerin dām iderdi Ḥaylī aña
Şayd olaydı eger o çeşm-i ğazāl

---

²⁰⁶ 51b/ II/ I

110²⁰⁷

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Bezme bu gice bülbül-i üşkûfte gelmedi
Ey dil ne çâre bilmemeye kim üşte gelmedi
2. Seyrân va' din itmiş idi hânemüz o mâh
Men' itdi baht-ı kevkeb-i âşüfte gelmedi
3. Gelsem ' aceb mi kûyuna cānā figān-künān
Gülzāra şimdi bülbül-i ālüfte gelmedi
4. Semt-i hālāsı sālīk-i ' ışk itmesün ümīd
Kimdür bu rāha kıldı sefer geşte gelmedi
5. Kıl Hāylī nāle şubha degin ' andelīb tek
Bezme bu gice ol gül-i üşkûfte gelmedi

---

²⁰⁷ 51b/ Dikey/ I

Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün

1. Dil-āzāri-i ehl-i dilden olsañ ba^ç d-ez-īn fāriğ
Begüm řab^ç -ı řerīfūñ luřfa mu^ç tād itsen olmaz mı
2. Dil (ü) cān hep esīr-i kākülüñdür ey gözi Tātār
ç Acep şüsn-i dil itsen cānı āzād itsen olmaz mı
3. Bu vīrāne illeri hünķārum ābād itsen
Dil-i mařzūnumuz lutfunla dilřād itsen olmaz mı
4. Nedür bu şekve-i řār ç āřık isen ç andelībā sen
Yařup řākisterin āhuñla berbād itsen olmaz mı
5. Dürr-i ma^ç ni'i şılsan silk-i nazma münselik řaylī
řūřa sen dařı bir nüsha īrād itsen olmaz mı

---

²⁰⁸ 51b/ Dikey/ II/ II

112²⁰⁹

Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün/ Mefāilün

1. Senüñle ey dil ‘azm-i kūy-ı dildār itsek olmaz mı
Berā-yı def‘ -i ğam gül-geřt-i gūlzār itsek olmaz mı
2. Varup dükkān-ı hūsn-i yāra ‘arz-ı nađd-i cān kılsađ
Metā‘ -ı vařlın ol řūh ile bāzār itsek olmaz mı
3. řūha mübtelā olduđumuz ikrār eylesek āyā
Nidā-yı dil-‘ asīb eylerse inkār itsek olmaz mı
4. Yazarlar sergüzeřtin ehli dilber hū gele ‘ādetdür
Mevārı hecri yazsak biz de řümār itsek olmaz mı
5. Huzūr-ı dilrübāda Haylī-veř dembesteyüz bārī
Aña ađvālī eş‘ār ile iş‘ār itsek olmaz mı

---

²⁰⁹ 51b/ Dikey/ III

113²¹⁰

Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilün

2. Zülfini çün 'arızına dökdi yār
Hep yüze çıkdı fiten-i rüzgār
3. Mağşad-ı dil seyr-i ruḡ-ı yārdur
(Yoḡsa) Seyr-i gülsitāna nedür i' tibār
4. Şarşar-ı fūrkatden olurdı ḡarāb
Kaşr-ı dilde olmasa vuşlat medār
5. 'Işq diyārına sefer kılmāsın
Eylemeyen zād-ı belā ihtiyār
6. Yārine eş'ār ile iş'ār ider
Ḥālını Ḥayli-i felāket-şi'ār

---

²¹⁰ 52a/ I/ I

114²¹¹

Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilün

1. ‘ Āşıkuñ ağlatma didüm didi yār
Bülbülüñ elbette gerek kārı zār
2. Fikret-i haţtuñla durur hayrebütün
Şanma olur neş‘ e-i keyf-i ğubār
3. Zülfüñi ıaldur göreyüm ‘ arızuñ
Seyr-i mihre māni‘ adur leyl-i tār
4. Kāfir olur ‘ arız u zülfün görüp
Mu‘ teğıd-i Sāni‘ -i leyl ü nehār
5. Haylī-i bülbül gibi ağlatma sen
Ey gül-i gülzār-ı melāhat ne var

---

²¹¹ 52a/ I/ II

115²¹²

Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilün

1. Vaşl-ı yāra dime bahāne olur
Ey dil elbette baḥāne olur
2. Dehre āşüb (u) ʿāleme fitne
İşte ol āfet-i zamāne olur
3. Çıkar aḡyārı āşiyānuñdan
Zāḡa gülşen ne āşiyāne olur
4. Bī-vefānuñ senüñ gibi ey şūḡ
Nigehi böyle çeşmi rismāne olur
5. Bilinür şiʿr-i Ḥaylī sūzıندان
ʿĀşıkuñ şiʿri ʿāşıkāne olur

---

²¹² 52a/ III/ I

116²¹³

Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilātün/ Fāilün

1. Şafha-i rüyuñda ey meh-rü hemān ol hāl (ü) haṭṭ
Berg-i güldür rişte-i ‘ anber yāḥud misl-i yaḫuṭ
2. Hāşılı dil oldu çün Baġdād kūyundan cüdā
Çaglasa eşküm ba‘ id olmaz mişāl-i cūy-ı Şaṭṭ
3. Maḫşad-ı dil devlet-i dünyā vü mā-fihā degül
Senden ümmīdüm temennā-yı vişālündür faḫat
4. Yārdan ey dil der-āġuş-ı miyānın kııl ṭaleb
Sen hemān ol ‘ āmil-i lā ḫayra illā fi'l-vasaṭ
5. Ḥayli yaz bu ba‘ de’l fenā şi‘ rün gören ögsün seni
Şübhe yok bākī ḫalur çün şafha-i dünyāda haṭṭ

---

²¹³ 52b/ I/ I

117²¹⁴

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Gülistân-ı cihānuñ kâmetüñ serv-i hırāmānı
Bahāristân-ı hüsnuñ ‘arızuñ bir verd-i handānı
2. Degül cāy-ı ‘aceb dil eylese feryād kūyunda
Olur her gülşenün elbette bir mürğ-ı hoş-elhānı
3. Senüñ gibi netice görmedüm bir kıt‘ a bir nebā
Tetebbu‘ eyledüm gerçi Bahāristân’ı Bostān’ı
4. Nigāh-ı çeşm-i mestün Qahramān’ı qahr ider ammā
Nigāh itse telaṭṭuf-güne nerm eyler Nerīmān’ı
5. Hemān sen midḥaṭ-i ruhsārūn izāḥ eyle ol şūḥuñ
Degül Ḥaylī mühimmüñ ğayrı şerḥ itmek Gülistān’ı

---

²¹⁴ 52b/ II/ II

118²¹⁵

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Müşkildür ‘ aşıkā k’ola cānāna āşinā
Mümkin degül gedā ola sultāna āşinā
2. Țab‘ı degüldür ülfet-i rindān u zāhidān
Olmaz netice ‘ aķile dīvāne āşinā
3. Cem‘ iyyet-i ĥavāṭırı terk itdi mā-ḥaşal
Dil olalı o zülf-i perişāna āşinā
4. Mā'il belā-yı ḥüsnüñe zühhād ü ehl-i dil
‘ Işkuñla mübtelā heme bīgāne āşinā

---

²¹⁵ 52b/ Dikey/ I

119²¹⁶

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Cān u dil mātemedür yār olalı benden cüdā
Şīven olmaz mı meger olduḡda cān tenden cüdā
2. Çeşmüme her ḡonca bir tūmār-ı pūr-hicrān olur
Seyr-i ḡülzārıla benem ey lāle-ruḡ senden cüdā
3. Semt-i ʿ aḡla uḡramaz rāh-ı maḡabbetde ḡöñül
Sālik-i rāh saʿ y ider olmaḡa reh-zenden cüdā
4. ʿ Āşık itmez ḡavl-i aḡyār ile terk-i kūy-ı dost
İl sözi itmez ḡulı cāy-ı maʿ iyyetden cüdā
5. ḡaylı dūr olsun mı kūyundan senüñ ey ḡonca-fem
Hiç bülbül var mıdur etrāf-ı ḡülşenden cüdā

---

²¹⁶ 53a/ I/ I

120²¹⁷

(Fâilâtün) Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün (Fâ'lün)

1. Geldi bâğa yine Һimmetle nesīm-i bīmār
Didi yārāna mübārek ola eyyām-ı bahār
2. Gülebağdı yüzine Һalibinüñ dehr-i denī²¹⁸
Yine tecdīd-i vifāk itdi sipihr-i ğaddār
3. Şāhid-i bâğuñ açıldı güli çün ‘arız-ı yār
Zülf-i cānān gibi sünbülleri oldı pür-tār
4. Kıldı bārān-ı rebī^c berf-i şitāyı nā-būd
Ĝāret itdi şanasın mülk-i ‘adāveti Tātār
5. Hāşılı buldı yine bezm-i çemen germiyyet
Gül güler bülbül-i nālende ider nāle vü zār
6. Hāylī dūr eylemedi ğonce yanından ğārı
Ne қadar söyledi pend itdi gülistānda hezār
7. Nergis (ü) sünbülü açıldı çemenzāruñ hep
Ĝonce-i dil yine dem-beste çü naқş-ı dīvār

---

²¹⁷ 53b/ I/ I

²¹⁸ Gülebağdı yüzine şāh-ı çemenzārun çün dehr-i denī

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Haṭṭuñ görüb lebünde göñül oldı bî-ḳarār
Bî-‘ aḳl ider görenleri birden mey ü gubār
2. Zarf-ı ruḥuñda kâtib-i ḳudret beyân için
Gösterdi şafha-i ruḥuña ḥaṭ çeküp kenār
3. Mest itdi rāḥ-ı şevk-i lebün .....
Yaḳdı cemî‘ -i ‘ âlemi bir la'-i āb-dār
4. Nev-bāve ḡoncedür şühanum bâḡ-ı fikrete
Başına şoḳsa nüsha-i şî‘ rüm gören ne var
5. Ümmîd-i būs-ı la‘ l-i zenahdân ider göñül
Sîblige nüş-ı bâde olur Ḥaylî ḥoş-güvār

122²²⁰

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Qalmaz mı hānemizde bizüm bir gice o yār
2. Aḡşamlamaz mı daḡi ʿ aceb māh-ı ṭāb-dār

3. Dā'im ḡasedle eşkümi taʿ dād ider rakīb
4. Elbet le'im olan ider il akçesin şümār

5. Ḥāḡ üzere resm-i naʿ l-i semendüñ görüp hemān
6. Reşk ile geydi sīneye cān naʿ l-i süḡān

7. İller ḡaşuñ ḡilāle dir māh-ı nev senüñ
8. Biz gün yüzüne sırr-ı aʿ ḡam diseḡ ne var

9. Mümkin mi böyle dāne vü dām u fesū bile
10. Meshūr-ı naḡm-ı Ḥaylī ne yüzden olur şikār

---

²²⁰ 53b/ II/ II

123²²¹

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Başa çıkmaz baḥs idüp ‘uṣṣāk ile ehl-i ṣalāh
Şem‘ -i kâşâne meh-i tābāna olmaz hem-cenāḥ
2. Na‘ l-i ṣetm-i esb-i nāzından çıkar şanmañ şerer
Zāhir olur baḫmağa dāğ-ı derūnum inşirāḥ
3. Bī-güneh öldürme ‘uṣṣākı ‘ ibādundur didüm²²²
Didi Ḥak vaf-ı ḥūn-ı ‘ ibād Mevlā'ya mübāḥ
4. Düşmesün yabana buñ ğamze-i cānāna der
Bā‘ is oldur ḥāhiş eyler cān şadr-ı inşirāḥ
5. Söz bir itmiş mübtelāyān-ı belā-yı rāh-ı ğam
Miḥnetüñ adın maḥabbet eylemişdür ıştılāḥ
6. Kūy-ı cennāne dilā bī-nāle vü āh it güzār
Maḥreme olmaz ṭavāf-ı Ka‘ be'de lāzım silāḥ
7. Şaff-ı ‘uṣṣāka duḫūl it ey göñül Ḥaylī gibi
Yoḥsa mefhūmuñ degül mi sırr-ı Ḥayy

---

²²¹ 53b/ II/ I

²²² (Bī-güneh öldürme ben bende didüm didi o şūḥ)

124²²³

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Qalmaz mı hānemizde bizüm bir gice o yār
Aḥşamlamaz mı daḥi ʿ aceb māh-ı tāb-dār
2. Dā'im ḥasedle eşkümi ta' dād ider raḳīb
Elbet le'im olan ider il akçesin şümār
3. Ḥāk üzre resm-i na' l-i semendüñ görüp hemān
Reşk ile geydi sīneye cān na' l-i süḥān
4. İller ḳaşuñ ḥilāle dir māh-ı nev senüñ
Biz gün yüzüñe sırr-ı a' zam diseḳ ne var
5. Mümkin mi böyle dāne vü dām u füsün ile
..... nazm-ı ....Ḥaylī ne yüzden olur şikār

---

²²³ 53b/ II/ II

125²²⁴

Fâilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Fâ'lün

1. Mey-i hicrân ne kadar telh ise memnunuz biz
Derd ü gam çekmede hempâye-i Mecnunuz biz
2. Sîne de mühr-i lebüñ na' l-i semendüñ başda
Mâlik-i cām-ı cem-ı tâc-ı Ferîdünüz biz
3. Şehr içinde yine bir kaşı hilâl itse zühür
Bir 'aceb hâldür elbisede meftünüz biz
4. Çekeli sînemüze şabr u taḥammül perrin
Fâriğ-ı bâl-i belâ-yı gam-ı gerdünüz biz
5. Ne 'aceb eyleseñ İskender-i ma' nâya düḥül
Ḥayli çün ḥikmet-i nazm içre Felâtünüz biz

---

²²⁴ 53b/ III/ I

126²²⁵

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Benüm derdüm gibi dünyâda bir derdi devâm olmaz
Eger âğâz idersem haşır olur âhîr tamâm olmaz
2. Didüm cānāna mestem bir daḫi şun sāğar-ı la⁶ lün
Didi bîçāre eşin meyden (āb-ı) Kevser müdām olmaz
3. Qazā-yı sīneye kayd gire bed-ḫūluk ider elbet
Hele gülgün bāde kimseye bir hoşca lizām olmaz
4. Temāşā eylemez dil semtini her sāde nifāyîñ
Göñül her pâdişāhuñ āşiyānında temî gulām istemez
5. Bu efsān ile Ḥaylî ol tezervi şayd müşkildür
Ġazellerle Ġazāl ile ḫalka āğüş dām olmaz

---

²²⁵ 53b/ III/ II

127²²⁶

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Vaşla dil bîhüde tedbîr eylemiş
Muçed beni rāh-ı iksîr eylemiş
2. Yūsuf'ı timsşl iden ol āfete
Vākı' an bir hüsni-i ta' bîr eylemiş
3. Raḥme-i vaşlinda cānān gamzesin
Tılsım idüp şekl-i şemşîr eylemiş
4. Şāf iken 'uşşāk eşk-i çeşmini
Ḥumret-i ḥaddüñle ta' bîr eylemiş
5. Fıkr-i bārîk eyleme çün kim olur
Ḥaylî Bārî her ne takdîr eylemiş

---

²²⁶ 53b/ Dikey/ I

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ey şoran nâr-1 maḥabbetden baña cāy-1 menāş
Zevraḡ-1 meyle olur tūfān-1 āteşden ḡalāş
2. Yoḡ revācı eşk-i ḡūn-ālūd-1 çeşm-i ʿ āşıḡuñ
İʿ tibār olmaz belī sīm olsa maḡlūtu ʾr-raşāş
3. Kʿ ar-1 baḡr-i cānda dest-āvīz ider dürr-i dili
Ġamze-i cānāna olmuşdur ʿ aceb ḡavvāş-1 ḡās
4. Tek rikāb-āsā hemān pā-būsa ruḡşat vir dile
İster iseñ ey süvār-1 ʿ işve baş isterseñ āşā
5. Sermed-ābān tevekkül eylesün Ḥaylī gibi
Ey şoran nâr-1 maḥabbetden baña cāy-1 menāş

---

²²⁷ 68a/ I/ I

129²²⁸

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Feûlün

1. Olur ilhâma maḥal olsa eger dilde sūrūr
Olsa ammā ki elem ḥāşıl olur gerd-i melāl
Keder-i dehr ile ol deñlü mükedder dil kim
Şorarum görsem eger kâse-i semm māl-ā-māl

131²²⁹

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Ey şoran nâr-ı maḥabbetden baña cāy-ı menāş
Zevraḳ-ı meyle olur tūfān-ı āteşden ḥalāş
2. Yoḳ revācı eşk-i ḥūn-ālūd-ı çeşm-i ‘ aşıḳuñ
İ‘ tibār olmaz belī sīm olsa maḥlūtu ‘r-raşāş
3. K‘ ar-ı baḥr-i cānda dest-āvīz ider dürr-i dili
Ġamze-i cānāna olmuşdur ‘ aceb gavvāş-ı ḥās
4. Tek rikāb-āsā hemān pā-būsa ruḥşat vir dile
İster iseñ ey süvār-ı ‘ işve baş isterseñ āşā

---

²²⁸ 54/ I

²²⁹ 68a/ I/ I

5. Sermed-ābān tevekkül eylesün H̱aylī gibi
Ey űoran nār-ı maḥabbetden baña cāy-ı menāű

132²³⁰

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Taklîd ile göz yaşını gül-gün idebilmez
Kallâb-ı cihân sîmini altun idebilmez
2. Cānum ideli ārzū-yı bûse-i la' lün
Dil zevk-i mey-i bâde-i gül-gün idebilmez
3. Erbâb-ı belâya hele ey şüh sitemün
Sen eyledigün miḥneti gerdün idebilmez
4. Virmez dil-i şeydāya elem ta' ne-i aġyār
Tezmîm-i 'adū 'ārifi maḥzûn idebilmez
5. Şeydālîġi kim zülfi hevâsıyla sen itdün
Ey Ḥaylî-i sevdâ-zede Mecnûn idebilmez

---

²³⁰ 68a/ I/ II

133²³¹

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Yanumda mu' teber ise n'ola cām-ı hoş-güvār
İhrāk-ı hürmen-i ğam iden nārdur o nār
2. Mümkün mi beñzemek dehen-i yāra ğonce hiç
Gülzār-ı dehr içinde mey-i gül-^c izār-ı yār
3. Bülbül tek idemem ser-i kūyunda ben figān
Havfim bu ola nāleden ol gül-^c izār zār
4. Devrī degül temeyyül dildārını raķīb
Bihūde bu maħabbet-i hengām-ı hezār
5. Hiç eylemez nevāziş-i dil semtine nigāh
Hayli yetinmeye cevriñi saña kaçd-ı yār

---

²³¹ 68a/ II/ II

134²³²

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Taqlîd ile göz yaşını gül-gün idebilmez
Kallâb-ı cihân sîmini altun idebilmez
2. Cānum ideli ārzū-yı bûse-i la' lün
Dil zevk-i mey-i bâde-i gül-gün idebilmez
3. Erbâb-ı belâya hele ey şüh sitemün
Sen eyledigün mihneti gerdün idebilmez
4. Virmez dil-i şeydāya elem ta' ne-i aġyār
Tezmîm-i 'adū 'ārifi maḥzûn idebilmez
5. Şeydālîġi kim zülfi hevâsıyla sen itdün
Ey Ḥaylî-i sevdâ-zede Mecnûn idebilmez

---

²³² 68a/ I/ II

135²³³

Mefûlü/ mefâilü/ mefâilü/ feûlün

1. Eylerdi ol āfet dil-i nālāna telaffuz
Fehm itmedigün bilmese dīvāne telaffuz
2. Zībā yaraşur ğonceye üşküfte gül el-ħaqq
Şāyestedür el-ħaqq fem-i cānāna telaffuz
3. Şerħ eyleyemez ħālını dildārına ‘ aşık
Mümkin mi ide ħālını şem‘ ine pervāne telaffuz
4. Feyz-āver olur itse nevāziş idüp ol şüh
Maħmūr-ı mey-i hicrine mestāne telaffuz
5. Elfāzıña rindān-ı cihān eyledi taħsīn
Vehbī gibi Ĥaylī saña rindāne telaffuz

---

²³³ 68a/ Dikey/ I

136²³⁴

Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün

1. Teng olma şāhum al elüñe sāgar-ı müli
Korlar şuya açılsa ter-i gonce-i güli
2. Dil-beste olma ey dil-i ālüfte kııl hāzer
Seyyāh-ı Çin ider seni sevdā-yı kāküli
3. Bilmezlenür tarīk-ı nevāziş nedür o şūh
Göstermek üzre ‘āleme semt-i tecāhüli
4. Seyreyle taraf-ı ‘ārız-ı dilberde zülfini
Gülzār içinde eyle temāşā-yı sünbüli
5. Sulţān-ı ‘ışk eyledi şeydā vü mübtelā
Sen gül-‘izāra Hāyli’i gülzāra bülbüli

---

²³⁴ 68a/ Dikey/ II

140²³⁵

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Lebûñ yâdıyla elde sâğar-ı bihbûdı seyr eyle
Gül-i bî-ğarı gör hem âteş-i bî-dûdı seyr eyle
2. Olursañ derd (ü) âlâm-ı derûn-ı ‘âşığı münkir
Ne var sînemde gör dâğum ğam-ı mevcûdı seyr eyle
3. Firāk-ı ‘ârızuñla ħasret-i ħaddüñledür cānā
Müdām aqar gözümdeñ eşk-i ħûn-âlûdı seyr eyle

Meh teşrîf ider benden tehî olduqda

4. Belā-yı kevkeb-i bedbaht (u) nā-mes‘ üdı seyr eyle
5. Metā‘ -ı vuşlatuñdur maṭlabı Ĥaylî-i şeydānun
Maḳāşiddan dūr-i nā-yāb dūr-i maḳşûdı seyr eyle

---

²³⁵ 69a/ I/ I

141²³⁶

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. aldı kũyunda olup dil add-i yãruñ mã'ili
Oldı ulduñ olmadı daı ıyãmet dãili
2. İttiřãl-i vaşl olam dirseñ gõñũl fikr it hele
Meclis-i vařluñ kim olmuşdur selefde dãili
3. İki zũlfũnle zenadãnuñ temãřã eylesin
Gõrmeyen Hãrũt u Mãrũt ile ãh-ı Bãbil'i
4. Dãne-i hãlũñ ğarãzdur kiřt-zãr-ı dehrden
Yosa sen tařĩl-i hãřıl şanma 'õmrũm hãřılı
5. aylĩ itseñ lãle-i pũr-dãğ seyrin ba' de-zĩn
Lãlezãra dehre bamadan uşandu hãřılı

---

²³⁶ 69a/ Dikey/ I

142²³⁷

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Zülfünü zîr ʿar-ı fehsunda yâr eyler nihân
Âşikâr itmez şikâra dâmi şayyâd-ı cihân
2. Hiç mümkün ola mı şeb-dîz-i dūd-ı âhı zabt
Olasın aġyâra sen ey şehsüvârum hem-ʿ inân
3. Ârzū-yı cennet itmez dâhil-i kûyun senüñ
Kâmetüñ seyrân iden sormaz kıyâmetden nişân
4. Seng-lâh-ı fûrkate düşdi figân-keştî-i dil
Sâhil-i vaşla daġı açmazdan evvel bād-bân
5. Lücce-i dil şarşar-ı âhumla pür-şûr olmasa
Ĥayli dürr eylerdi ġavvâş-ı tabîʿ at her zamân

---

²³⁷ 69a/ Dikey/ II

143²³⁸

Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feûlün

1. Kūyuñda begüm ehl-i dilüñ nāle vü āhı
Gūyā çalınur vaqt-i seher nevbet-i şāhı
2. Ey sālīk-i ālām-ı maḥabbet ḥazer eyle
Çü şahrā-yı ‘ademdür bu gamuñ gāyet-i rāhı
3. İtdi heves-i būs-ı lebüñ gönlümi şeydā
Rüsvāy ider elbet kimi meyl-i mütenāhı
4. Gözi yaşıdur şafḥa-i rüzdur ḥenbīd hem
Da‘ vā-yı maḥabbet idenüñ nahl-ı güvāhı
5. Ḥaṭ şanma zalām-ı ruḥuñu eyledi nāşir
Ḥaylī-i felāket-zedenüñ dūd-ı siyāhı

---

²³⁸ 69a/ II/ I

144²³⁹

Mefâilün/ Feilâtün/ Mefâilün/ Fâ'lün

1. Seni temeddüh ider merdüm-i ferişte vü hür
Lebün tavaşşuf ider âyet-i şarâb-ı tahür
2. Ruhuñda haṭṭ ile güyâ o reng-i gül-günî
Yazıldı bir varağa Süre-i Duḡân ile Nür
3. Muḡaddem itdi beyân-ı risâletün Tevrât
Mu'aḡḡar oldı zuḡûruñ ile nüşâ-i Zebür
4. Ger itmeseydi 'ıyân zih ger senün İñcil
Mesih iderdi anı illâ nevm-i şakideñ
5. Ne guşşa Ḥaylî-i şeydâya hevl-i maḡşerden
Rasûlünâ li-şefi' un Rabbenâ li-Ġafür

---

²³⁹ 69a/ II/ II

145²⁴⁰

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1. Râzıyam cevır ile dilber ğam-libās itsün beni
Tek hemān aġyār-ı ħardan bī-sipās itsün beni
2. Tā-be-key lāĥavle-güy-ı ğül-i fikr-i hicriñem
Ĥırz-veş vaşluñda bir ğün bī-hirās itsün beni
3. Fâriġam dībāc-ı ‘ālemden ħapuñdan ħılma dūr (bende-veş)
Ķā’ilem zülfüñ ħo püşende-pelās itsün beni
4. Bī-sütün-ı hicriñe düşsem mişāl-i Kūh-ken (ne ğam zühhād-veş)
Ġam degül Şirīn lebüñ teşhīr-i nās itsün beni
5. Ĥaylīyem üftāde kim cānā yanuñdan itme dūr
Ķoy göreñler sāye-i ħaddüñ ħıyās itsün beni

---

²⁴⁰ 69b/ I/ I

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Şağın esrârı seyr-i ʿışka hep saʿ y itme ifşāya
Çok açılma şağın ey keşti-i dil rûy-ı deryāya
2. Göñül sevdā-ger-i sevdā-yı zülfüñ olmasa ey dil
Tecennün eyleyüp Mecnün gibi düşmezdi sahrāya
3. N'ola pervāne-veş eṭrāfına cemʿ olsalar hūbān
Hemān zīnet viren şemʿ -i ruḥundur bezm-i dünyāya
4. Ne rār ve maḥabbet neş'esidür kim yem-i dilden
Çıkar kevā reh-i çeşm-i zülālī böyle bālāya
5. Memḥūd itdi yārin seyr-i ḳaddin yād-ı ʿuşşāḳa
Temāşa-yı kıyāmet ḳaldı Ḥaylī yine ferdāya

---

²⁴¹ 69b/ I/ II

147²⁴²

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Olur derûna selâmet-resân selâm-ı selîm
Maḥabbet-âver olur ḥâşılı kelâm-ı kelîm
2. Di yâra derdini zîrâ ṭabî kılmaz ‘ilâc
Bilinmedi ki sebedür nedür seḳâm-ı saḳîm
3. Varup ḥarîmine ey dil iḳâmet it zîrâ
Müsâferetde muḳayyet degül makâm-ı mukîm
4. Yazıldı defter-i cevre efendi elḳâbun
Selîmü sâlim ‘ani'l-ḡaybi'l ‘abis kerîm
5. N‘ola peyâmı şafâ-âver olsa Ḥaylî'ye
Olur derûna selâmet-resân selâm-ı selîm

---

²⁴² 69b/ II/ I

148²⁴³

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

1.   Ārızuñ eyleme meclisde hicāb-ālūde
  Āleme fer viremez mihr-i seḫāb-ālūde
2. Bezm-i aġyāra gice vardığına ey āfet
Dāldür nergis-i maḫmūre-i ḫāb-ālūde
3. Őöyle mest itdi beni Şevk-i lebün kim görse
Zann idersem sermest-i Őarāb-ālūde
4. Mā'ilem ki ola ḫūd da leb-i cānāna
ḪoŐ olur olsa eger bāde Őarāb-ālūde
5. Bī-ḫisāb olduġuna raḫmet-i Ḫaḫḫ Őek yok ḫaḫḫ
Olamam Ḫaylī fevnāddur ḫisāb-ālūde

---

²⁴³ 69b/ II/ II

149²⁴⁴

Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün

1. Virür ‘ışk-ı leb-i şîrîn dilîr-i cāna keyfiyyet
Olur şevk-i sifâl-i bâdeden rindāna keyfiyyet
2. Taḥayyül eyleyen ‘uşşâkı mest eyler sebep bilmem
Bu ma‘cün-ı leb-i dilberde var āyā ne keyfiyyet
3. Ser-āğāz itse bāde ‘arızı gül-gün olur ‘arız
Şarāb-ı ‘işveden arız olur cānāna keyfiyyet
4. K̄o feyz-i bāde-i gül-fāmı inkār eylesün zāhid
Degüldür ḥāşılı şāyeste her nādāna keyfiyyet
5. Olur her ‘arızı keyfüñ ḥumārı feyzine gālib
Netice Ḥayliyā zātī gerek insāna keyfiyyet

---

²⁴⁴ 69b/ Dikey/ I

150²⁴⁵

Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün

1. Elem-i hicri dilâ ‘ âleme i‘ lâm itme
‘ Âlem-i ‘ âmili gel ‘ âlem-i âlâm itme
2. Eşer-i şems-i maḥabbetle koy olsun ey dil
Mîve-i vuşlat-ı yâra ṭama‘ -ı ḥâm itme
3. Mübtelâlarda olur ḥâşılı teslîmiyyet
Degül ‘ âşık o ki der ḳatlüme iḳdâm itme
4. Seyr ḳıl ‘ arızını zülfine meyl itme dilâ
Seyḫat-i Rûm yeter gel heves-i Şâm itme
5. Olmasın dirseñ eger ḥâline vâḳıf aḡyār
Ḥayli aḥbâbıña esrârını ifhâm itme

---

²⁴⁵ 69b/ Dikey/ III

SONUÇ

Klasik edebiyatımız Osmanlı kültür ve medeniyetinin kalbinin attığı, nesiller boyu ruhumuzu ve anlayışımızı en güzel şekilde ifade eden, zengin, ilim ve sanat ile bezenmiş ve gelişmiş bir geleneğin ürünüdür. Bu algılayış ve özen ile yüzyıllar boyu eser üreten bütün şairlerimiz çok kıymetli bir kültürel mirasın taşıyıcılarıdır. Klasik edebiyat ile ilgilenen biz araştırmacılar, daha önce üzerine detaylı bir inceleme ve çalışma yapılmamış bir şairi, şiir ve edebiyat dünyamıza tanıtmayı fırsat olarak görüyoruz. Bu görüşlerle tez çalışmamızda, günümüze bıraktığı değerli eserler ile sesini yüzyıllar sonra da duyurmak isteyen Haylî Ahmed Çelebi ve şiirlerini çeviri yazıya aktarma gayretinde bulduk.

Bu tez çalışmasında *Haylî Dîvânı*ni şekil ve muhtevâ yönünden incelemeye tabi tutulmuş olup eserden yola çıkılarak müellifinin edebî kişiliği hakkında bilgiler verilmiş; eserde ön plana çıkan edebî sanatlar şiirlerinden örneklerle incelenmiş ve türü içerisinde onu farklı kılan özellikler tespit edilmiştir. Tez çalışmamızda XVII. yüzyılda yaşamış Haylî Ahmed Çelebi'nin hayatı, edebî kişiliği, tek ve ünük nüsha özelliği taşıyan gayr-ı müretteb *Dîvânını* ve ondan seçme şiirleri günümüz Türkçesine çevirerek incelenmiştir.

Edebiyat bilim dalında şair ve yazarlar incelenirken yaşadıkları zaman dilimi ve coğrafya özellikleriyle birlikte incelenir. İnsan toplumsal bir varlık olduğundan çevresi ile sürekli etkileşim halindedir. İçinde bulunduğu koşullardan etkilenir ve geniş kapsamlı olarak ürettiği eserler ile kişi ve durumları etkiler. Bu sebeplerle Haylî Ahmed Çelebi'yi daha iyi tanımak ve değerlendirmek için Girizgâh bölümünde XVII. yüzyıl Osmanlı devletinin siyasî, kültürel ve edebî ortamına yönelik genel bir inceleme yapılmıştır.

Tezimizin birinci bölümünde daha önce üzerine bütüncül ve kapsamlı bir çalışma yapılmamış ve hakkında kaynaklarda kısıtlı bilgi yer alan Haylî Ahmed Çelebinin hayatı ve Haylî mahlaslı diğer şairler tanıtılmış, birbirilerinden farkları ortaya konulmuştur. Bölümün sonunda bir başlık olarak ele aldığımız “Edebî Şahsiyet” kısmı ile çalışmamıza konu olan *Dîvânın* şairi, şiir anlayış ve estetik zevki ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde *Haylî Dîvânın* nazım ve şekil özellikleri, şiirlerinde kullanılan edebî sanatlar ile bir önceki bölümde ortaya konulmaya gayret edilen edebî şahsiyeti, şairin şiirlerinden örnekler ile zenginleştirilmiştir.

Çalışmamızın üçüncü ve en uzun bölümünde Haylî Dîvânından seçme şiirler yer almaktadır. *Dîvânın* genel özelliklerinin anlatımı ve nüsha tavsifi ile başlangıç yapılmasının ardından *Dîvânda* yer alan şahsımız tarafından en rahat ve temiz okunmuş 150 şiirin transkripsiyon alfabesi ile çeviriyazıya aktarımı yapılmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nden elde ettiğimiz Dîvânın varaklarından bazı sayfalar ekler bölümünde gösterilmiştir.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim. (hızl.) *İsmail Belîğ, Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr*. Ankara: AKM Yay., 1999.
- AKBAYAR, Nuri. (hızl.) *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî (Yâhud Tezkîre-i Meşâhir-i Osmânî)*. C. 5. İstanbul: KB-Tarih Vakfı Ortak Yay., 1998.
- AKÇAY, Ali İhsan. *Türk Edebiyatında Manzûm Akâidnâmeler: İnceleme Metin*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- AKÜN, Ömer Faruk. “*Dîvân Edebiyatı*” İsam Yayınları, İstanbul, 2014.
- NAZÎMÂ, Ali Faik Reşad. “*Mükemmel Osmanlı Lügati*” Yayına Hazırlayanlar: Necat BİRİNCİ, Kâzım YETİŞ, M. Fatih ANDI, Erol ÜLGİN, Nuri SAĞLAM, Ali Şükrü, ÇORUK, TDK Yayınları, Ankara, 2009.
- ATLANSOY, Kadir. *Bursa Şairleri, Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyoğrafleri*. Bursa: Asa Kitabevi, 1998.
- CANIM, Rıdvan. *Dîvân Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yay., 2016.
- ÇAPAN, Pervin. (hızl.) *Mustafa Safâyi Efendi Tezkire-i Safâyi: Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr İnceleme-Metin-İndeks*. Ankara: AKM Yay., 2005.
- ÇAVUŞOĞLU Mehmet. *Dîvânlar Arasında*, İstanbul: Kitabevi., 2003.
- ÇETİŞLİ, İsmail. *Türk Şiirinde (1860-2011) Hz. Peygamber*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları. 2015.
- DİLÇİN, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara. İmla Kılavuzu, TDK Yayınları, Ankara, 1996.
- DİLÇİN, Cem. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2005.
- DİLÇİN, Cem. *Dîvân Şiiri ve Şairler Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2011.
- EKİNCİ, Ramazan “*Bursalı Haylî Ahmed Çelebi ve Şiirleri*”, Journal of Turkish Language and Literature Dergisi Sayı 6, s. 356-390., 2020.
- ERKAL, Abdulkadir *Dîvân Şiiri Poetikası (17. Yüzyıl)*, Ankara: Birleşik Yayınevi, 2009.
- GEDİK, Nusret. “*Rızâyî-i Vâni Mecmû'ası ve Haylî'nin Mavrav Hicviyyesi*”, Dîvân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Sayı 24, s. 195-219., 2020.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri (Kemâlu's-şuâra)*, Haz. Müjgan Cunbur. Ankara: AKM Yay., 1999.

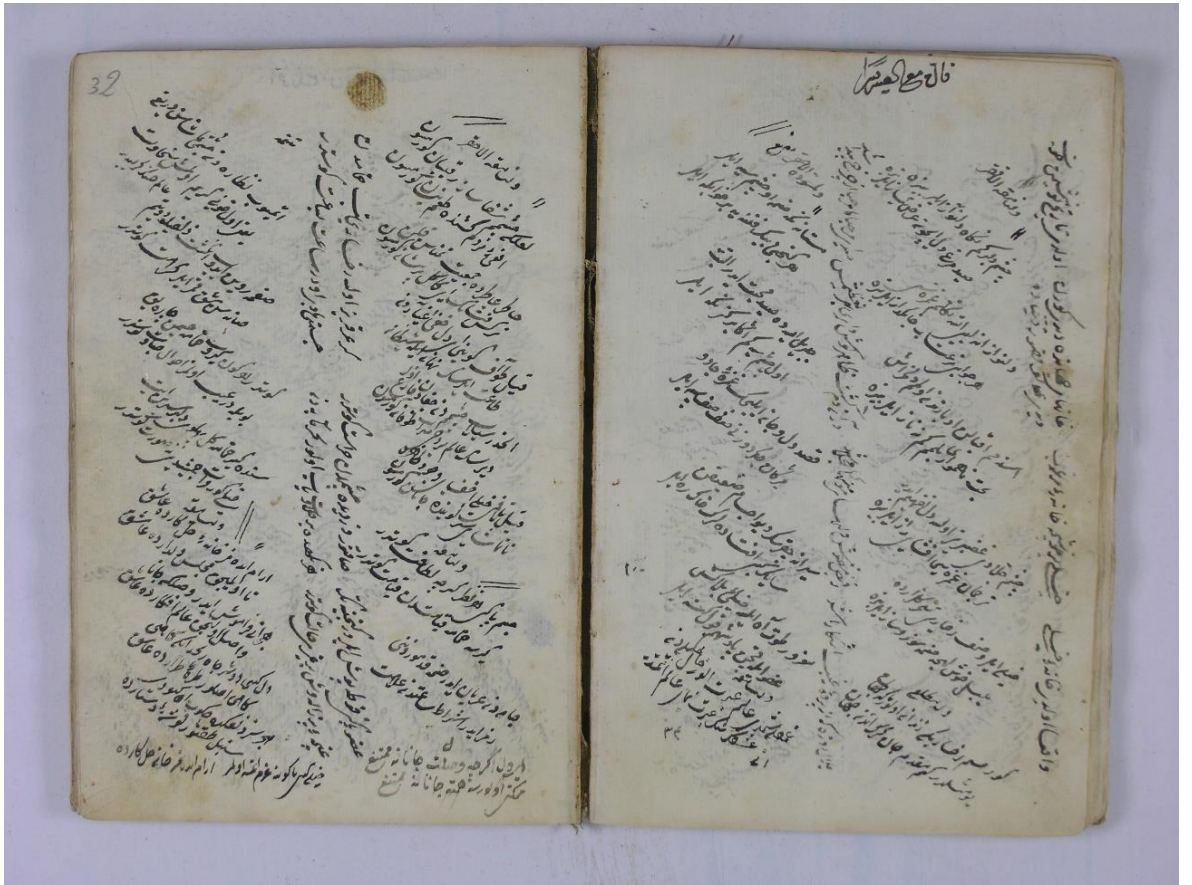
- İPEKTEN, Halûk, M. İsen, R.Toparlı, N. Okçu ve T. Karabey. *Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: KTB Yay., 1998.
- İPEKTEN, Haluk. *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016. İsen, Mustafa. *Şair Tezkireleri*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2009.
- KANAR, Mehmet. *Büyük Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Birim Yayıncılık., 1998.
- KAPLAN, Yunus (2020): “*Hâfız, Haylî Hâfız*” Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hafiz-hayli-hafizi> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- KAPLAN, Yunus. (2013), “*Haylî, Ahmed Çelebi*” (*Bursalı*), Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS). <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayli-ahmed-celebi-mdbir> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- KAPLAN, Yunus. (2013b), “*Ahmed Çelebi*” (*Kırkkiliselî*), Haylî, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS). <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1146> (Erişim Tarihi: 27.10.2021).
- KARATAY, Fehmi Edhem. *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yay., 1961.
- KELEŞ, Reyhan. *Dîvân Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2016.
- KEMİKLİ, Bilal. *Sun‘ullâh-ı Gaybî Dîvânı*. İstanbul: H Yayınları, 2017.
- KEMİKLİ, Bilal. *Türk İslam Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları., 2011.
- KEMİKLİ Bilal. *Dost İlinden Gelen Ses*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017
- KIRKKİLİSEVÎ. *Haylî-i Dîvân*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi. Bağdat 164.
- KOÇ, Hamza (2020). “*XVII. Yüzyıl Dîvân Şairi Haylî ve Yayımlanmamış Gazelleri*”, Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi, S. 12, s. 37-48., Bahar 2020.
- KÖKSAL, M. Fatih, *Sana Benzer Güzel Olmaz: Dîvân Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.
- KÖKSAL, M. Fatih. *Klâsik Türk Şiiri Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları., 2005.
- KURNAZ, Cemal ve M.Tatçı (hzl.) *Mehmet Nâil Tuman, Tuhfe-i Nâilî- Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. 2. Ankara: Bizim Büro Yay., 2001.
- LEVEND, Agah Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi* (1.cilt) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- MACİT, Muhsin, *Divân Şiirinde Âhenk Unsurları*, Akçağ Yayınları, Ankara 1996.

- MENGİ, Mine *Eski Türk Edebiyatı Tarihi (Edebiyat Tarihi-Metinler)*, 21. Baskı, Ankara: Akçay, 2015.
- ONAY, Ahmet Talat. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar* (2. Baskı). İstanbul: MEB Yayınları, 2004.
- ONAY, Ahmet Talat. *Açıklamalı Dîvân Şiiri Sözlüğü, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (Hazırlayan: Cemal Kurnaz), H Yayınları, İstanbul., 2009.
- PALA, İskender. *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul., 2004.
- PARLATIR, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi., 2009.
- PEKOLCAY, Neclâ- Eraydın, Selçuk. *İslâmî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1996.
- ŞENER, H. İbrahim Yıldız, Alim. *Türk İslam Edebiyatı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2011.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla-Kartal, Ahmet. *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016.
- TAHİR, Bursalı Mehmet (hızl. Yekta Saraç), *Osmanlı Müellifleri*, (I.Cilt), Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara, 2016.
- TAŞTAN, Erdoğan. “17. Yüzyıl Şairi Haylî Çelebi ve Dîvânı”. Al-Farabi 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Bildiriler Kitabı. Gaziantep. 746-755., 2017.
- TULUM, Mertol. *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara., 2011.
- ULUDAĞ, Süleyman. *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Marifet yayınları, İstanbul., 1999.
- YAVUZ, Fikri ve İsmail Özen (hızl). *Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri*. C. 2. İstanbul: Meral Yay., 1972.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili Meâli*, Akçağ Yayınları, Ankara., 2006.
- YENİTERZİ, Emine. *Türk Edebiyatında Na'tlar* (Antolojisi) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı., 1993.
- YILMAZ, M. *Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler-Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Enderun Kitabevi., 1992.
- YURTSEVER, M. Murat. İsmail Hakkî Bursevî Dîvân, Bursa: Arasta Yayınları, 2000.

EKLER

EKLER

Handwritten text in Persian script, likely a manuscript or historical document. The text is arranged in columns and includes various phrases and names. The right page contains a list of names and titles, including "سلطان" (Sultan) and "امیر" (Amir). The left page contains a list of names and titles, including "امیر" (Amir) and "سلطان" (Sultan). The text is written in a cursive style and is densely packed. The page number "45" is visible in the top left corner of the left page.

Handwritten text in Persian script, likely a manuscript or a collection of poems. The text is arranged in columns, with some lines written vertically. The script is dense and cursive, characteristic of historical Persian manuscripts. The page number '69' is visible in the top left corner.

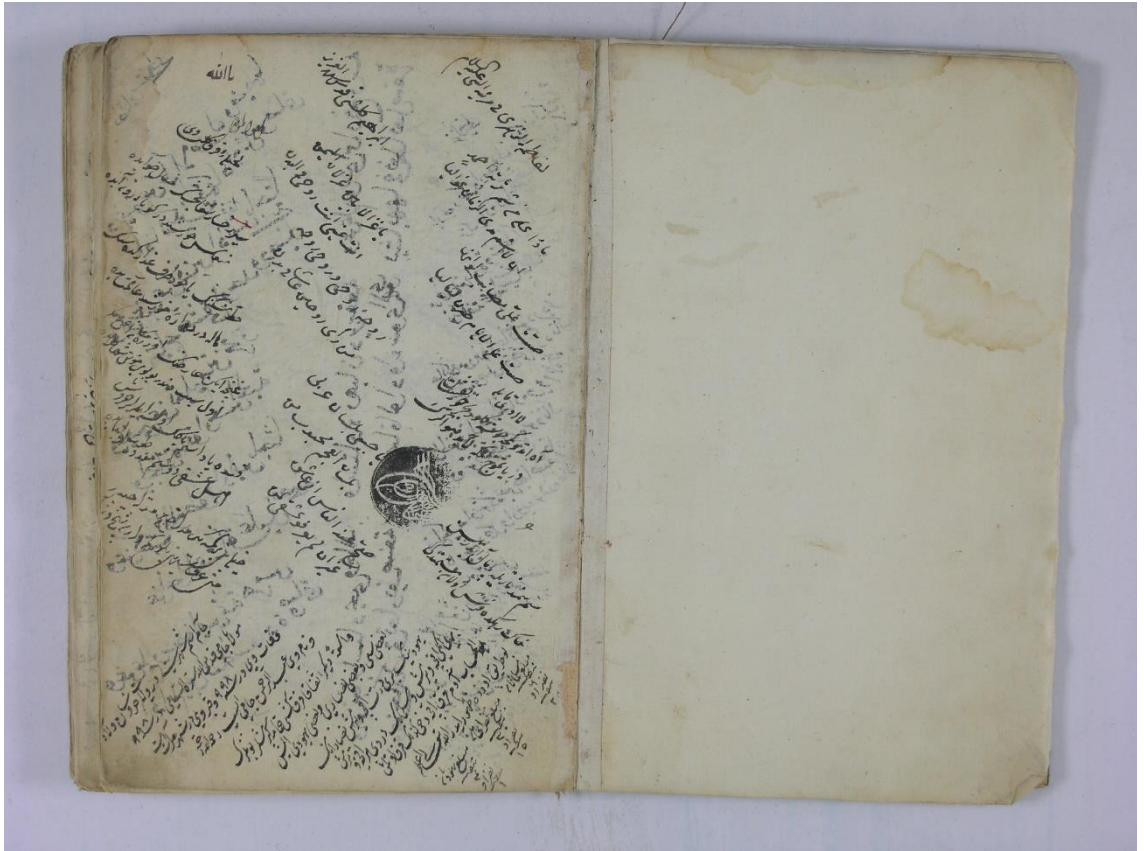

Handwritten text in Arabic script, likely a manuscript or treatise. The text is densely packed and covers most of the page area. The script is cursive and characteristic of the Ottoman or Mughal periods. There are some marginal notes and a small number '40' in the top left corner of the left page.

Handwritten text in Persian script, likely a manuscript or a collection of poems. The text is arranged in several columns on both pages, with some lines written vertically. The script is dense and characteristic of historical Persian manuscripts. The right page contains a large block of text at the top, followed by several columns of smaller text. The left page also features multiple columns of text, with some lines appearing to be part of a larger section or a specific chapter. The ink is dark, and the paper shows signs of age and wear.

Handwritten text in two columns on a double-page spread. The script is a cursive style, likely Persian or Arabic. The right page contains a large block of text with several lines of smaller text written in the left margin. The left page also contains a large block of text with smaller text in the right margin. The pages are numbered 56 and 57.

